ΕΡΕΥΝΑ - ΦΙΛΟΣΟΦΙΑ - ΤΕΧΝΗ

ΙΛΙΣΟΣ

ΟΜΟΣΠΟΝΔΙΑ
ΤΗΣ ΟΙΚΟΥΜΕΝΗΣ
Τοῦ Σρὶ Ράμ

★

Ὁ Χρῖστος Γ. Θηβαῖος
ΠΕΡΙ ΑΛΗΘΕΙΑΣ

★

Ἀντίλαλοι τῆς Βίβλου
ΣΤΟΝ ΚΑΛΒΟ

★

Οἱ Πάπυροι τῆς Νεκρᾶς θαλάσσης, οἱ Ἀλχημισταί, ἡ Μετενσάρκωσις

★

Ποιήματα
Παλαμᾶ, Λάσκου, Οὐΐτμαν
ΧΡΟΝΙΚΑ

ΕΤΟΣ 2ον ★ ΑΘΗΝΑΙ, ΙΟΥΝΙΟΣ 1957 ★ ΤΕΥΧΟΣ 6ον

"Ετος 2ον ΙΟΥΝΙΟΣ 1957 Τεῦχος 6ον

ΙΛΙΣΟΣ

ΤΡΙΜΗΝΙΑΙΟΝ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΝ
Διευθυντής: ΚΩΣΤΗΣ ΜΕΛΙΣΣΑΡΟΠΟΥΛΟΣ

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Συνδρομὴ ἔτους 1957 Δραχ. 30
Ἐξωτερικοῦ Δολλ. 2

Ταχ. Δ)σις: Κ. Μελισσαρόπουλ
Ἐθν. Τράπεζα — Ἀθῆναι

Συμφώνως τῷ ἄρθρῳ 6 § 1 Α. Ν. 1092)38: Ἐκδότης, διευθυντὴς συντάξεως καὶ τυπογραφειου: Κωστῆς Ν. Μελισσαρόπουλος, πλατεῖα Ἐθν. Τραπέζης 3 Φιλοθέη

ΙΛΙΣΟΣ

Ἔτος 2ον = ΙΟΥΝΙΟΣ 1957 = Τεῦχος 6ον

N. SRI RAM

ΟΜΟΣΠΟΝΔΙΑ ΤΗΣ ΟΙΚΟΥΜΕΝΗΣ

Μόνη λύσις γιὰ τὴν Εἰρήνη

ΟΣΟ ἐξετάζει κανεὶς τὴν παροῦσα παγκόσμια κατάστασι, μὲ τὶς ρήξεις της, τὶς ἀπειλὲς καὶ τὶς δυσχέρειες, τόσο περισσότερο ἄγεται στὸ συμπέρασμα ὅτι ἡ μόνη λύσις, ἡ ὁποία μπορεῖ νὰ καλύψη ὅλα τὰ προβλήματα τελείως, εἶναι ἡ Ὁμοσπονδία ὅλων τῶν Κρατῶν τοῦ κόσμου, μὲ δύναμι νὰ διατηρῇ τὴν εἰρήνη μεταξύ τους καὶ νὰ προλαμβάνη ἔνοπλη ἐπίθεσι ἀπὸ ὁποιοδήποτε. Μιὰ τέτοια Ὁμοσπονδία, φυσικά, συνεπάγεται πλήρη ἀφοπλισμὸ τῶν ὁμοσπόνδων μονάδων, μεγάλων καὶ μικρῶν, μὲ ἐξαίρεσι γιὰ κάθε κράτος ἐκείνων τῶν δυνάμεων ποὺ χρειάζονται γιὰ καθαρῶς ἐσωτερικοὺς σκοπούς. Πῶς θὰ ἐπετυγχάνετο ἕνα τέτοιο ἀποτέλεσμα, ἀφοῦ τὰ Ἔθνη εἶναι πλήρως ὡπλισμένα καὶ πολὺ προσκολλημένα στὴν ἰδέα τῆς κυριαρχικῆς τους δυνάμεως, αὐτὸ εἶναι πραγματικὰ τὸ παρὸν παγκόσμιο πρόβλημα. Ὑπάρχουν λαοὶ ποὺ φρονοῦν—καὶ τὸ ἴδιο ἰσχύει γιὰ τὴν πλειονότητα τῶν ἐν ἐνεργείᾳ πολιτικῶν κάθε μεμονωμένου Κράτους—ὅτι τὸ Παγκόσμιο Κράτος ἤ Ὁμοσπονδία εἶναι ὄνειρο μάταιο γιὰ τὸ παρόν, ὅτι οἱ λαοὶ ποὺ ἀπαρτίζουν τὰ Κράτη δὲν θὰ ἐδέχοντο μείωσι τῆς ἐθνικῆς τους κυριαρχίας, προτοῦ νὰ βεβαιωθοῦν ὅτι ἡ διεθνὴς ἀρχὴ θὰ μετεχειρίζετο τὶς ἐθνικὲς

μονάδες δίκαια καὶ ἀμερόληπτα. Δὲν εἶναι, ἐξ ἄλλου, ἀβάσιμος ὁ φόβος ὅτι μιὰ Ὁμοσπονδία μπορεῖ νά ἐξελίσσετο σὲ ἕνα ὑπερ—Κράτος, ὅπου λίγα πρόσωπα θὰ ἔπαιρναν στὰ χέρια τους τὰ ἡνία τοῦ ἐλέγχου. Αὐτὸ τὸ πρόβλημα τοῦ ἐλέγχου ὑφίσταται σὲ πολλὲς δημοκρατίες, μολονότι στὴ θεωρία ἀπορρέει ἀπὸ τὸ λαὸ σὰ σύνολο κάθε ἐξουσία. Ἀλλὰ τὸ πρόβλημα δὲν εἶναι ἀδύνατο νὰ βρῇ μιὰ λογικὴ καὶ πρακτικὴ λύσι. Ἡ Ὁμοσπονδία ποὺ θὰ ἱδρύετο θὰ εἶχε στὴν ἀρχὴ περιωρισμένη ἐξουσία καὶ θὰ λειτουργοῦσε γιὰ περιωρισμένους σκοπούς.

Ὑπάρχουν βέβαια τὰ Ἡνωμένα Ἔθνη. Ἂν καὶ πολὺ ἀπέχουν, καθὼς λειτουργοῦν σήμερα, νὰ εἶναι ὄργανο παγκόσμιας εἰρήνης, καὶ δὲν περιβάλλονται μὲ τὴν ἐμπιστοσύνη ὅλων τῶν λαῶν τοῦ κόσμου, ὡστόσο εἶναι ἕνα σῶμα ποὺ περικλείει τὸ σπέρμα μιᾶς Παγκόσμιας Κυβερνήσεως ἢ Παγκόσμιας Ὁμοσπονδίας καὶ διατηρεῖ ζωντανὴ τὴν ἰδέα. Περισσότερο ἀπὸ μιὰ φορὰ μπόρεσε νὰ λύση διαφορὲς ποὺ ἔμοιαζαν μὲ ἀπειλὴ μεγάλου πολέμου, καὶ πάντα προωθεῖ καὶ ἐνθαρρύνει τὴν παγκόσμια συνεργασία γιὰ οἰκονομικὴ καὶ κοινωνικὴ πρόοδο. Καὶ ἀκριβῶς ἐπειδὴ τὰ Ἡνωμένα Ἔθνη ἀποτελοῦν ἕνα μεγάλο βῆμα πρὸς τὴν ὀρθὴ κατεύθυνσι γιὰ τὸν κόσμο σὰν σύνολο, καὶ ἐπειδὴ ἀποτελοῦν τὴν ἐλπίδα γιὰ περαιτέρω βήματα πρὸς τὰ ἐμπρός, ὁ Ἀδελφὸς Ζιναραγιαντάσα ἐξέφρασε τὴν ἐπιθυμία του νὰ ὑποστηρίζη κάθε Στοὰ τῆς Θεοσοφικῆς Ἑταιρίας τοὺς σκοποὺς τοῦ Ο.Η.Ε., χωρὶς αὐτὸ νὰ σημαίνη ὅτι τὰ μέλη θἄπρεπε νὰ ὑποστηρίζουν κάθε ἀπόφασι τῶν Ἡνωμένων Ἐθνῶν γιὰ κάθε ζήτημα. Μπορεῖ κάθε πολίτης ἑνὸς Κράτους νὰ ὑποστηρίζη τὴν γενικὴ ἰδέα τῆς Κυβερνήσεως γιὰ τὸ Κράτος, χωρὶς νὰ συμφωνῇ μὲ κάθε ἐνέργεια μιᾶς συγκεκριμένης κυβερνήσεως.

Ὁ Ὀργανισμὸς τῶν Ἡνωμένων Ἐθνῶν, μετὰ τὸ τέλος τοῦ δευτέρου παγκοσμίου πολέμου, ἀπετέλεσε πρόοδο, σὲ σύγκρισι μὲ τὴν Κοινωνία τῶν Ἐθνῶν, ποὺ ὑπῆρξε ἔκβασις τοῦ πρώτου παγκοσμίου πολέμου, πρέπει ὅμως νὰ ἐπακολουθήσουν καὶ ἄλλα βήματα ὑπολογισμένα γιὰ νὰ γίνη πραγματικότης ἡ ἰδέα τοῦ Ἑνὸς Κόσμου.

Ὁ Ἀδελφὸς Ζιναραγιαντάσα εἶχε δίκιο λέγοντας ὅτι ἂν ὑπάρχη σήμερα μιὰ ὀργάνωσις σὰν τὰ Ἡνωμένα Ἔθνη, ποὺ, μολονότι ἀτελῶς, πάντως ὑποστηρίζουν τὶς ἀρχὲς τῆς παγκόσμιας συνεργασίας καὶ τῆς παγκόσμιας εἰρήνης, αὐτὸ εἶναι τὸ ἀποτέλεσμα τῶν μεταβολῶν ποὺ ἐπῆλθαν στὴν ἀτμόσφαιρα τῆς σκέψεως μὲ τὴν ἐργασία καὶ τῶν Θεοσόφων, μεταξὺ τῶν ἄλλων. Στὸν σημερινὸ κόσμο ὑπάρχουν πολλοὶ ἄνθρωποι ποὺ ἀποδέχονται τὴν ἀρχὴ τῆς ἀνθρώπινης ἀδελφότητος, ἀδιακρίτως φυλῆς, χρώματος καὶ οὕτω καθ' ἑξῆς, ἂν καὶ εἶναι ἀλήθεια πὼς ὑπάρχουν ἐπίσης ἀντιδραστικὲς δυ

Εἰρήνη πρῶτα στὸ νοῦ τῶν ἀνθρώπων

Τοῦ ROHIT MEHTA
Προέδρου Θ. Ε. Ἰνδιῶν

ΚΑΤΑ τὴν διάρκεια τῶν τελευταίων ἔξη μηνῶν προέκυψαν ὡρισμένα γεγονότα, ποὺ ἔθεσαν σὲ κίνδυνο τὴν εἰρήνη τοῦ κόσμου. Ἡ παροῦσα διεθνὴς κατάστασις εἶναι πλήρης πολεμικῶν κινδύνων. Τὰ θεμέλια τοῦ Ὀργανισμοῦ Ἡνωμένων Ἐθνῶν κλονίσθηκαν ἀπὸ τὰ γεγονότα στὴν Αἴγυπτο, στὴν Οὐγγαρία καὶ στὴ Μέση Ἀνατολή. Θὰ ἐπικρατήσουν οἱ σκοποὶ τοῦ ΟΗΕ ἢ θὰ ἐπικρατήση ἡ διαίρεσις τοῦ κόσμου σὲ μπλὸκ καὶ στρατιωτικοὺς συνασπισμούς; Ἐὰν ἀποτύχῃ ὁ ΟΗΕ, καθὼς καὶ ἡ προηγηθεῖσα Κ.Τ.Ε., θὰ δεσπόση πάνω στὸν κόσμο ἡ ἀπειλὴ πυρηνικοῦ πολέμου μὲ τὴ μακάβρια προοπτικὴ καταστροφῶν σὲ κολοσσιαία κλίμακα. Πῶς νὰ ἐξορκισθῇ ὁ πόλεμος ἀπὸ τὸν ἀνθρώπινο πολιτισμό;

Μποροῦμε νὰ φθάσουμε σ᾽ αὐτὸν τὸν σκοπὸ (τὸν ἐξορκισμὸ τοῦ πολέμου) μὲ διασκέψεις ἀφοπλισμοῦ καὶ μὲ ἔλεγχο τῶν πυρηνικῶν ἐξοπλισμῶν; Οἱ διασκέψεις ἀφοπλισμοῦ ὑπῆρξαν θλιβερὴ ἀποτυχία στὸ παρελθὸν καὶ δὲν ὑπάρχει λόγος νὰ ἐπιτύχουν τώρα, κάτω ἀπὸ τὶς ἴδιες συνθῆκες. Ὅταν συνέρχωνται σὲ ἀτμόσφαιρα χωρὶς ρεαλισμό, δὲν

νάμεις ποὺ ὠθοῦν πρὸς τὴν ἀντίθετη κατεύθυνσι. Τὸ καθῆκον μας δὲν περιορίζεται ἁπλῶς στὴν ὑπερνίκησι αὐτῶν τῶν δυνάμεων σὲ κάθε πεδίον, ἀλλὰ συνίσταται καὶ στὴν ἀνάληψι ἐκ μέρους μας δραστήριας πρωτοπορίας πρὸς τὴν κατεύθυνσι παγκόσμιας ἑνότητος, βασισμένης σὲ ὡρισμένα ἰδεώδη, ἑνότητος ποὺ δὲν θὰ δρᾷ μὲ ζημία τῆς ἀτομικῆς ἐλευθερίας. Ἔργον τῆς Θεοσοφικῆς Ἑταιρίας δὲν εἶναι νὰ ἐργάζεται ὡς ὀ ρ γ ά ν ω σ ι ς στὰ ἐπίπεδα ὅπου ἀναλαμβάνονται καὶ διεξάγονται οἱ πρακτικὲς ἀλλαγές, ἀλλὰ οἱ Θεόσοφοι ὡ ς ἄ τ ο μ α ἔχουν χρέος νὰ ἐπωμίζωνται τέτοια καθήκοντα ὅπου μποροῦν. Καὶ ὅλοι ὀφείλομε νὰ ἀγωνιζόμαστε γιὰ νὰ δημιουργήσουμε ἐκείνη τὴν θεμελιώδη μεταβολὴ στὴν συμπεριφορὰ τῶν λαῶν, ποὺ θὰ καταστήση τὶς ἐξωτερικὲς ἀλλαγὲς δυνατὲς καὶ ἀσφαλεῖς.

Ν. ΣΡΙ ΡΑΜ

μπορεῖ οἱ διαπραγματεύσεις νὰ καταλήξουν σὲ τίποτε. Ὅταν οἱ πολιτικοὶ μετέχουν σ' αὐτὲς τὶς διασκέψεις μὲ νοητικὲς ἐπιφυλάξεις καὶ ἐφόσον οἱ ὁμιλίες τους δὲν ἐκφράζουν τὶς βαθύτερες σκέψεις τους, οἱ συζητήσεις ποὺ ἐπακολουθοῦν εἶναι γυμνωμένες ἀπὸ κάθε ρεαλισμό. Εἴτε πρόκειται γιὰ διασκέψεις «ἀνωτάτου ἐπιπέδου», εἴτε γιὰ κατώτερο ἐπίπεδο ἱεραρχίας, δὲν ὑπάρχει καμμία διαφορά.

Πρέπει νὰ θυμηθοῦμε ὅτι κανένα πρόβλημα ποὺ θέτει ἡ ζωὴ δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ λυθῇ ἀποτελεσματικὰ μὲ ἀπομόνωσί του. Ἡ ζωὴ ἀποτελεῖ ἕνα σύνολον, τοῦ ὁποίου τὰ διάφορα μέρη, ὅσο καὶ νὰ διαφέρουν ἐξωτερικά, εἶναι στενὰ συνδεδεμένα μεταξύ τους. Ἐὰν παραβλέψουμε τὴν στενὴ σχέσι τους, κάθε προσπάθεια ἐπιλύσεως ἑνὸς ἰδιαίτερου προβλήματος δὲν κάνει τίποτε ἄλλο παρὰ νὰ τὸ μετατοπίζη. Συχνὰ εὐχαριστούμεθα μὲ τὴν μετατόπισι τῶν προβλημάτων. Αὐτὸ μᾶς προκαλεῖ μιὰ στιγμιαία ἀνακούφισι, ἀλλὰ δὲν μᾶς φέρνει ἐγγύτερα πρὸς τὴν λύσι. Μ' αὐτὸν τὸν τρόπο, ἐμπλεκόμεθα σὲ μιὰ ἀτέλειωτη ἁλυσίδα συναφῶν προβλημάτων καὶ καθένα ἀπὸ τὰ προβλήματα αὐτὰ μᾶς βρίσκει περισσότερο κουρασμένους καὶ ἀνίκανους νὰ ἀντιμετωπίσουμε τὴν κατάστασι.

Πρὸς τὸ παρόν, ἀπασχολούμεθα στὸ νὰ μετατοπίσουμε τὸ πρόβλημα τοῦ πολέμου καὶ τῆς εἰρήνης. Μᾶς ἱκανοποιεῖ νὰ τὸ παραμερίσουμε ἀπὸ τὴν πολιτικὴ κλίμακα, πρᾶγμα ποὺ μεταφέρει τὶς συνθῆκες τοῦ πολέμου στὸ οἰκονομικὸ ἐπίπεδο, στὸν λεγόμενο «ψυχρὸ πόλεμο», ποὺ δὲν ἀλλάζει στὴν οὐσία τίποτε. Τὸ πρόβλημα μπορεῖ νὰ μετατοπισθῇ καὶ ἀπὸ τὸ οἰκονομικὸ πεδίο στὸ κοινωνικὸ μὲ ἀποτέλεσμα τὴν πάλη τῶν τάξεων καὶ τοὺς φυλετικοὺς ἀνταγωνισμοὺς ἢ ἀκόμη νὰ μεταφερθῇ στὸ ἰδεολογικὸ ἐπίπεδο γιὰ νὰ προκαλέση νέου εἴδους «θρησκευτικοὺς πολέμους». Φαίνεται νὰ πιστεύουμε πὼς ὅλα τὰ προβλήματα διαφέρουν τὰ μὲν ἀπὸ τὰ δέ, καὶ πρέπει νὰ τὰ χειριζώμεθα ἕνα—ἕνα καὶ χωριστά. Δὲν ὑπάρχει μεγαλύτερο σφάλμα. Χειρισμὸς τῶν προβλημάτων μεμονωμένως, εἶναι προσπάθεια νὰ ἐξαφανίσουμε τὰ συμπτώματα χωρὶς νὰ θίξουμε τὴν αἰτία ποὺ τὰ προεκάλεσε.

Γιὰ νὰ καταλάβουμε τὰ προβλήματα τοῦ πολέμου καὶ τῆς εἰρήνης στὴν ἀληθινή τους ὄψι, πρέπει νὰ ἐξετάσουμε τὰ προηγούμενα ποὺ τὰ ἐγέννησαν. Καὶ ὄχι μόνον τὰ ἱστορικὰ προηγούμενα, μὰ καὶ τὰ ψυχολογικὰ προηγούμενα, διότι, σὲ τελευταία ἀνάλυσι, ὅλα τὰ προβλήματα ποὺ ἀναφέρονται στὸν ἄνθρωπο εἶναι προβλήματα ψυχολογικά. Τείνουμε νὰ καθιερώσουμε διακρίσεις ἀνάμεσα στὰ προβλήματα ποὺ ἀφοροῦν τὰ ἄτομα καὶ στὰ προβλήματα ποὺ ἀφοροῦν τοὺς λαούς. Πρέπει ν' ἀντιληφθοῦμε ὅτι κανένα πρόβλημα δὲν τίθεται ποτὲ σὲ ἀφηρημένη ὀντότητα. Κάθε ἀφηρημένη ὀντότης εἶναι προβολὴ τοῦ ἀτόμου, ποὺ πραγματοποιεῖται μὲ σκοπὸ τὴν ἄμυνα ἢ τὴν ἐπίτευξι. Ἔτσι πίσω ἀπὸ τὶς ἀφηρημένες ὀντότητες, ὅπως τὸ ἔθνος, ἡ ἀνθρωπότης ἢ ἡ φυλή, ὑπάρχει ἡ συγκεκριμένη πραγματικότης τοῦ

ἀτόμου. Ἡ πραγματικὴ μελέτη τῆς ἀνθρωπότητος, ἔχει λεχθῆ ὅτι εἶναι ἡ μελέτη τοῦ ἀνθρώπου, συνεπῶς τὸ πρόβλημα τοῦ ἀτόμου εἶναι καὶ τὸ πρόβλημα τοῦ κόσμου.

Δὲν εἶναι ὑπερβολικὸ νὰ λεχθῆ ὅτι στὴν καταγωγὴ τῶν μεγάλων προβλημάτων τοῦ πολέμου καὶ τῆς εἰρήνης ἀνευρίσκονται οἱ ἀπογοητεύσεις τοῦ ἀνθρωπίνου ἀτόμου. Ὁ ἄνθρωπος, αἰσθανόμενος σὲ μεγάλο κίνδυνο καὶ τελείως ἀνυπεράσπιστος μπροστὰ στὴν δύναμι τῆς τεχνικῆς καὶ τῆς ἐπιστήμης, προσπαθεῖ νὰ ἀνακτήση τὴν χαμένη του σημασία συνασπιζόμενος μὲ ἄλλα ἄτομα. Ἔχει υἱοθετήσει τὴ δύναμι τοῦ ἀριθμοῦ καὶ τῆς τεχνικῆς. Μ᾽ αὐτὸν τὸν τρόπο οἱ ἀπογοητεύσεις τοῦ ἀνθρωπίνου ἀτόμου μεγεθύνονται καὶ μεταβάλλονται σὲ προβλήματα ἐθνικὰ καὶ διεθνῆ. Ἐδῶ ἔγκεινται οἱ αἰτίες τοῦ πολέμου. Κι᾽ ὅμως τὰ προβλήματα, ὅταν τὰ ἀποδώσουμε σὲ ἀφηρημένες ὀντότητες ἀποκτοῦν ὀνόματα πομπώδη, «ὑψηλαὶ ἀρχαὶ» καὶ «μεγάλαι ὑποθέσεις».

Γιατί αὐτὲς οἱ ἀπογοητεύσεις ; Εἶναι φανερὸ ὅτι ἀντιπροσωπεύουν τὴν ἀποτυχία τῆς ἀτομικῆς θελήσεως στὴ σύγκρουσι μὲ τὶς ἐξωτερικὲς δυνάμεις ποὺ ξεφεύγουν ἀπὸ τὸν ἔλεγχό της. Ὁ ἄνθρωπος καταφεύγει στὴν ὁμαδικὴ δράσι γιὰ ν᾽ ἀντιμετωπίση αὐτὲς τὶς ἐξωτερικὲς δυνάμεις, ἀλλὰ τὸ φάρμακο εἶναι χειρότερο ἀπὸ τὴν ἀρρώστεια ! Μὲ τὴν μέθοδο τῆς ὁμαδικῆς δράσεως, λιγοστεύει ἀκόμη τὴν σημασία του, ἐνῶ πέφτει στὴν ἐκμετάλλευσι τῶν δυνατῶν, οἱ ὁποῖοι σχηματοποιοῦν τὶς σκέψεις του καὶ τὴν μορφὴ τοῦ νοητικοῦ του γιὰ νὰ προσαρμοσθοῦν στὸ πλαίσιο τῆς ἰδεολογίας τους. Δίνουν ἕνα ὡραῖο ὄνομα σ᾽ αὐτὴν τὴν ἐπεξεργασία ἐκμεταλλεύσεως γιὰ νὰ κρύψουν τοὺς ἄθλιους σκοπούς τους. Περιττὸν νὰ προσθέσουμε ὅτι ἀπὸ τὴν ἐκμετάλλευσι αὐτὴ πηγάζουν οἱ πολιτικές, οἰκονομικὲς καὶ κοινωνικὲς ρήξεις, ποὺ στεφανώνουν τοὺς ἐμφύλιους καὶ διεθνεῖς πολέμους.

Συνειδητὰ ἢ ἀσυνείδητα, τὸ ἀπογοητευμένο ἄτομον ὑποκινεῖ τὸν ἐκμεταλλευτή. Ὅταν κατανοήσουμε τὶς ἀπογοητεύσεις τοῦ ἀτόμου, θὰ ἀποκτήσουμε τὴν δυνατότητα νὰ γνωρίσουμε τὴν διαδικασία γεννήσεως τῶν προβλημάτων πολέμου καὶ εἰρήνης. Μιὰ διακήρυξις τῆς ΟΥΝΕΣΚΟ πολὺ σωστὰ ἀναφέρει ὅτι οἱ πόλεμοι ἀρχίζουνε στὸ νοῦ τῶν ἀνθρώπων καὶ πρέπει ἐκεῖ νὰ τεθοῦν τὰ θεμέλια τῆς εἰρήνης. Οἱ ὠργανωμένες θρησκεῖες δὲν κατώρθωσαν δυστυχῶς νὰ χειρισθοῦν αὐτὸ τὸ πιεστικὸ πρόβλημα τῆς ἀπογοητεύσεως τοῦ ἀτόμου. Πρέπει ν᾽ ἀναλάβη τὸν ἀγῶνα ἡ ἐκπαίδευσις, ἡ ἐκπαίδευσις μὲ τὴν εὐρεῖα ἔννοια τοῦ ὅρου καὶ ὄχι μὲ τὴν περιωρισμένη ἔννοια τῆς διδασκαλίας στὸ σχολεῖο ἢ στὸ κολλέγιο.

ROHIT MEHTA

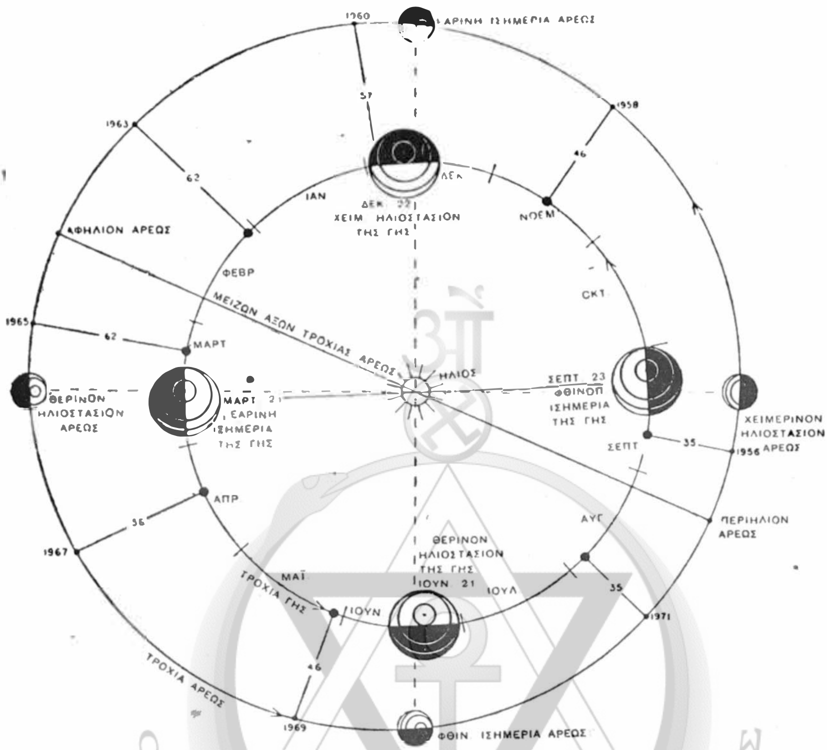
Ο ΑΡΗΣ

ἀπὸ τὴν ἄποψι τῆς Ἀστρονομίας καὶ τῆς Ἐσωτερικῆς Φιλοσοφίας

Τοῦ BORIS DE ZIRKOFF
ἀπὸ τὸ περιοδικὸ Theosophia

ΠΙΘΑΝΟΝ πολλοὶ ἀπὸ τοὺς ἀναγνῶστες νὰ γνωρίζουν ὅτι, τὴ νύχτα τῆς 6ης Σεπτεμβρίου 1956, ὁ πλανήτης Ἄρης εὑρέθηκε σὲ ἀπόστασι περίπου 35 ἑκατομμυρίων μιλίων ἀπὸ τὴ Γῆ μας, ποὺ ἦταν ἡ πλησιέστερη θέσι του ἀπὸ τὸ 1924. Ὅμοια προσέγγισι δὲν θὰ σημειωθῆ πρὶν ἀπὸ τὸ 1971.

Δεδομένου ὅτι ὁ Ἄρης χρειάζεται περίπου δύο χρόνια γιὰ τὴν στροφή του περὶ τὸν Ἥλιο, ἐνῶ ἡ Γῆ μόνον ἕνα χρόνο, τὸ διάλειμμα μεταξὺ τῶν συναντήσεών τους θὰ ἦταν κάτι παραπάνω ἀπὸ δύο χρόνια. Καὶ ἐὰν οἱ τροχιὲς τῶν δύο πλανητῶν ἦσαν ἀκριβῶς κυκλικές, μὲ τὸν Ἥλιο στὸ κέντρο τους, ἡ Γῆ θὰ περνοῦσε στὴν ἴδια πάντοτε ἀκριβῶς ἀπόστασι ἀπὸ τὸν Ἄρη. Ἀλλά, σύμφωνα μὲ τὶς ἀνακαλύψεις τοῦ Κεπλέρου, οἱ πλανῆτες τοῦ ἡλιακοῦ μας συστήματος στρέφονται περὶ τὸν Ἥλιο ἐλλειπτικά. Αὐτὸ σημαίνει ὅτι κάθε πλανήτης ἔχει κατὰ τὴν διαδρομὴ τῆς τροχιᾶς του ἕνα σημεῖο ποὺ εἶναι πλησιέστερο στὸν Ἥλιο (περιήλιον) κι᾽ ἕνα σημεῖο ποὺ εἶναι τὸ πιὸ ἀπομακρυσμένο (ἀφήλιον). Μιὰ γραμμὴ συρμένη ἀνάμεσα σ᾽ αὐτὰ τὰ σημεῖα ποὺ νὰ περνᾶ ἀπὸ τὸν Ἥλιο, καλεῖται μείζων ἄξων τῆς τροχιᾶς τοῦ πλανήτου. Ὅταν εἶναι δυνατὸν νὰ συρθῆ εὐθεῖα γραμμὴ ἀπὸ τὸν Ἥλιο διὰ τῆς Γῆς πρὸς τὸν Ἄρη, ὁ πλανήτης Ἄρης λέγεται ὅτι βρίσκεται εἰς ἀντίθεσιν, διότι, καθὼς παρατηρεῖται ἀπὸ τὴ Γῆ, φαίνεται στὴν ἀντίθετη ἀπὸ τὸν Ἥλιο κατεύθυνσι. Εἶναι, λοιπόν, ἀντιληπτὸν ὅτι ἡ πιὸ εὐνοϊκὴ ἀντίθεσις συμβαίνει ὅταν ὁ Ἄρης φθάνη ἢ προσεγγίζη τὸ περιήλιον, σὲ ἀπόστασι 129 ἑκατομμυρίων μιλίων ἀπὸ τὸν Ἥλιο. Σὲ μιὰ τέτοια ἀντίθεσι, ἡ Γῆ βρίσκεται 94 ἑκατομμύρια μίλια ἀπὸ τὸν Ἥλιο. Ἡ διαφορὰ μεταξὺ αὐτῶν τῶν δύο ἀποστάσεων εἶναι 35 ἑκατομμύρια μίλια. Ἐὰν ἡ ἀντίθεσις συμβῆ ὅταν ὁ Ἄρης εἶναι στὸ ἀφήλιον, ἡ ἀπόστασις μεταξὺ τῶν δύο πλανητῶν εἶναι περίπου 63 ἑκατομμύρια μίλια. Μὲ βάσι τὶς ἀντίστοιχες θέσεις τοῦ μείζονος ἄξονος τῆς τροχιᾶς τοῦ Ἄρη καὶ τοῦ ἴδιου τῆς Γῆς, ἡ πιὸ εὐνοϊκὴ ἀντίθεσις τοῦ Ἄρη συμβαίνει ὅταν ἡ Γῆ περνάη ἀνάμεσα ἀπὸ τὸν Ἥλιο καὶ τὸν Ἄρη κατὰ τὸν Σεπτέμβριο, ὅπως συνέβη τὸν περασμένο χρόνο. Ἡ Γῆ βρίσκεται τότε κοντὰ στὴν Φθινοπωρινή της Ἰσημερία, ἐνῶ ὁ Ἄρης προσεγγίζει, στὴ δική

Τὸ διάγραμμα αὐτὸ τοῦ Ἀστεροσκοπείου Γκρίφιθ (Λὸς Ἄντζελες, Καλιφόρνια) δείχνει τὶς τροχιὲς τῆς Γῆς καὶ τοῦ Ἄρη καὶ τὶς ἀντίστοιχες θέσεις τους, ἀπὸ τοῦ 1956 μέχρι τοῦ 1971. Οἱ ἀποστάσεις Γῆς καὶ Ἄρη ἐκφράζονται σὲ ἑκατομ. μιλίων.

του τροχιά, τὸ Χειμερινὸ Ἡλιοστάσιο. Ἐπομένως, στὶς πιὸ εὐνοϊκὲς ἀντιθέσεις, ὁ Βόρειος Πόλος τοῦ Ἄρη ἀπομακρύνεται ἀπὸ τὴν Γῆ, καὶ ὁ Νότιος Πόλος του τείνει νὰ τὴν πλησιάση.

Πλὴν τῶν διαφόρων φαινομένων ποὺ ὑποτίθεται ὅτι παρατηροῦνται πάνω στὸν Ἄρη, τὰ ὁποῖα βεβαιώνουν μερικοὶ καὶ ἄλλοι ἀρνοῦνται, τὸ πιὸ φανερὸ φαινόμενον ποὺ συμβαίνει εἶναι ἡ περιοδικὴ καὶ βαθμιαία ἐξαφάνισις ἢ «τῆξις» τῶν ὑποτιθεμένων πολικῶν πάγων στὸν Ἄρη καὶ ἡ βαθμιαία ἐπανεμφάνισίς τους, σύμφωνα μὲ τὴν ἀλλαγὴ τῶν ἐποχῶν στὸν πλανήτη.

Ποιὸς δὲν διάβασε τὰ «Ταξίδια τοῦ Γκιούλιβερ» τοῦ Ἰωνάθαν Σουΐφτ, τὸ ἀπολαυστικὸ βιβλίο γιὰ μικροὺς καὶ μεγάλους, ποὺ περιέχει σὲ μορφὴ φανταστικῶν ἀφηγήσεων τόσους θεωρητικοὺς ὑπαινιγμοὺς γιὰ τὰ μυστήρια τῆς Φύσεως! Ἐξεδόθη τὸν Ὀκτώβριο τοῦ 1726. Στὸ Γ΄ κεφάλαιο ποὺ ἀρχίζει μὲ τὴν περιγραφὴ ἑνὸς «Ταξιδιοῦ στὴ Λαπούτα», ὑπάρχει ἡ ἀκόλουθη περικοπή :

«Ἐπίσης ἀνεκάλυψα δύο μικρότερα ἀστέρια ἢ δορυφόρους, ποὺ στρέφονται περὶ τὸν Ἄρη καὶ τὸ ἐνδότατον ἀπεῖχε ἀπὸ τὸ κέντρο τοῦ βασικοῦ πλανήτη ἀκριβῶς τρεῖς διαμέτρους του, ἐνῷ τὸ ἀπώτατον ἀπεῖχε πέντε· τὸ πρῶτο περιστρέφεται σὲ δέκα ὧρες καὶ τὸ δεύτερο σὲ εἰκοσιμία καὶ μισή, ὥστε τὰ τετράγωνα τῶν περιοδικῶν χρόνων τους εἶναι πολὺ σχετικὰ μὲ τοὺς κύβους τῶν ἀποστάσεών τους ἀπὸ τὸ κέντρο τοῦ Ἄρη, πρᾶγμα ποὺ δείχνει ὅτι κι' αὐτὰ κυβερνῶνται ἀπὸ τὸν ἴδιο νόμο τῆς ἕλξεως ποὺ ἐπηρεάζει τὰ ἄλλα οὐράνια σώματα».

Οἱ δορυφόροι τοῦ Ἄρη ἐπίσης ἀνεφέροντο ἀπὸ τὸν Βολταῖρο στὸ διήγημά του «Μικρομέγας».

Αὐτοὶ οἱ δύο δ ο ρ υ φ ό ρ ο ι πραγματικὰ παρετηρήθησαν τὸ 1877, ἀπὸ τὸν Ἄσαπ Χὰλλ στὸ Ναυτικὸ Ἀστεροσκοπεῖο τῆς Οὐάσιγκτων. Εἶναι τόσο μικροὶ καὶ τόσο κοντὰ στὸν πλανήτη ὥστε μένουν ἀθέατοι, ἐκτὸς μὲ μεγάλα τηλεσκόπια καὶ σὲ εὐνοϊκὸ καιρό. Πῶς ὁ Ἰωνάθαν Σουΐφτ ἤξερε γι' αὐτούς;

Ὁ ἐξώτερος δορυφόρος, ποὺ ὠνομάσθηκε Δῆμος, ἔχει διάμετρο πέντε μιλίων καὶ στρέφεται γύρω ἀπὸ τὸν Ἄρη σὲ 30 ὧρες (ἡ στροφὴ τοῦ ἴδιου τοῦ Ἄρη περὶ τὸν ἄξονά του χρειάζεται 24 ὧρες καὶ 37 λεπτά). Ὁ ἐσώτερος, ὁ Φόβος, ἔχει διάμετρο δέκα μιλίων καὶ στρέφεται περὶ τὸν κεντρικὸ πλανήτη σὲ 7 ὧρες καὶ 39 λεπτὰ μόνον. Ὅταν παρατηρηθῇ ἀπὸ τὴν ἐπιφάνεια τοῦ Ἄρη, ὁ Φόβος ἀνατέλλει ἀπὸ τὴ Δύσι καὶ δύει στὴν Ἀνατολή. Κανεὶς ἄλλος γνωστὸς δορυφόρος στὸ ἡλιακὸ σύστημα δὲν περιστρέφεται σὲ διάστημα συντομώτερο ἀπὸ τὴν περιστροφὴ τοῦ ἴδιου τοῦ πλανήτη, στὸν ὁποῖον ἀνήκει.

Ἀπὸ τὴν πλευρὰ τῆς Ἐσωτερικῆς Φιλοσοφίας, ὁ Ἄρης εἶναι ἕνας ἀπὸ τοὺς ἑπτὰ Ἱεροὺς Πλανῆτες καὶ εἶναι ἑπταπλοῦς στὴ σύστασί του, καθὼς καὶ οἱ λοιποὶ πλανῆτες. Ἡ σφαῖρα τοῦ Ἄρη ποὺ βλέπουμε μὲ τὰ φυσικὰ μάτια μας εἶναι ἡ κατώτερη σφαῖρα τῆς πλανητικῆς ἁλύσεως τοῦ Ἄρη—Σφαῖρα Δ. κατὰ τὴν θεοσοφικὴ ὁρολογία — δηλ. ἡ φυσικὴ σφαῖρα αὐτῆς τῆς ἁλύσεως, καὶ ἀνταποκρίνεται ἑπομένως στὴ φυσικὴ σφαῖρα τοῦ δικοῦ μας πλανήτη. Ὁ Ἄρης εἶναι ν ε ώ τ ε ρ ο ς ἀπὸ τὴ Γῆ, δηλ. τὸ σῶμα του, ἡ φυσικὴ σφαῖρα του εἶναι νεώτερη. Κατὰ τὴν παροῦσα ἐποχὴ βρίσκεται σὲ κατάστασι, ἡ ὁποία ἔχει ὀνομασθῆ «ἀφάνεια» ἀπὸ παλαιοὺς θεοσόφους συγγραφεῖς. Δὲν εἶναι ὁ καλύτερος ὁρισμὸς ποὺ θὰ μποροῦσε νὰ δοθῇ, ἀλλὰ ἐν μέρει ἀποδίδει τὴν κατάστασι καὶ συνηθίστηκε ἀπὸ πολλοὺς σπουδαστάς. Σὲ κάποια ἀναλογία, θὰ μποροῦσε νὰ λεχθῇ ὅτι τὸ φυσικὸ σῶμα τοῦ Ἄρη βρίσκεται ἐ ν ὕ π ν ῳ, ἂν καὶ αὐτὸς ὁ ὁρισμὸς ἐπίσης εἶναι μόνον ἐν μέρει σωστός. Ἀφάνεια σημαίνει ὅτι τὸ μέγιστον μέρος τοῦ πλήθους τῶν ζωϊκῶν ὀντοτήτων, ποὺ ἐξελίσσονται στὴν ἅλυσι σφαιρῶν τοῦ Ἄρη, ἄφηκαν τὴ φυσικὴ σφαῖρα γιὰ νὰ μεταβοῦν σὲ ἀνώτερες σφαῖρες τῆς ἁλύσεως. Τὸ κέντρον τοῦ βάρους γιὰ τὴν ἐξέλιξι στὸν Ἄρη δὲν εἶναι, τώρα, στὴ φυσική του σφαῖρα, ἐνῶ, ἀντιθέτως τὸ κέντρο τοῦ βάρους στὴν ἐξελικτικὴ πορεία στὴν Γήϊνη

Οἱ φιλόσοφοι Ἀλχημισταὶ

τοῦ ΔΗΜ. ΙΩΑΝΝΙΔΗ

Ο ΠΟΛΥΣ κόσμος ὁμιλεῖ συνήθως διὰ τοὺς ἀλχημιστὰς συλλήβδην καὶ κάμνει κρίσεις περὶ αὐτῶν συλλογικῶς, ὡς ἐὰν ἐπρόκειτο περὶ ἑνὸς καὶ μόνου προσώπου. Ὁ τρόπος ὅμως οὗτος τοῦ σκέπτεσθαι ὁδηγεῖ εἰς κρίσεις ἀδίκους.

Τοὺς ἀλχημιστὰς θὰ ἠδυνάμεθα νὰ διακρίνωμεν εἰς κατηγορίας. Τρεῖς κατηγορίας κυρίως: Τοὺς φιλοσόφους ἀλχημιστάς, μὲ τοὺς ὁποίους καὶ θὰ ἀσχοληθῶμεν, τῶν ὁποίων αἱ ἐπιδιώξεις ἦσαν καθαρῶς πνευματικαί· ἐκείνους ποὺ παρεξηγοῦντες, διὰ τὸν ἕνα ἢ διὰ τὸν ἄλλον λόγον, τὸν σκοπὸν τῆς ἐπιστήμης ταύτης—διότι περὶ ἐπιστήμης πνευματικῆς ἐπρόκειτο ἐν τῇ κυρίως ἐννοίᾳ τῆς λέξεως—ἐτράπησαν εἰς ἀναζητήσεις ἐπὶ τῆς ὕλης, ἐπὶ τῶν ὑλικῶν δηλαδὴ πραγμάτων· καὶ τέλος τοὺς ἀγύρτας, οἵτινες ἠθελημένως προσεπάθησαν νὰ ἀσκήσουν ἢ προσεποιοῦντο ὅτι ἤσκουν τὴν τέχνην τῆς ὑλικῆς χρυσοποιΐας.

Ἀποδίδοντες δικαιοσύνην πρέπει νὰ ὁμολογήσωμεν ὅτι οἱ ἀλχημισταὶ τῆς δευτέρας κατὰ τ' ἀνωτέρω κατηγορίας, ἐπιδιώκοντες μέσα εἰς τὰ πρωτόγονα αὐτῶν ἐργαστήρια τὴν παραγωγὴν χρυσοῦ, εἴτε ἐξ ἐνδιαφέροντος ἐπιστημονικοῦ, εἴτε ἐξ ἰδιοτελείας, ἔθεσαν, ἀκουσίως αὐτῶν, τὰς βάσεις τῆς μετέπειτα χημικῆς ἐπιστήμης.

Ὅσον ἀφορᾷ τοὺς ἀγύρτας, τὴν μάστιγα ταύτην τῆς ἀνθρωπότητος, οἵτινες ἐμφανίζονται εἰς ὅλους τοὺς τομεῖς τῆς κοινωνικῆς δραστηριότητος, καὶ οἱ ὁποῖοι εἰς κάθε χώραν καὶ εἰς πᾶσαν ἐποχὴν ἔχουν τὴν ἐπιτηδειότητα νὰ ζοῦν ἐν ἀνέσει διὰ τῶν ἀπατῶν των μέσα εἰς τὰς κοινωνίας, μέχρις ὅτου ἀποκαλυφθοῦν—ἐὰν ἀποκαλυφθοῦν—

πλανητικὴ ἅλυσι ε ἶ ν α ι στὴ φυσικὴ σφαῖρα, ποὺ ὅλοι μας κατοικοῦμε.

Τὸ γεγονὸς ὅτι ἡ φυσικὴ σφαῖρα τοῦ Ἄρη εἶναι σὲ ἀφάνεια δὲν σημαίνει ὅτι δὲν ὑπάρχει ἐκεῖ ζωή. Οὔτε βρίσκεται σὲ φθορὰ ἢ ἀποσύνθεσι, περισσότερο ἀπὸ ὅ,τι δὲν συμβαίνει στὸ φυσικό μας σῶμα, ὅταν κοιμόμαστε τὴ νύχτα. Ὑπάρχουνε στὸν Ἄρη πολλὲς ζωτικὲς πορεῖες, ἂν καὶ θἄταν πολὺ δύσκολο τώρα ν' ἀποδειχθοῦν ἐπιστημονικῶς. Π.χ. ὑπάρχουνε στὸν Ἄρη, στὴ φυσική του σφαῖρα, μερικὰ ὄντα ποὺ ἐξέμειναν ὅταν τὸ κῦμα τῆς ζωῆς ἐγκατέλειψε κατὰ μέγα μέρος τὸν πλανήτη, ὅταν αὐτὸς περιῆλθε στὴν ἀφάνεια. Αὐτὰ τὰ ὄντα εἶναι γνωστὰ στὴ Σανσκριτικὴ ὡς «Σίστας», ποὺ θὰ πῇ ὑπολείμματα ἢ λείψανα, καὶ προορισμὸ ἔχουν νὰ διατηροῦν τοὺς Σπόρους τῆς Ζωῆς πάνω στὴ σφαῖρα ὥσπου νὰ φθάσῃ τὸ ἑπόμενο κῦμα ζωῆς πάλι, νὰ βρῇ σώματα ἕτοιμα γιὰ νὰ κατοικήσουν οἱ μονάδες.

καὶ τιμωρηθοῦν, οὗτοι ἐν προκειμένῳ ἔβλαψαν διττῶς. Ἀφ᾽ ἑνὸς μὲν διότι ἐξηπάτουν τοὺς συνανθρώπους των διὰ νὰ ἀποκομίσουν ὑλικὰ ὀφέλη, ἀφ᾽ ἑτέρου δὲ διότι παρέσυραν εἰς ἄδικον κρίσιν τῶν καλῆς προαιρέσεως ἀλχημιστῶν, ἀλλὰ τὸ καὶ σπουδαιότερον καὶ τῶν ἰδεολόγων ἀλχημιστῶν, τῶν φιλοσόφων.

* * *

Οἱ φιλόσοφοι ἀλχημισταὶ ἠσχολοῦντο μὲ τὴν ἀναζήτησιν τῆς λεγομένης φιλοσοφικῆς λίθου. Αὕτη εἶχε τὴν ἰδιότητα, ὡς ἐπρέσβευον, νὰ μετατρέπῃ τὰ ἀγενῆ μέταλλα εἰς εὐγενῆ, εἰς ἄργυρον καὶ εἰς χρυσόν. Ἡ ἀνεύρεσις τῆς φιλοσοφικῆς λίθου καὶ ἡ μεταστοιχείωσις τῶν μετάλλων εἰς χρυσὸν ἀπετέλει τὸ λεγόμενον «μέγα ἔργον» αὐτῶν. Ἡ διατύπωσις αὕτη περὶ τοῦ ἔργου τῶν φιλοσόφων ἀλχημιστῶν εἶναι καθαρῶς ἀλληγορικὴ καὶ δὲν πρέπει νὰ λαμβάνεται κατὰ γράμμα. Εἶχον λάβει οἱ φιλόσοφοι ἐκεῖνοι ὡς σύμβολα τὰ ὀνόματα πραγμάτων ὑλικῶν, ὡς εἶναι ἡ λίθος, τὰ μέταλλα, κ.ἄ. διὰ νὰ εἰκονίσουν πράγματα φύσεως πνευματικῆς, μὲ τὰ ὁποῖα ἠσχολοῦντο. Τὸ ἔργον αὐτῶν τὸ ἀποκαλούμενον «μέγα», ὡς συνάγεται ἀπὸ ὅσα ἔγραψαν, ἦτο φύσεως πνευματικῆς. Δι᾽ ὃ καὶ οἱ διάφοροι χημικοὶ ἐπιστήμονες οἱ ἀσχοληθέντες βραδύτερον μὲ τὴν μελέτην τῶν κειμένων τῶν φιλοσόφων ἀλχημιστῶν, ἀπέτυχον, ὡς νομίζομεν, ἐν τῇ προσπαθείᾳ των νὰ τὰ ἑρμηνεύσουν ὑπὸ τὸ πρῖσμα τῶν γνώσεων τῆς χημείας, διότι δὲν ἦσαν εἰς θέσιν νὰ συλλάβουν τὸ ἐσωτερικὸν νόημα τῶν γραφομένων.

Ἡ λύσις τοῦ προβλήματος μεταστοιχειώσεως τῶν μετάλλων. Τὸ φιλοσοφικὸν θεῖον καὶ μόλυβδος (ἄνω) ἕλκονται ἀπὸ τὸν χρυσὸν (ἥλιον) καὶ τὸν ἄργυρον (σελήνην) εἰς φιλοσοφικὸν γάμον ἐκ τοῦ ὁποίου πρέπει νὰ προέλθῃ ἡ φιλοσοφικὴ λίθος (Ξυλογραφία τοῦ XV αἰῶνος)

Καὶ ἄλλα συστήματα ἔχουν λάβει ὡς σύμβολα πράγματα ὑλικὰ διὰ νὰ εἰκονίσουν ἐπιδιώξεις ἐπίσης πνευματικάς, ὁμοίας πρὸς τὸ μέγα ἔργον τῶν ἀλχημιστῶν. Σύμβολα τὰ ἐργαλεῖα τῶν οἰκοδόμων, διὰ νὰ συμβολισθῇ ἡ προσπάθεια ἀνεγέρσεως οἰκοδομῆς πνευματικοῦ περιεχομένου...

Ἡ τέχνη τῶν φιλοσόφων ἀλχημιστῶν ὠνομάζετο «ἱερὰ καὶ τιμία» διὰ νὰ καταδειχθῇ ἡ ἀνωτερότης τῶν πνευματικῶν αὐτῶν ἐπιδιώξεων. Διὰ τῆς χρυσογόνου αὐτῶν οὐσίας, τῆς λίθου τῶν φιλοσόφων, ἐπετυγχάνετο, ὡς ἔλεγον, ἡ αἰωνιότης τοῦ πνεύματος. Δι᾽ ὃ καὶ ἐλιξήριον τῆς ζωῆς ὠνομάζετο αὕτη. Τὸ ἔργον λοιπὸν αὐτῶν ἦτο μέγα καὶ ἀνάλογον πρὸς τὰς ἐπιδιώξεις παλαιο-

τέρων Ἑταιριῶν περιεχομένου ἐσωτερικοῦ, ἔργον πνευματικῆς φύσεως πρὸς ἀνύψωσιν τῆς ψυχῆς πέραν τῆς ἀνθρωπίνης καταστάσεως· πρὸς ἀπαλλαγὴν αὐτῆς τοῦ τροχοῦ τῶν γεννήσεων. Ἔργον, ὡς θὰ ἐλέγομεν, ἀπολυτρωτικόν. Αἱ ἐπιδιώξεις ὅμως αὗται πάντοτε καὶ πανταχοῦ ἐκαλύφθησαν διὰ τοῦ συμβολισμοῦ καὶ τῆς ἀλληγορίας, διότι μόνον εἰς τοὺς ἁγνοὺς τὴν καρδίαν καὶ τοὺς ρωμαλέους τὸν νοῦν δύνανται νὰ ἐμπιστεύωνται.

* * *

Ὅσοι τῶν φιλοσόφων ἀλχημιστῶν ἔγραψαν, ἔγραψαν ἀλληγορικῶς. Δυστυχῶς τὰ ἔργα των δὲν δύνανται νὰ ἑρμηνευθοῦν, διότι ἀγνοεῖται ἡ κλεὶς πρὸς ἀποκρυπτογράφησιν αὐτῶν. Δυνάμεθα ὅμως ἐν γενικότητι νὰ κρίνωμεν περὶ τῆς σπουδαιότητος τῶν ἐπιδιώξεων αὐτῶν, αἵτινες, ὡς προείπομεν, ἦσαν προσπάθειαι ἀπολυτρωτικαὶ τοῦ ἀνθρωπίνου πνεύματος.

Συνήθως συμβολισμὸς αὐτῶν ἦτο ἡ «γῆ» καὶ τὰ «ἔγκατα» αὐτῆς. Εἶναι γνωστὴ ἡ σύντμησις VITRIOLUM ἐκ τῶν ἀρχικῶν γραμμάτων τοῦ παραγγέλματος: «Visita Interiora Terrae, Rectificando Invenies Occultum Lapidem veram Medicinam». (Ἐπισκέφθητι τὰ ἔγκατα τῆς γῆς καὶ καθαριζόμενος θὰ ἀνακαλύψῃς τὴν ἀπόκρυφον λίθον, πραγματικὸν φάρμακον».

Ἐπίσης εἰς τὸ «Speculum Majus» ἀνευρίσκομεν: «Εἰς τὰ ἔγκατα τῆς γῆς ἐκ τῆς ὀρυκτογόνου δυνάμεως κυοφοροῦνται τὰ πνεύματα καὶ τὰ σώματα. Καὶ τὰ μὲν πνεύματα εἶναι τέσσαρα, ὑδράργυρος, θεῖον, ἀρσενικὸν καὶ ἀμμωνιακὸν ἅλας, τὰ δὲ σώματα ἕξ, χρυσός, ἄργυρος, χαλκός, μόλυβδος, κασσίτερος καὶ σίδηρος. Ὁ λευκὸς καὶ καθαρὸς ὑδράργυρος, ἑνούμενος μετὰ τοῦ λευκοῦ θείου, γεννᾷ ἐντὸς τῶν μετάλλων οὐσίαν τινά, ἥτις τηκομένη μεταβάλλεται εἰς ἄργυρον, μετὰ τοῦ ἐρυθροῦ δὲ θείου ἑνούμενος παράγει χρυσόν. Τῶν πράξεων τούτων ἡ μίμησις εἶναι ἔργον τοῦ ἀλχημιστοῦ»

Ἔργον τοῦ φιλοσόφου ἀλχημιστοῦ ἦτο ἡ ἀπομίμησις τῆς Φύσεως. «Ἡ ἀλχημεία δὲν συνθέτει, ἀλλὰ προκαλεῖ τὴν ἐκδήλωσιν εἰς ἐνέργειαν ἐκεῖνο ὅπερ ὑφίστατο μέν, ἀλλὰ ἐν λανθανού-

Τὸ ᾠὸν τῶν φιλοσόφων: Ὁ φιλοσοφικὸς γάμος τοῦ θείου καὶ τοῦ μολύβδου τελεῖται εἰς τὸ ᾠὸν τῶν φιλοσόφων, ἐντὸς τοῦ ὁποίου ἐξελίσσεται τὸ «μέγα ἔργον». Ἀποτέλεσμα εἶναι ἡ φιλοσοφικὴ λίθος, ἥτις παριστάνεται διὰ τοῦ νεογεννήτου παιδίου (Ξυλογραφία τοῦ XV αἰῶνος)

σῃ καταστάσει. Ἑπομένως ἡ ἀλχημεία ὁμοιάζει μᾶλλον πρὸς τὴν βοτανικὴν παρὰ πρὸς τὴν χημείαν. Ἡ αὔξησις ἑνὸς φυτοῦ ἢ ἑνὸς ζώου εἶναι ἀλχημικὴ ἐργασία, συντελουμένη ἐν τῷ ἀλχημικῷ ἐργαστηρίῳ τῆς Φύσεως, καὶ ἐκτελεῖται ὑπὸ τοῦ μεγάλου ἀλχημιστοῦ τῆς ἐνεργοῦ δυνάμεως αὐτῆς». (Rosecroix et Alchimistes par Fr. Hartmann —1920).

Ὡσαύτως ὁ μέγας Παράκελσος εἰς τὸ περίφημον ἔργον του «Ὁ θησαυρὸς τῶν θησαυρῶν πάντων τῶν ἀλχημιστῶν» ἐν ἀρχῇ γράφει : «Ἡ Φύσις γεννᾷ τὸ ὀρυκτὸν τοῦτο ἐν τοῖς κόλποις τῆς γῆς. Οἱ φιλόσοφοι πολλὰ περὶ αὐτοῦ ἔχουσι γράψει!..»

Ἀλλὰ καὶ ἡ ἐτυμολογία τῆς λέξεως ἀλχημεία ἐκεῖ ἴσως ἀναφέρεται. Εἶναι ἀραβικὴ καὶ ἑρμηνεύεται ὑπὸ τῶν πλείστων «ἡ εὔφορος γῆ».

***

Ἡ ἀλχημεία ἠσκήθη κυρίως κατὰ τὸν Μεσαίωνα καὶ τὴν Ἀναγέννησιν. Φιλόσοφοι ἀλχημισταὶ φήμης ἦσαν ὁ Παράκελσος (Ἑλβετός, 1493—1541), ὁ Raymondus Lullus (Ἱσπανός, 1235—1315) ζήσας ἐν Παρισίοις (ἔγραψεν «ἡ μεγάλη τέχνη», καὶ «ἡ κλείς»), ὁ Arnoldus Villanovanus διδάσκαλος τοῦ προηγουμένου, γεννηθεὶς ἐν Γαλλίᾳ, ἀκμάσας τὸν 13ον αἰῶνα, ὁ Irenée Philaléthe (Thomas de Vogan) ζήσας περὶ τὸ 1600 κ. ἄ.

Ἡ φήμη αὐτῶν μεταξὺ ἐκείνων οἱ ὁποῖοι ἠδυνήθησαν νὰ τοὺς κατανοήσουν ὑπῆρξε μεγάλη. Ὁ Παράκελσος λόγου χάριν ἀπεκαλεῖτο ὑπὸ τῶν μαθητῶν του : «πρίγκηψ τῶν ἰατρῶν, φιλόσοφος τοῦ πυρός, τρισμέγιστος τῆς Ἑλβετίας, μεταρρυθμιστὴς τῆς ἀλχημιστικῆς φιλοσοφίας, πιστὸς γραμματεὺς ἐξ ἀπορρήτων τῆς Φύσεως, διδάσκαλος τοῦ ἐλιξηρίου τῆς ζωῆς καὶ τῆς λίθου τῶν σοφῶν, μέγας μονάρχης τῶν χημικῶν μυστικῶν».

Ὑπὸ τῶν πολλῶν ὅμως, ὅπως συνήθως συμβαίνει, οἱ φιλόσοφοι ἀλχημισταὶ παρενοήθησαν, τὸ ἔργον των ἐδυσφημίσθη, καὶ αἱ περὶ αὐτῶν κρίσεις ὑπῆρξαν ἄδικοι. Ἐλήφθησαν τὰ παρ᾽ αὐτῶν γραφέντα κατὰ γράμμα, ἐνῷ ἡ διατύπωσις τῶν ἔργων των ἦτο ἀλληγορική. Ἐνομίσθη ὅτι οὗτοι ἠσχολοῦντο (πάντοτε διὰ τοὺς φιλοσόφους ἀλχημιστὰς ὁμιλοῦμεν) μὲ τὴν παρασκευὴν τοῦ ὑλικοῦ χρυσοῦ, ἐνῷ ἐν τῇ πραγματικότητι αἱ ἐπιδιώξεις αὐτῶν ἦσαν πνευματικαί. Ἠσχολοῦντο μὲ τὸν χρυσὸν τοῦ πνεύματος, μὲ τὴν ἀποθέωσιν αὐτοῦ.

Ὀρθῶς ὅθεν ὁ Fr. Hartmann εἰς τὸ προρρηθὲν ἔργον του γράφει μεταξὺ τῶν ἄλλων : «Ἡ ἀλχημεία εἶναι τέχνη καὶ πᾶσα τέχνη χρειάζεται τεχνίτην ὅστις νὰ τὴν ἐξασκῇ, οὕτω καὶ ἡ θεία αὕτη ἐπιστήμη, ἡ τέχνη αὐτή, δὲν δύναται νὰ ἀσκῆται παρὰ μόνον ὑπ᾽ ἐκείνων οἵτινες κατέχουν τὴν ἀναγκαίαν θείαν δύναμιν νὰ τὴν ἐξασκῶσι».

ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ ΙΩΑΝΝΙΔΗΣ

G. JINARAJADASA

Ο ΜΕΦΙΣΤΟΦΕΛΗΣ

γιὰ τὴν οἰκονομικὴ κρίσι

ΣΤΟ δεύτερο μέρος τοῦ «Φάουστ», μὲ τρόπο χιουμοριστικό, θίγει ὁ Γκαῖτε τὸ πρόβλημα τῆς πίστεως, ποὺ ἀπασχολεῖ πάντα τοὺς οἰκονομολόγους κάθε χώρας καὶ ἐποχῆς. Παρὰ τὸν ἐλαφρὸ τρόπο ποὺ χειρίζεται τὸ θέμα, ἀξίζει νὰ παρακολουθήσωμε τὸ δημιουργικὸ καλλιτεχνικὸ πνεῦμα, διότι περικλείει μιὰ βασικὴ ἀρχὴ τῆς συναλλαγῆς στὴν κοινωνία.

Ὁ Φάουστ εἰσάγεται στὴν αὐλὴ ἑνὸς Αὐτοκράτορα καὶ ὁ Μεφιστοφελῆς πιάνει συζήτησι μὲ τὸν Αὐτοκράτορα καὶ τοὺς αὐλικούς του. Ὅλοι θρηνοῦν γιὰ τὴν οἰκονομικὴ κρίσι. Ὅπως καὶ σήμερα, χρειάζονται περισσότερο χρυσάφι. Ὁ Μεφιστοφελῆς κάνει τότε μιὰ λαμπρὴ ὑπόδειξι:

ΜΕΦΙΣΤΟΦΕΛΗΣ

Ἐλλείψεις δὲ νὰ βρῆς σὲ κάθε βῆμα,
παντοῦ λείπει καὶ κάτι, ἐδῶ τὸ χρῆμα.
Δὲ βρίσκεται στὸ δρόμο, μὰ κι' ἡ γνώση
μπορεῖ τὰ πιὸ βαθειὰ νὰ ξετρυπώση.
Φλέβες βουνῶν, θεμέλια κάστρων, τάφοι
κομμένο κρύβουν κι' ἄκοπο χρυσάφι.
Ποιὸς θὰ τὸ βρῆ; Ὁ Τρελλὸς θὲ ν' ἀπαντήση:
Ὅποιος στὸ πνεῦμα ἐξέχει καὶ στὴ φύση.

Σ' αὐτὰ τὰ λόγια ἔρχεται ἡ ἀπόκρισι πὼς ὅσα λέγει εἶναι ἐνδιαφέροντα, μὰ ὄχι ἐπίκαιρα:

ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΑΣ

Οἱ ἐλλείψεις μας δὲ σβηοῦνε μὲ ὅ,τι φτάση.
Τί χρησιμεύει αὐτὸ τὸ κήρυγμά σου;
Τὸ αἰώνιο «Πῶς» καὶ «Σάν» τὄχω χορτάσει.
Μᾶς λείπει χρῆμα! Ἄς τὄβρης ἡ ἀφεντιά σου!

Καὶ τότε ἀνταπαντᾶ ὁ Μεφιστοφελῆς:

Θάβρω καὶ περισσὸ καὶ μὲ εὐκολία,
μὰ τὸ εὔκολο ὅμως ἔχει δυσκολία.
Χρυσάφι ὑπάρχει, ἡ τέχνη ὅλη μονάχα
εἶναι νὰ τὄβρης. Ποιὸς τὴν ἔχει τάχα;
Σκεφθῆτε δά! Σὲ φρίκης ἄγριες ὧρες,
ποὺ ἀνθρώπινες πλημμύρες πνίγαν χῶρες
καὶ τόσον κόσμο, ὅλοι, ἂν κι' ἄθελά των,
ἐκρύβανε τὰ πιὸ πολύτιμά των.
Στὰ χρόνια τῶν Ρωμαίων ἔτσι ἐκάναν,
τὸ ἴδιο καὶ κατόπιν κι' ὡς τὰ τώρα.
Στῆς γῆς μέσα στὰ βάθια ὅλα τὰ ἐβάναν,
μὰ ἡ γῆς εἶναι τοῦ Ρήγα γιὰ τὴν ὥρα.

Ἐδῶ πρέπει νά σημειώσουμε πώς πίσω ἀπό τήν πρότασί του εἶναι ἡ ἰδέα ὅτι κάθε συναλλαγή, πού δέν εἶναι ἄμεση ἀνταλλαγή εἰδῶν, βασίζεται στήν πίστι. Ἕνα χαρτονόμισμα εἶναι μιά βεβαίωσις ὅτι μπορεῖ νά ἐπιτευχθῆ ἡ ἀξία του σ' ἐμπορεύματα. Στίς συνήθεις συναλλαγές, κανείς δέν σκοτίζεται νά πάη στά θησαυροφυλάκια τῆς Τραπέζης τῆς Ἀγγλίας ἤ τῆς Γαλλίας γιά νά ἰδῆ ἄν ὑπάρχει χρυσάφι σέ ἀντίκρυσμα τοῦ χαρτονομίσματος. Ἀρκεῖ ὁ λόγος τοῦ Ἔθνους. Ἑπομένως, ὑποστηρίζεται καί στό ἔργο τοῦ Γκαῖτε ὅτι, ἄν καταστῆ δυνατόν νά δεχθῆ ὁ λαός τήν ὑπογραφή τοῦ Αὐτοκράτορα πού θά βεβαιώνη ὅτι ἔχει χρυσάφι κάτω ἀπό τή γῆ, δέν ἕπεται ὅτι, μιά πού θά πιστέψη τά λεγόμενα τοῦ Αὐτοκράτορα, ὅτι θά πάη νά σκάψη γιά νά ἰδῆ τό χρυσάφι.

Ὁ Αὐτοκράτορας, πού εἶναι λιγάκι μεθυσμένος, ὑπογράφει ἕνα χαρτί πού τοῦ παρουσιάζουν καί οὔτε τό θυμᾶται πιά. Ἀλλά, τό χαρτί αὐτό γρήγορα τό τυπώνουν καί τό πολλαπλασιάζουν, τό ἐκδίδουν σάν «χρῆμα». Ἐπέρχεται τότε πλήρης ἀλλαγή. Κυκλοφορεῖ τό χρῆμα καί ἀντιμετωπίζεται ἡ οἰκονομική κατάστασις. Ὁ ἕνας ἀξιωματοῦχος μετά τόν ἄλλον διαπιστώνουν τό τέλος τῆς οἰκονομικῆς κρίσεως:

ΑΥΛΑΡΧΗΣ

(μπαίνοντας βιαστικά)

Δέν πίστευα ποτέ, σ' αὐτά τά μέρη
πώς εἴδηση σάν τούτη θάειχα φέρει,
πού μοναχό μέ ἀναγαλλιάζει
κι' ἐμπρός σου πιά μ' ἐνθουσιάζει.
Ὁ κάθε μας λογαριασμός
εἶναι πιά, Ρήγα, ἐξωφλημένος,
τῶν τοκογλύφων ὁ στρατός
εἶναι κι' αὐτός πιά πληρωμένος.
Ἀπ' τά μαρτύρια τοῦ Ἅδη ἔχω γλυτώσει,
στόν οὐρανό χαρά δέ θάειναι τόση!

ΣΤΡΑΤΑΡΧΗΣ

(πού μπαίνει κι' αὐτός βιαστικός)

Προκαταβλήθηκε ὁ μιστός,
μένει στή θέση του ὁ στρατός,
ὁ μισθοφόρος ξαναζῆ
κι' ὁ κάπηλας κι' οἱ νιές μαζί!

Ἡ ἀλλαγή ἐπῆλθε μονάχα μέ τήν διακήρυξι τοῦ Αὐτοκράτορα, πού τήν διαβάζει ὁ Καγκελάριος:

«Καθένας, πού θελήσει, ἄς τό γνωρίζη:
Κορῶνες τό παρόν χίλιες ἀξίζει.
Γιά ἐνέχυρό του κεῖνται ἀσφαλισμένα
στή χώρα τοῦ Ρηγός πλούτη θαμμένα.
Ὁ θησαυρός εὐτύς θά ξεθαφτῆ
καί κάλυμμα θά γίνη στό χαρτί».

Ὁ Αὐτοκράτορας πού εἶχε ὑπογράψει σάν ἦταν μεθυσμένος, δέν θυμᾶται νάκαμε τέτοιο πρᾶγμα. Ὁ Θησαυροφύλακας τοῦ ὑπενθυμίζει τί εἶχε γίνει:

Θυμήσου! Ὁ ἴδιος τόχεις ὑπογράψει
τὴ νύχτα αὐτή, πού ὁ Πάν ἤσουν στ' ἀστεῖα.
Ὁ Καγκελάρης σίμωσε κοντά σου
μὲ μᾶς καὶ σούειπε: «Δός στὴν 'Αφεντιά σου
χαρά καὶ στό λαό τὴ σωτηρία
ἐτούτη τὴ γιορτὴ μὲ δυό πεννιές!»
Ὑπόγραψες κι' οἱ μάγοι σου, πού λές,
ἐκάμανε χιλιάδες στό λεπτό
σάν τὴ δικιά σου εὐτύς ὑπογραφές.
Γιά νάϊδουν ὅλοι ἀμέσως τό καλό,
εὐτύς σφραγίσαμε ὅλη τὴ σειρά.
Τῶν δέκα, τῶν πενῆντα κι' ἑκατό
χαρτιά ἔχομε ἑτοιμάσει μιά χαρά.
Δέ φανταζόστε, πόση ἀναγαλλιά
νοιώθει ὁ λαός. Ἡ πόλη σου, ἡ νεκρὴ
ἀπό τὴ μούχλα, τώρα ξαναζῇ
καὶ μέσα στὴ χαρά πιά κολυμπᾷ.
Καὶ πρῶτα τό ὄνομά σου ἔφερνε γλύκα,
ποτές ὅμως δέν τόϊδαν μέ ὅση τώρα.
Τά γράμματα περσεύουν γιά τὴν ὥρα
τοῦ 'Αλφαβήτου! Σωστό πιά «ἐν τούτῳ νίκα»
σέ τοῦτο τό χαρτὶ βρῆκαν ξανά!

Ἔκπληκτος ὁ Αὐτοκράτορας ρωτάει:

Καὶ γιά χρυσάφι ὁ κόσμος τό περνᾶ;
Μ' αὐτά μισθοδοτοῦν στρατό κι' Αὐλή;
Ἄν κι' ἀπορῶ, πολύ μ' εὐχαριστεῖ.

Ἡ ἀπάντησις εἶναι πὼς χρήματα βρίσκονται πιά παντοῦ.

ΑΥΛΑΡΧΗΣ

Πετάξαν πιά καὶ πῶς νά μαζευτοῦνε!
Γοργά, σάν ἀστραπή, κυκλοφοροῦνε.
Ὁλάειναι τά σαράφικα ἀνοιχτά,
ἀλλάζουν μέ χρυσάφι, τά χαρτιά,
μέ κάποια μόνον ἔκπτωση μικρή.
Στόν κάπηλα ἀπό κεῖ καὶ στόν ψωμᾶ
καὶ στόν χασάπη τρέχουνε γοργά.
Θαρρεῖς ὁ μισός κόσμος στό φαΐ
ἔχει τό νοῦ του. Κι' ὁ ἄλλος πιά ὁ μισός
μέ ροῦχα πάει καινούργια κουνιστός.
Κόβει ὁ ψωμᾶς κι' ὁ ράφτης ὅλο ράβει.
«Ζήτω τοῦ Ρήγα» λέν, τό γλέντι ἀνάβει.
Παντοῦθε ψήνουν, βράζουν καὶ σουβλίζουν,
πιάτα, ποτήρια ἀκοῦς παντοῦ νά τρίζουν.

Σ' αὐτὸ τὸ σημεῖο ἐξηγεῖ στὸν Αὐτοκράτορα ὁ Φάουστ πῶς βρέθηκε νᾶναι θαμμένο τὸ χρυσάφι κάτω ἀπὸ τὴ γῆ Εἶναι τὸ χρυσάφι ποὺ χώθηκε, καθὼς ἀνέφερε στὴν ἀρχὴ ὁ Μεφιστοφελῆς, ὅταν ἔγινε εἰσβολὴ καὶ ὁ λαὸς θέλησε νά τὸ ἀσφαλίση 'Αλλά, εἶναι καὶ τὸ χρυσάφι μεσα στά ὀρυχεῖα

ΦΑΟΥΣΤ

Τῶν θησαυρῶν σου τό ἄπειρο τό πλῆθος,
πού καρτεράει στῆς γῆς μέσα τό βύθος

θαμμένο ἐδῶ στὶς χῶρες σου, ὅλο μένει
ἄχρηστο, Ρήγα. Ἡ σκέψη ἡ πιὸ ἀσκημένη
δὲν τὸ χωρεῖ. Μὰ κι' ὅσο κι' ἂν ὑψώση
κι' ἡ πλούσια φαντασία τὰ φτερά της,
θὰ κουραστῆ, χωρὶς νὰ τὸ σιμώση.
Μὰ πνεῦμα, ποὺ τὴ φύση στὰ ἔγκατά της
τὴ νοιώθει, μπορεῖ στὸ ἄπειρο νὰ δίνη
πάντα ἄπειρη κι' ἀκέρια ἐμπιστοσύνη.

Ὁ Μεφιστοφελῆς προσθέτει, ὅτι ἂν ἀμφιβάλη κανεὶς γιὰ τὴν ἀξία τοῦ χαρτιοῦ, δὲν ἔχει παρὰ νὰ σκάψη καὶ τότε θάβρη κύπελλα κι' ἁλυσίδες ποὺ θὰ ἔχη δικαίωμα νὰ τὰ πουλήση σὲ δημοπρασία. Ἀλλά, τὸ σημαντικὸ εἶναι ὅτι μιὰ ποὺ ὁ λαὸς θὰ ὑπνωτισθῆ στὴν πίστι πὼς ὑπάρχει τὸ χρυσάφι καὶ θὰ ἐμπιστεύεται τὸ λόγο τοῦ Αὐτοκράτορα, δὲν πρόκειται νὰ ζητήση νὰ ἰδῆ τὸ χρυσάφι.

ΜΕΦΙΣΤΟΦΕΛΗΣ

Χαρτάκι ἀντὶ χρυσάφι εἶναι εὐκολία,
τί ξαίρεις, πόσο χρῆμα, φίλε μου, ἔχεις.
Παζάρεμα πιὰ κι' ἀντάλλαγμα εἶναι ἀστεῖα,
κρασὶ καὶ νιὲς γλεντᾶς, χωρὶς νὰ τρέχης.
Θὲς μέταλλο, ὁ σαράφης εἶναι ἐμπρός σου
κι' ἂν λείψη, σκάβεις κι' ἔχεις μοναχός σου.
Ποτήρια κι' ἁλυσίδες πλειστηριάζεις,
γιὰ τὸ χαρτί σου κάλυμμα εὐτὺς ἔχεις
κι' ἐκεινόν, ποὺ τὸ ἀνεγέλα, τὸν ντροπιάζεις.
Συνήθεια ἂν γίνη, σὲ ἄλλο δὲν προσέχεις.
Χαρτὶ πιὰ καὶ χρυσάφι ἐδῶ στὴ χώρα
τοῦ Ρήγα θάειναι μπόλικα ἀπὸ τώρα.

Ἡ λύσις εἶναι ἐνδιαφέρουσα ἐπειδὴ ἐνθυμίζει τὴν ἀρχὴ ποὺ περιέχουν διάφορα σχέδια τῆς ἐποχῆς μας γιὰ τὸν πολλαπλασιασμὸ τῆς πίστεως. Φυσικὰ ἐννοεῖται ὅτι πρέπει νὰ ὑπάρχουν ἐμπορεύματα, μὰ ἡ ψυχολογικὴ σημασία τοῦ χρήματος δὲν εἶναι τὰ ἐμπορεύματα, ἀλλὰ ἡ πεποίθησι στὴν πίστι... Ἐάν, ἑπομένως, κάποια αὐριανὴ ἡμέρα, ὁ Ὀργανισμὸς τῶν Ἐθνῶν παραχωροῦσε πίστωσι σὲ κάθε Ἔθνος καὶ κάθε Ἔθνος ἐγνώριζε ὅτι πίσω ἀπὸ αὐτὴν τὴν πίστωσι ὑπάρχει ἡ διάθεσις καλῆς δοσοληψίας τοῦ κόσμου, ὅπως ἐκφράζεται ἀπὸ τὸν Ὀργανισμό, τότε θὰ μποροῦσε νὰ σταθεροποιηθῆ ἡ οἰκονομικὴ κατάστασις. Ἀπὸ τὸ ἕνα μέρος δὲν θὰ ὑπῆρχαν διακυμάνσεις συναλλαγματικές, διότι ποικίλλει τὸ ποσὸν καλύμματος εἰς χρυσὸν κάθε Ἔθνους ἢ διότι ἐπηρεάζεται ἀπὸ καιρικὲς συνθῆκες ἡ ἐσοδεία· ἀπὸ τὸ ἄλλο, θὰ ἐξυγιαίνετο ἡ συναλλαγή, διότι θὰ ἔπαυεν ὁ ἐμπορικὸς ἀνταγωνισμός. Κάθε Ἔθνος θ' ἀντελαμβάνετο ὅτι ἡ παραγωγὴ ἐμπορευμάτων πέραν τοῦ καθωρισμένου ἀπὸ τὴν διεθνῆ πίστωσι ὁρίου, θὰ ἦταν παραγωγὴ ἐμπορευμάτων ποὺ δὲν χρειάζονται, συνεπῶς ζημία γιὰ τὴν ἀληθινὴ εὐημερία τοῦ Ἔθνους. Διότι, ἀληθινὴ εὐημερία δημιουργεῖται μόνον ὅταν ἡ ἐνέργεια τῶν πολιτῶν κάθε Ἔθνους χρησιμοποιεῖται ὀρθά.

(Τὸ ἄρθρο αὐτὸ ἐδημοσιεύθη στὸ «Theosophist» πρὶν ἀπὸ τὸν δεύτερο πόλεμο, τὴν ἐποχὴ τῶν οἰκονομικῶν σχεδίων τῆς Κοινωνίας τῶν Ἐθνῶν. Οἱ στίχοι τοῦ «Φάουστ» εἶναι ἀπὸ τὴν μετάφρασι τοῦ Δ. Λάμψα).

Ὁ Χρυσὸς Κανόνας

Ἀπὸ τὰ Ἱερὰ κείμενα τῶν μεγάλων θρησκειῶν

ΧΡΥΣΟΣ κανόνας ἔχει χαρακτηρισθῆ ἡ ἐντολὴ «Ὅ σὺ μισεῖς, ἑτέρῳ μὴ ποιήσῃς», ποὺ φτάνει καὶ μόνη της νὰ καταρτίση ἕναν κώδικα διαγωγῆς τῶν ἀνθρώπων.

Αὐτὸς ὁ χρυσὸς κανόνας, ποὺ περιέχεται στ' ἀποφθέγματα τοῦ Κλεοβούλου, ἑνὸς ἀπὸ τοὺς «ἑπτὰ σοφούς», εἶναι καὶ τὸ ταυτόσημο κήρυγμα ὅλων τῶν θρησκειῶν. Καὶ δὲν ὑπάρχει μόνον ἡ ἁπλῆ ταυτότης τοῦ κηρύγματος ἐναντίον τοῦ μίσους καὶ ἡ ἐντολὴ τῆς ἀγάπης, ἀλλὰ καὶ περιοριστικὰ ἡ ταυτότης τῆς διατυπώσεως τοῦ χρυσοῦ κανόνα—τὸ ἴδιο ντύσιμο στὸ ἴδιο πνεῦμα—ὅτι ὀφείλει ὁ ἄνθρωπος νὰ δοκιμάζῃ τὶς πράξεις του, σὰ σὲ λυδία λίθο, πάνω στὸν ἴδιο τὸν ἑαυτό του. Τὸ ἀπάνθισμα ἀπὸ τὰ ἱερὰ κείμενα τῶν μεγάλων θρησκειῶν, ποὺ ἀκολουθεῖ, ἀνήκει στὴ σειρὰ τῆς συγκριτικῆς μελέτης τῶν θρησκειῶν, ποὺ ἄρχισεν ἀπὸ τὸ πρῶτο τεῦχος τοῦ «Ἰλισοῦ», σὰν προσφορὰ γιὰ τὴν καταπολέμησι τῆς μισαλλοδοξίας καὶ τὴν καλλιέργεια τῆς ἀδελφοσύνης τῶν ἀνθρώπων.

Ο ΒΟΥΔΔΙΣΜΟΣ

Τὸ κήρυγμα τοῦ Βουδδισμοῦ εἶναι ὅτι ὅλοι οἱ ἄνθρωποι εἶναι ὅμοιοι. Οἱ ἄλλοι ὑποφέρουν, καθὼς θὰ ὑπέφερες καὶ σύ, στὴν ἴδια περίπτωσι. Ἑπομένως, δὲν πρέπει νὰ κάνῃς πράξεις ποὺ θὰ προξενοῦσαν σὲ ἄλλους ἀνθρώπους κακό. Ὅπως δὲν θέλεις νὰ ὑποστῇς βλάβη, μὴν προκαλῇς ἐπίσης.

Ἡ «Δαμμαπάντα» (Ὁδὸς Ἀρετῆς), ποὺ εἶναι ἀνθολογία ἀποφθεγμάτων καὶ ἐντολῶν τοῦ Βούδδα, λέει :

129. Ὅλοι τρέμουν πρὸ τοῦ θανάτου. Κρίνε λοιπὸν ἀπὸ τὸν ἑαυτόν σου καὶ ἄπεχε ἀπὸ φόνον ἢ πρόκλησιν φόνου.

130. Σὲ ὅλους εἶναι προσφιλὴς ἡ ζωή. Κρίνε λοιπὸν ἀπὸ τὸν ἑαυτόν σου καὶ ἄπεχε ἀπὸ ἀφαίρεσίν της κατὰ ὁποιονδήποτε τρόπον ἀπὸ ἄλλους.

132. Ὅστις ἐπιθυμεῖ χαρὰν καὶ δὲν προσκρούει εἰς ὅλους τοὺς ἄλλους, ποὺ τὴν ἐπιθυμοῦν ἐπίσης, αὐτὸς μόνον θὰ εὕρῃ χαράν.

Ο ΖΑΪΝΙΣΜΟΣ

Ὁ Ζαϊνισμός, ποὺ εἶναι παρακλάδι τοῦ Ἰνδουϊσμοῦ καὶ ἱδρύθη, καθὼς καὶ ὁ Βουδδισμός, ἀπὸ ἕναν πρίγκηπα, ὁ ὁποῖος ἐγκατέλειψε τὴν χλιδὴ καὶ ἀσκήτεψε, κηρύττει ὅτι ἕκαστος ὀφείλει νὰ μεταχειρίζεται ὅλα τὰ ὄντα ὅπως θὰ ἤθελε νὰ μεταχει-

ρίζωνται αὐτὸν τὸν ἴδιον. Καὶ ἀφοῦ ὅλα τὰ ζῶα δυσφοροῦν στὸν πόνο, νὰ μὴ σκοτώνη κανένα. Ἡ «Σούτρα Κριτάνγκα», συλλογὴ ἐντολῶν τοῦ πρίγκηπος Μαχαβίρα, μιλάει καθαρὰ γιὰ τὸν «νόμο τῆς ἀμοιβαιότητος», ὁ ὁποῖος πρέπει νὰ καθορίζη τὴν διαγωγὴ τοῦ ἀνθρώπου.

«Ὁ Ἀρχὰτ (σοφὸς) πρέπει νὰ ἐρευνᾶ τὰ πάντα μὲ φιλοσοφικὸ τρόπο. Ὅλα τὰ ὄντα μισοῦν τὸν πόνο, ἑπομένως δὲν πρέπει νὰ φονεύση κανένα. Ἰδοὺ ἡ πεμπτουσία τῆς σοφίας : οὐδὲν φονεύειν. Αὐτὸ εἶναι τὸ νόμιμον συμπέρασμα ἀπὸ τὴν ἀρχὴν τῆς ἀμοιβαιότητος. Οὔτε πρέπει νὰ βλάπτη ζῶντα ὄντα, εἴτε κινοῦνται εἴτε ὄχι, εἴτε εἶναι ψηλὰ ἢ χαμηλὰ ἢ πάνω στὴ γῆ. Καὶ αὐτὴ ἡ συμπεριφορὰ φέρνει τὴν εἰρήνη, ποὺ ἀποκαλεῖται Νιρβάνα».

Ο ΙΟΥΔΑΪΣΜΟΣ

Τὸ κριτήριο τοῦ ἑαυτοῦ μας τίθεται καὶ στὴν Παλαιὰ Διαθήκη.

Λ ε υ ϊ τ ι κ ό ν, ΙΘ΄ 18. Οὐκ ἐκδικᾶταί σου ἡ χείρ, καὶ οὐ μηνιεῖς τοῖς υἱοῖς τοῦ λαοῦ σου, καὶ ἀγαπήσεις τὸν πλησίον σου ὡς σαυτόν· ἐγὼ εἰμὶ Κύριος.

Τ ω β ί τ, Δ΄ 14—15. Μισθὸς παντὸς ἀνθρώπου, ὃς ἐὰν ἐργάσηται παρὰ σοί, μὴ αὐλισθήτω, ἀλλ᾽ ἀπόδος αὐτῷ παραυτίκα, καὶ ἐὰν δουλεύσῃς τῷ Θεῷ, ἀποδοθήσεταί σοι· πρόσεχε σεαυτῷ παιδίον, ἐν πᾶσι τοῖς ἔργοις σου καὶ ἴσθι πεπαιδευμένος ἐν πάσῃ ἀναστροφῇ σου· καὶ ὃ μισεῖς, μηδενὶ ποιήσῃς.

Ο ΚΟΜΦΟΥΚΙΑΝΙΣΜΟΣ

Γιὰ τὸν Κομφουκιανισμό, ἐπίσης, βασικὸς κανόνας συμπεριφορᾶς κάθε ἀνθρώπου εἶναι νὰ χαράξη μιὰ παράλληλο ἀπὸ τὸν ἑαυτό του πρὸς ὅλους τοὺς ἄλλους.

Τὸ «Λοὺν Γιού», περιέχει ρητὰ τοῦ Κομφουκίου, ὁ ὁποῖος ἀναφέρεται ὡς Κύριος στὶς διάφορες συνομιλίες.

«Ὁ Τσὲ Κοὺγκ εἶπε : «Ὅ,τι δὲν ἐπιθυμῶ οἱ ἄλλοι νὰ πράττουν σὲ μένα, δὲν πρέπει νὰ πράττω κι᾽ ἐγὼ στοὺς ἄλλους». Καὶ ὁ Κύριος εἶπε : «Τσέ, δὲν ἔφθασες ἀκόμη σ᾽ αὐτό».

»Καὶ ὁ Τσὲ Κοὺγκ εἶπε : «Ἂν φαντασθοῦμε ἕναν ἄνθρωπο ποὺ σκορπίζει εὐεργεσίες στὸ λαὸ καὶ εἶναι ἱκανὸς νὰ βοηθῆ τὸν καθένα, τί θὰ ἔλεγες γι᾽ αὐτόν ; Μπορεῖ νὰ κληθῆ ἐντελῶς ἐνάρετος ;». Καὶ ὁ Κύριος εἶπε : «Ἡ γενναιοδωρία δὲν εἶναι ἀρκετή. Δὲν θὰ πρέπει νὰ ἔχη καὶ τὶς ἰδιότητες τοῦ σοφοῦ ; Ὁ τελείως ἐνάρετος ἄνθρωπος, ὁ ἐπιθυμῶν νὰ ἀποκαταστήση τὸν ἑαυτό του, ἐπιζητεῖ ν᾽ ἀποκαταστήση ἐπίσης τοὺς ἄλλους καὶ ὁ ἐπιθυμῶν νὰ μεγεθύνη τὸν ἑαυτό του, ἐπιζητεῖ ἐπίσης νὰ μεγεθύνη τοὺς ἄλλους.

»Τὸ νὰ εἶναι κανεὶς ἱκανὸς νὰ κρίνη τοὺς ἄλλους μὲ τὸ τί εἶναι ἐγγὺς στοὺς ἑαυτούς μας—αὐτὸ μπορεῖ νὰ ὀνομασθῆ τέχνη τῆς ἀρετῆς».

Τὸ «Τσοὺν Γιούνγκ», βιβλίο ἀποφθεγμάτων τοῦ Κομφουκίου γραμμένο ἀπὸ τὸν ἔγγονό του, ἀναφέρει : «Ὅταν ὁ ἄνθρωπος ἐφαρμόζει τὶς ἀρχὲς τῆς συνειδητότητος καὶ τῆς ἀμοιβαιότη-

τος, δὲν εἶναι μακρυὰ ἀπὸ τὸν ἠθικὸ νόμο. Ὅ,τι δὲν θέλεις νὰ σοῦ κάμουν ἄλλοι, μὴν τὸ κάνεις σὲ ἄλλους».

Ο ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΣΜΟΣ

Στὸν Χριστιανισμό, ἡ ἀρχὴ τῆς ἀμοιβαιότητος δὲν περιορίζεται στὴν ἄρνησι τοῦ κακοῦ, ἀλλὰ ἐπεκτείνεται στὴ θετικὴ παρόρμησι πρὸς τὸ καλό.

Κατὰ Ματθ. Ζ' 12. Πάντα οὖν ὅσα ἂν θέλητε ἵνα ποιῶσιν ὑμῖν οἱ ἄνθρωποι, οὕτω καὶ ὑμεῖς ποιεῖτε αὐτοῖς· οὗτος γὰρ ἐστὶν ὁ νόμος καὶ οἱ προφῆται.

ΙΘ' 19. Ἀγαπήσεις τὸν πλησίον σου ὡς σεαυτόν.

ΚΒ' 37—39. Ἀγαπήσεις Κύριον τὸν Θεόν σου κλπ. αὕτη ἐστὶ πρώτη καὶ μεγάλη ἐντολή. Δευτέρα δὲ ὁμοία αὐτῇ· ἀγαπήσεις τὸν πλησίον σου ὡς σεαυτόν· ἐν ταύταις ταῖς δυσὶν ἐντολαῖς ὅλος ὁ νόμος καὶ οἱ προφῆται κρέμανται.

Κατὰ Μᾶρκον. ΙΒ' 31. Καὶ δευτέρα ὁμοία, αὕτη· ἀγαπήσεις τὸν πλησίον σου ὡς σεαυτόν· μείζων τούτων ἄλλη ἐντολὴ οὐκ ἔστι.

Κατὰ Λουκᾶν. ΣΤ' 31. Καὶ καθὼς θέλετε ἵνα ποιῶσιν ὑμῖν οἱ ἄνθρωποι, καὶ ὑμεῖς ποιεῖτε αὐτοῖς ὁμοίως.

Πρὸς Ρωμαίους, ΙΓ' 8—9. Μηδενὶ μηδὲν ὀφείλετε εἰ μὴ τὸ ἀγαπᾶν ἀλλήλους· ὁ γὰρ ἀγαπῶν τὸν ἕτερον, νόμον πεπλήρωκε. Τὸ γὰρ οὐ μοιχεύσεις, οὐ φονεύσεις, οὐ κλέψεις, οὐκ ἐπιθυμήσεις, καὶ εἴ τις ἑτέρα ἐντολή, ἐν τούτῳ τῷ λόγῳ ἀνακεφαλαιοῦται, ἐν τῷ, ἀγαπήσεις τὸν πλησίον σου ὡς σεαυτόν.

Πρὸς Γαλάτας, Ε' 14. Ὁ γὰρ πᾶς νόμος ἐν ἑνὶ λόγῳ πληροῦται, ἐν τῷ, ἀγαπήσεις τὸν πλησίον σου ὡς σεαυτόν.

Ἰακώβου, Β' 8. Εἰ νόμον τελεῖτε βασιλικὸν κατὰ τὴν γραφήν, ἀγαπήσεις τὸν πλησίον σου ὡς σεαυτόν, καλῶς ποιεῖτε.

ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΥΤΥΧΙΑ ΚΑΙ ΤΗΝ ΑΓΑΠΗ

Ἡ εὐτυχία δὲν εἶναι νὰ κάνῃς πάντοτε ὅ,τι θέλεις. ἀλλὰ νὰ θέλῃς πάντοτε αὐτὸ ποὺ κάνεις.

Λ. Τολστόϊ

Ποιὸς εἶδε ποτὲ ἄνθρωπο εὐτυχισμένο νὰ πῆ: «ἀρκετά»;

Σαὶν Σιμὸν

Ἡ εὐτυχία εἶν' ἕνας Θεὸς ποὺ μ' ἄδεια χέρια προχωρεῖ
καὶ μὲ σκυφτὸ τὸ βλέμμα του τὸν κόσμο μας θωρεῖ.

Ἀνρὶ ντὲ Ρενιὲ

Ἡ μεγαλύτερη εὐτυχία τοῦ ἀνθρώπου εἶναι ἡ ἐλευθερία ν' ἀγαπάει.

Γεωργία Σάνδη

Η ἀγάπη καὶ ἡ ἀνταπόδοσι ποτὲ δὲν ταιριάζουν. Γι' αὐτό, ἡ τέχνη τῆς εὐτυχίας στὴν ἀγάπη εἶναι νὰ δίνῃς τὸ πᾶν, χωρὶς τίποτε νὰ ζητᾶς.

Πὼλ Μπουρζὲ

Ὁ Δρ. E. G. PARRINDER
τοῦ Πανεπιστημίου Ἰμπαντὰν (Νιγηρίας)
μᾶς πληροφορεῖ :

Τὶ πιστεύουν στὴν Ἀφρικὴ γιά τὴν Μετενσάρκωσι

ΤΟ θέμα τῆς Μετενσαρκώσεως εἶναι μεγάλου ἐνδιαφέροντος καὶ θὰ μποροῦσε νὰ χυθῇ νέο φῶς πάνω σ᾽ αὐτὸ μὲ τὴν ἐξέτασι τῶν δοξασιῶν τῶν Ἀφρικανικῶν λαῶν.

Ἡ ἰδέα τῆς μετενσαρκώσεως ἔχει κάμει ὡς τώρα λίγη ἐντύπωσι στὴν Εὐρωπαϊκὴ σκέψι, ἐκτὸς ἀπὸ τὸν Πλάτωνα καὶ τοὺς Νεοπλατωνικοὺς φιλοσόφους. Στὸν περίφημο μῦθο του στὸ τέλος τῆς «Πολιτείας», ὁ Πλάτων ἔδωσε ἠθικὴ ἑρμηνεία στὴν δοξασία αὐτή, λέγοντας ὅτι οἱ μισοὶ καὶ πλέον ἀπὸ ἐκείνους ποὺ ἐδιάλεξαν ἄσχημα τὸ μέλλον πεπρωμένο τους ἦλθαν ἀπὸ τὸν οὐρανό, ἐπειδὴ δὲν εἶχαν μάθει τὴν πειθαρχικὴ ἀξία τοῦ πόνου.

Στὸν Χριστιανισμὸ λίγη θέσις ὑπῆρχε γιὰ τὴν δοξασία, ἂν καὶ ὁ Ἰουδαῖος ἱστορικὸς Ἰώσηπος ἀναφέρει ὅτι μερικοὶ ἀπὸ τοὺς Φαρισαίους ἐπίστευαν ὅτι «οἱ ψυχὲς τῶν καλῶν εἰσήρχοντο σὲ ἄλλα σώματα». Ὁ ὄγκος τῆς Ἰουδαϊκῆς καὶ Χριστιανικῆς σκέψεως ἦταν ἐναντίον της, γι᾽ αὐτὸ καὶ δὲν ἐρρίζωσε ποτέ. Μόνον κατὰ τοὺς νεώτερους χρόνους μερικοὶ ποιηταὶ καὶ συγγραφεῖς ἐπηρεάσθηκαν.

Ἡ δοξασία τῆς ἐπαναγεννήσεως εἶναι καλύτερα γνωστή, φυσικά, στὶς Ἰνδίες. Δὲν ἦταν διαδεδομένη, καθὼς φαίνεται, στὴν Βεδικὴ ἐποχή. Ὁ καθηγητὴς Ρανταкρίσναν λέει ὅτι οἱ Ἄρειοι ἔλαβαν ὑποθέσεις «ἀπὸ τοὺς αὐτόχθονας, οἱ ὁποῖοι ἐπίστευαν ὅτι μετὰ τὸ θάνατό τους οἱ ψυχές τους θὰ ζοῦσαν σὲ σώματα ζώων».

Ἡ δοξασία αὐτὴ ἐμφανίζεται πλήρως στὶς «Οὐπανισὰντ» καὶ συνδέεται μὲ τὴν ἠθικοτητα. Ἕνα πολὺ γνωστὸ χωρίον εἰδοποιεῖ ὅτι «ἐκεῖνοι ποὺ ἡ διαγωγή τους ἐδῶ εἶναι καλὴ θὰ φθάσουν γρήγορα σὲ καλὴ γέννησι, ἀλλὰ ἐκεῖνοι ποὺ ἡ διαγωγή τους ὑπῆρξε κακὴ ἐδῶ, γρήγορα θὰ φθάσουν σὲ κακὴ γέννησι, ἴσως καὶ ὡς σκυλιά».

Δὲν εἶναι σκοπός μου νὰ προχωρήσω περισσότερο στὶς Ἀσιατικὲς δοξασίες. Πρέπει ὅμως νὰ σημειώσω ὅτι ὅταν οἱ πρῶτοι Βουδδισταὶ ἱεραπόστολοι πῆγαν στὴν Κίνα, οἱ πρακτικοὶ Κινέζοι στὴν ἀρχὴ διετύπωσαν ἀντιρρήσεις γιὰ τὴν δοξασία τῆς μετενσαρκώσεως, πρῶτον διότι φαινόταν ἀπίθανη καὶ δεύτερον διότι ἦταν ἀντίθετη πρὸς τὴ λατρεία τῶν προγόνων. Τὴν παραδέχθηκαν ἀργότερα.

Μετὰ τὶς προεισαγωγικὲς αὐτὲς παρατηρήσεις, μποροῦμε νὰ γυρίσωμε στὴν Ἀφρική. Ἐκεῖ διαπιστώνουμε ὅτι ἡ Ἀφρικανικὴ σκέψις εἶναι μεγάλη σύμμαχος τῶν Ἰνδιῶν, διότι ἡ δοξασία τῆς μετενσαρκώσεως εἶναι βαθειὰ ριζωμένη καὶ πλατειὰ διαδεδομένη στὴν Ἀφρική.

Ὡς τώρα λίγα πράγματα εἶναι γνωστὰ γιὰ τὶς Ἀφρικανικὲς πνευματικὲς ἀντιλήψεις. Δυστυχῶς, δὲν ὑπάρχουν ἀρχαία φιλολογία, οὔτε γραφές. Κι' ἐκεῖνα τὰ λίγα ποὺ ξέρουμε τὰ χρωστοῦμε σὲ περικοπὲς συγγραμμάτων ἀνθρωπολόγων, οἱ ὁποῖοι κυρίως ἐνδιεφέροντο γιὰ ἄλλα θέματα. Ἐλάχιστες συγκριτικὲς θρησκευτικὲς μελέτες ἔχουν γίνει (καθὼς ἀναφέρω καὶ στὸ βιβλίο μου «Ἀφρικανικὴ παραδοσιακὴ θρησκεία»). Ἐξ ἄλλου, πρέπει νὰ τονισθῆ ὅτι οἱ Ἀφρικανικὲς δοξασίες εἶναι σύγχρονες, ὄχι πρωτόγονες. Τοῦτο σημαίνει πρῶτον, ὅτι δὲν εἶναι ἀκατέργαστες, ἀλλὰ συχνὰ περίπλοκες καὶ λεπτές, δεύτερον ὅτι μᾶς εἶναι γνωστὲς καθὼς τηροῦνται ἀπὸ τοὺς σύγχρονους ἀνθρώπους καὶ ἀγνοοῦμε τὴν καταγωγή τους.

Ἡ Ἀφρικανικὴ δοξασία τῆς μετενσαρκώσεως παρουσιάζει τὰ ἀκόλουθα χαρακτηριστικά:

1. Στὴν Ἀφρικανικὴ σκέψι ἡ ἐπαναγέννησις εἶναι καλὸ πρᾶγμα. Θεωρεῖται καλὸ νὰ ξαναγεννηθῆ κανεὶς σ' αὐτὸν τὸν ἡλιόφωτο κόσμο, ἀντὶ νὰ μένη στὸν κρύο καὶ σκοτεινὸ κόσμο τῶν σκιῶν.

2. Φαίνεται πὼς δὲν ὑπάρχει ὅριο στὸν ἀριθμὸ τῶν μετενσαρκώσεων. Οἱ περισσότερες, τὸ καλύτερο.

3. Μικρὴ ἰδέα περὶ προόδου διὰ τῆς ἐπαναγεννήσεως ὑπάρχει. Δὲν ὑπάρχει ἡ ἠθικὴ ἐπιταγὴ τοῦ Πλάτωνος ἢ τῶν Οὐπανισάντ. Οὔτε ἐπικρατεῖ ἡ ἀντίληψις τοῦ ξεπεσμοῦ στὸ ἐπίπεδο τῶν ζώων.

4. Οἱ Ἀφρικανοὶ πιστεύουν στὴν μετεμψύχωσι (ἢ μεταμόρφωσι), ὅτι δηλ. μερικοὶ ἄνθρωποι μπορεῖ νὰ γίνουν ζῶα. Ἀλλὰ αὐτοὶ εἶναι γόητες ἢ μάγοι ποὺ ἔχουν τὴν ἐξουσία νὰ ἐπιστρέψουν σὲ σώματα ζώων. Ἀκόμη μερικὲς φυλὲς μπορεῖ νὰ γίνουν λεοπαρδάλεις μετὰ τὸν θάνατό τους. Ὁ πολὺς κόσμος, ὅμως, πιστεύει ὅτι αὐτὸ δὲ γίνεται ποτέ. Ὅλοι ἐλπίζουν ὅτι θὰ ξαναγεννηθοῦν σὰν ἄνθρωποι στὴ γῆ.

5. Μεγάλη σημασία ἀποδίδεται στὴν διαιώνισι τοῦ ὀνόματος. Ὅταν γεννηθῆ ἕνα παιδὶ τὸ πηγαίνουν στὸν μάντη, ὁ ὁποῖος ἀποφαίνεται ποιὸς πρόγονος ξαναγεννήθηκε καὶ τὸ παιδὶ παίρνει τὸ ὄνομά του.

6. Ἡ οἰκογένεια ἀνασυνδέεται καὶ δυναμώνει μὲ τὴν ἐπαναγέννησι. Ἡ ἀτεκνία θεωρεῖται σὰν μεγάλη συμφορά, διότι φράζει τὸ κανάλι τῆς ἐπαναγεννήσεως· οἱ μάγοι εἶναι ἐπίφοβοι, γιατὶ μπορεῖ νὰ προκαλέσουν στειρότητα.

7. Ποικίλες ἐκφράσεις χρησιμοποιοῦνται γιὰ τὴν σημασία τῆς μετενσαρκώσεως. Ἀποκαλεῖται «προβολὴ τοῦ κλάδου», σὰν νέο βλαστάρι, ἢ «παλινδρομικὸς κύκλος», καὶ χρησιμοποιεῖται ἡ εἰκόνα ἑνὸς κλήματος, ποὺ ἀναρριχᾶται σ' ἕνα πάσσαλο καὶ κά-

θε φορὰ ξαναφαίνεται.

Γιὰ τὴν καταγωγὴ τῆς Ἀφρικανικῆς δοξασίας δὲν ξέρουμε τίποτε. Εἶναι ἀπίθανον νὰ ἦλθε ἀπὸ τὴν Αἴγυπτο, ἀφοῦ οἱ Αἰγύπτιοι φαίνεται νὰ ἤξεραν πολὺ λίγα γιὰ τὴν δοξασία. Ἐπίσης ὑπάρχει λίγη σύγχρονη Ἰνδικὴ ἐπίδρασις στὴν Ἀφρικανικὴ θρησκευτικὴ σκέψι. Μήπως προῆλθε ἀπὸ τὴν ἀρχαία Ἰνδία; Ἢ μήπως ἡ Ἰνδία πῆρε τὴν δοξασία ἀπὸ τὴν Ἀφρική; Ὑπάρχουν ὁμοιότητες μὲ τὴν Ἰνδικὴ δοξασία, ἀλλὰ ὑπάρχουν καὶ διαφορές.

Ποιὸ εἶναι τὸ μέλλον τῆς δοξασίας; Στὴν ἐποχή μας, δύο μεγάλες ἀποστολικὲς θρησκεῖες ἔχουν φθάσει στὴν τροπικὴ Ἀφρική: τὸ Ἰσλὰμ καὶ ὁ Χριστιανισμός. Ὑπολογίζεται ὅτι εἴκοσι ἑκατομμύρια Ἀφρικανῶν ἔγιναν Χριστιανοὶ κατ᾽ ὄνομα. Μπορεῖ νὰ διαπιστώση κανεὶς δύο πορεῖες ἐν ἐξελίξει. Ἡ μιὰ εἶναι ὁ συγκρητισμὸς ἢ ἀνάμιξις. Οἱ Χριστιανοὶ μποροῦν ἀκόμη νὰ ἀποκαλοῦν τὸ παιδί τους «ἐπιστρέψαντα παπποῦ». Ἡ δεύτερη εἶναι ἡ ἀπόρριψις. Σὲ μερικὲς Μουσουλμανικὲς περιοχὲς τῆς Ἀφρικῆς, ἡ παλιὰ δοξασία τῆς ἐπαναγεννήσεως ἐξαφανίσθηκε σχεδὸν τελείως, διότι ἔρχεται σὲ ρῆξι μὲ τὶς ἰδέες τῆς μελλούσης ζωῆς καὶ τοῦ παραδείσου. Τὸ ἴδιο μπορεῖ νὰ ἐπακολουθήση καὶ σὲ Χριστιανικὲς περιφέρειες.

Ἐπὶ τοῦ παρόντος πολλοὶ Ἀφρικανοὶ ἐξακολουθοῦν νὰ κρατοῦν τὴν παραδοσιακὴ δοξασία. Τοὺς βοηθάει νὰ ἐξηγοῦν τὶς ὁμοιότητες παιδιῶν καὶ γονέων. Δυναμώνει τοὺς δεσμοὺς τῆς οἰκογενείας. Ἡ δοξασία αὐτὴ καὶ οἱ ἄλλες Ἀφρικανικὲς πνευματικὲς ἀντιλήψεις εἶναι μεγάλης σημασίας γιὰ τὴν Ἀφρική, καὶ χρειάζεται νὰ κατανοηθοῦν σὲ κάθε προσπάθεια γιὰ τὴν προσέγγισι τῶν φυλῶν μας.

ΑΠΟ ΤΑ "ΣΚΟΡΠΙΑ ΠΟΥΛΙΑ„ ΤΟΥ Ρ. ΤΑΓΚΟΡ

Τὸ μυστήριο τῆς δημιουργίας εἶναι σὰν τὸ σκοτάδι τῆς νύχτας —εἶναι μεγάλο. Τὸ ἀπατηλὸ τῆς γνώσης εἶναι σὰν τὴν ὁμίχλη τῆς αὐγῆς.

***

Αὐτὸ ποὺ εἶσαι ἐσὺ ὁ ἴδιος δὲν τὸ βλέπεις· αὐτὸ ποὺ βλέπεις εἶναι ὁ ἤσκιος σου.

***

Ζῶ σὲ μιὰ ἀδιάκοπη ἔκπληξι· αὐτὸ εἶναι ἡ ζωή.

***

Ὁ Θεὸς περιμένει νὰ πάρη ἀπάντησι γιὰ τὰ λουλούδια ποὺ μᾶς στέλνει, ὄχι γιὰ τὸν ἥλιο καὶ γιὰ τὴ γῆ.

***

Ὁ Θεὸς προσμένει νὰ τοῦ δοθοῦν πίσω τὰ δικά του τὰ λουλούδια ὡς προσφορὰ ἀπὸ τὰ χέρια τῶν ἀνθρώπων.

ΟΡΕΣΤΗ ΛΑΣΚΟΥ

ΜΑΥΡΕ ΧΡΙΣΤΕ...

Μαῦρε Χριστέ, τοῦ τρισαπόμακρου Χαράρ,
ποὺ ἡ χεὶρ τοῦ Αἰθίοπα ζωγράφου Σ' ἔπλασεν
«Εἰκόνα του κι' ὁμοίωσή του»,
μὲ τὶς δεήσεις σύσμιχτα τῶν μαύρων Σου πιστῶν,
δέξου μαζὺ καὶ τὴ θερμὴ τὴ δέηση
τοῦ ἄσπρου παρασίτου.

Τί 'Εσύ, πιὸ ἁπλός, πιὸ πικραμένος ἀπ' τὸν Ἄλλο,
θὰ νοιώσεις πλέρια τὸν καϋμό μου τὸ μεγάλο.

Μαῦρε Χριστέ, δὲν Σοῦ τὸ κρύβω, εἶμαι κι' ἐγὼ
ἕνας λευκὸς ἁμαρτωλός, ποὺ μέσα μου
βαραίνει ἡ μοῖρα τῆς φυλῆς μου.
Λαὸς οἱ ἁμαρτίες μὲ κυκλοζώνουνε,
κι' οἱ ἔνοχοι πόθοι μου κι' οἱ τύψεις μου χαρίσανε
τὸ αἱμάτινο ἄγχος τῆς ψυχῆς μου.

Κι' ἔρχομαι ἱκέτης Σου, στὴ μαύρη καλωσύνη,
νὰ ζητιανέψω τὴ χαμένη μου γαλήνη.

Κάμε ὤ! μαῦρε Κύριε, μέσ' στὸ Εἶναι μου
τὶς πολιτεῖες τῶν ἄσπρων πειρασμῶν
θύελλα τροπικὴ νὰ τὶς σαρώσει.
Καὶ μέσ' ἀπ' τὰ κουφάρια κι' ἀπὸ τὰ χαλάσματα,
μιὰ παιδικὴ 'Αφρικάνικη ψυχὴ
λωτὸς εὐωδιασμένος νὰ φυτρώσει.

'Απὸ τὴ συλλογὴ «ΑΦΡΙΚΑ»

Κωστῆ Παλαμᾶ

Τά Φτερά

Τὰ φτερὰ ποὺ σοῦ χάρισαν τὰ ὄνειρα,
τὰ φτερὰ ποὺ σὲ πήγαιναν στὰ ὕψη,
τὴ χαρὰ σοῦ τὴν ἔκαναν ἔκσταση,
καὶ τοῦ ἀπείρου λαχτάρα τὴ θλίψη,

τὰ φτερὰ στὸ κορμί σου ποὺ θρόνιασαν
τοῦ πουλιοῦ τὴν ἀνάλαφρη χάρη,
καὶ χαράξαν τὸ δρόμο σου, ἀγγέλισσα,
σ' ἑνὸς ἄγγελου ἀπάνου τὸ ἀχνάρι,

τὰ φτερὰ ποὺ τὰ πῆρες καὶ πέταξες,
ὅμως ὄχι στὰ οὐράνια, μὰ πάλι
πρὸς τὴ γῆ, γιατὶ ἐκείνη ὁ μαγνήτης μας
καὶ ἡ πατρίδα μας εἶναι ἡ μεγάλη,

τὰ φτερὰ ποὺ ξανὰ στίς ἀγάπες σου
φτερωτό σου τραβᾶν τὸ μεθύσι,
καὶ σὲ πᾶνε πρὸς ὅσους ὁ ἔρωτας
ἀκριβοὺς ἔχει μέσα σου κλείσει,

τὰ φτερὰ ποὺ σοῦ χάρισαν τὰ ὄνειρα
στὰ ταξίδια τ' ἀφάνταστα τοῦ ὕπνου,—
τὰ φτερὰ σὲ ζοῦν πάντα, εἶναι σπλάχνα σου,
εἶν' οἱ ὡραῖες σου τρεμοῦλες τοῦ ξύπνου,

τὰ φτερά, καρδιοχτύπια, ὁρμὲς ἄφραστες,
νοσταλγίες μυστικοῦ παραδείσου,
μουσικά σου τὰ χέρια, τὰ μάτια σου
πλάνο φῶς· τὰ φτερὰ εἶν' ἡ ψυχή σου.

«Περάσματα καὶ Χαιρετισμοί»

ΦΙΛΟΣΟΦΙΚΑΙ ΕΡΓΑΣΙΑΙ

ΠΕΡΙ ΑΛΗΘΕΙΑΣ

Φαινόμενα καὶ πραγματικότης

ΧΡΙΣΤΟΥ Γ. ΘΗΒΑΙΟΥ

Ο καθορισμὸς τῆς ἐννοίας τῆς ἀληθείας ἀποτελεῖ τὴν ἀναγκαίαν ἀφετηρίαν διὰ τὴν ἐπιχειρουμένην ἐνταῦθα ἔρευναν.

1) Ἀλήθεια ἐν κυριολεξίᾳ. Ἡ ἀλήθεια εἶναι ἓν σύνθετον φαινόμενον ὑποκειμενικὸν καὶ ἀντικειμενικόν. Εἶναι μὲν ὑποκειμενικόν, διότι ἀναφέρεται εἰς τὸν κόσμον τῶν ἰδεῶν καὶ πεποιθήσεων τοῦ ἀνθρώπου (ὑποκείμενον). Εἶναι δὲ ἀντικειμενικόν, διότι τὸ περιεχόμενον τῶν ἰδεῶν καὶ πεποιθήσεων τούτων ἀναφέρεται εἰς τὸν περὶ ἡμᾶς κόσμον (ἀντικείμενον). Τοῦτο διαπιστῶν ὁ Russel εἰς τὴν μελέτην «τὰ προβλήματα τῆς φιλοσοφίας» (σελ. 117—118) διαβεβαιοῖ, ὅτι «εἰ καὶ ἡ ἀλήθεια καὶ ἡ πλάνη εἶναι ἰδιότητες τῆς πεποιθήσεως, αὗται ὅμως εἶναι ἰδιότητες ἐξαρτώμεναι ἐκ τῶν σχέσεων τῶν πεποιθήσεων πρὸς τὰ πράγματα, ἀλλ' οὐχὶ δὲ πρὸς ἐσωτερικὰς ἰδιότητας τῶν πεποιθήσεων... ἡ ἀλήθεια συνίσταται εἰς τύπον τινὰ ἀνταποκρίσεως μεταξὺ πεποιθήσεως καὶ γεγονότος». Ἡ τοιαύτη συσχέτισις τῆς ἐσωτερικῆς πεποιθήσεως μετὰ τοῦ ἐξωτερικοῦ κόσμου, ἀποτελεῖ δίδαγμα πάντων τῶν περὶ τὸ μεταφυσικὸν τοῦτο πρόβλημα φιλοσοφούντων ἀπὸ τοῦ Καρτεσίου καὶ διὰ τῶν Locke, Leibnitz, Berkeley, Hume μέχρι τοῦ Καντίου. Λίαν εὐστόχως ὅθεν θέτει τὸ πρόβλημα ὁ κατὰ τὸν XVII αἰῶνα ζήσας φιλόσοφος Εὐστάχιος De Saint Paul (Summa Philosophia 1570—1609 μ.Χ.), ὅστις διαπιστώνει, ὅτι ἡ ἀλήθεια εἶναι «Conformitas intellectus cognoscentis cum re cognita» (ἤτοι ἡ σύμπτωσις τῆς διανοίας τοῦ σκεπτομένου μετὰ τοῦ νοουμένου πράγματος).

Οὕτω τιθεμένης τῆς ἐννοίας τῆς ἀληθείας τὰ συναπτόμενα πρὸς αὐτὴν καὶ εἰδικώτερον ἐρευνητέα θέματα εἶναι τὰ ἑξῆς :

Α) Τὸ ὑποκειμενικὸν στοιχεῖον (Veritas in cognoscendo). Τὸ περὶ

τὸ στοιχεῖον τοῦτο πρόβλημα ἀναλύεται περαιτέρω εἰς τὰ ἑξῆς ἐπὶ μέρους θέματα:

α) Ἡ ἀνθρωπίνη διανόησις καθ' ἑαυτὴν εἶναι σταθερὸν κριτήριον τῆς ἀληθείας.

β) Ἡ ἀνθρωπίνη γνωστικὴ ἱκανότης δύναται νὰ συλλάβῃ ἅπασαν τὴν περὶ αὐτὴν πραγματικότητα, ἤτοι, ὅ,τι περὶ ἡμᾶς ὑπάρχει· δύναται νὰ μετατραπῇ διὰ μέσου τοῦ μηχανισμοῦ τῆς ἀνθρωπίνης διανοήσεως εἰς ἰδέας καὶ παραστάσεις ἢ ὑφίσταται καὶ πραγματικότης διαφεύγουσα τὴν γνωστικήν μας ἱκανότητα.

γ) Τὰ μέσα ἢ αἱ ὁδοὶ τῆς γνώσεως, ἅτινα διαθέτει ἡ ἀνθρωπίνη διανόησις εἶναι καθ' ἑαυτὰ ἱκανὰ νὰ μᾶς δώσουν πιστὴν εἰκόνα τῆς πραγματικότητος ἢ ἁπλῶς σύμβολα ταύτης.

δ) Ὁ ἀνθρώπινος λόγος δύναται νὰ ἐκφράσῃ, ὅ,τι ἡ ἀνθρωπίνη διανόησις δύναται νὰ συλλάβῃ.

Β) Ἀντικειμενικὸν στοιχεῖον. (Veritas in essendo vel existentiae) Τοῦτο εἶναι ἐκεῖνο, ὅπερ καλοῦμεν ἐξωτερικὸν κόσμον, περὶ ἡμᾶς πραγματικότητα καὶ ἀποτελεῖ τὸ οὐσιῶδες περιεχόμενον τῆς ἀληθείας. Παρὰ τὴν ἐκ τῆς προσωπικῆς μας ἐμπειρίας βεβαιότητα περὶ τῆς ὑπάρξεως ἀντικειμενικοῦ κόσμου ἡ φιλοσοφικὴ σκέψις ἐρευνῶσα καὶ τὸ σημεῖον τοῦτο θέτει τὸ ἐρώτημα:

Ὑπάρχει πράγματι ἀντικειμενικὸς κόσμος ἀσχέτως πρὸς τὴν ἀνθρωπίνην διανόησιν ἢ μήπως αἱ ἐν τῇ διανοίᾳ ἡμῶν περὶ τούτου παραστάσεις εἶναι φαντάσματα, ἁπλᾶ ἰνδάλματα τοῦ ἀνθρωπίνου πνεύματος;

2) Ἡ ἀλήθεια ἐν καταχρηστικῇ ἐννοίᾳ. Ὁ ὅρος ἀλήθεια χρησιμοποιεῖται ὄχι μόνον ἐν κυριολεξίᾳ, ἀλλὰ πρὸς ἔκφρασιν μόνον τοῦ ἀντικειμενικοῦ αὐτῆς στοιχείου ἤτοι τῆς πραγματικότητος. Λέγοντες ἀλήθειαν νοοῦμεν τὸ ὄντως ὄν, τὴν γύρωθεν καὶ πέραν ἡμῶν πραγματικότητα.

II

Ὑποκειμενικὸν στοιχεῖον τῆς ἀληθείας (Veritas in cognoscendo). **Ἡ ἀνθρωπίνη διανόησις εἶναι σταθερὸν κριτήριον τῆς ἀληθείας;**

Γνωρίζομεν ἅπαντες, 1) ὅτι τὸ ὄργανον, ὅπερ δύναται νὰ πληροφορήσῃ τὴν συνείδησιν τοῦ ἀνθρώπου (τὸ ἐγὼ) τόσον περὶ τῶν ἐν ἡμῖν συμβαινόντων, ὅσον καὶ περὶ τῶν ἐκτὸς ἡμῶν εἶναι ἡ διανοητικὴ λειτουργία τῆς ψυχῆς,

2) ὅτι ἡ διανόησις λειτουργεῖ κατὰ καθωρισμένον μηχανισμὸν ὡς εἶναι τὰ λογικὰ ἀξιώματα τῆς ταὐτότητος καὶ ἀντιθέσεως, τῆς τοῦ τρίτου ἀποκλείσεως καὶ τοῦ ἀποχρῶντος λόγου, τὰ ὑπερβατικὰ στοιχεῖα, ὡς ἡ ἐποπτεία τοῦ χώρου καὶ τοῦ χρόνου καὶ αἱ κατηγορίαι τῆς νοήσεως. Τὸν μηχανισμὸν τοῦτον τῆς διανοήσεως μελετᾷ ἡ ἐπιστήμη, ἥτις καλεῖται λογικὴ καὶ

3) ὅτι τὸ γνωστικὸν ὑλικὸν προσάγεται εἰς τὴν διανόησιν:

α) διὰ τῶν αἰσθητηρίων ὀργάνων,

β) δι' ἀμέσου πνευματικῆς ἐπικοινωνίας, ὡς ἡ διόρασις, τηλεπάθεια καὶ

γ) διὰ θείας ἀποκαλύψεως.

Τὰ δι' ὅλων ὅμως τῶν ὁδῶν τούτων καταφθάνοντα εἰς τὴν ἡμετέραν διανόησιν μηνύματα διὰ νὰ γίνουν κτήματα τῆς συνειδήσεως ἡμῶν, ἤτοι γνώριμα, δέον διὰ μέσου τοῦ προειρημένου λογικοῦ μηχανισμοῦ νὰ προσλάβουν τὸ λογικὸν σχῆμα τῆς κρίσεως, συλλογισμοῦ, ἐννοίας καὶ ἰδέας καὶ παραστάσεως. Αὐτόδηλον εἶναι, ὅτι μηνύματα τοῦ ἔξωθεν κόσμου μὴ δυνάμενα νὰ λάβουν τὸ λογικὸν τοῦτο σχῆμα οὐδὲ νὰ ὑποβληθοῦν εἰς τὸν προειρημένον λογικὸν μηχανισμὸν δὲν δύνανται νὰ γίνουν συνειδητά, παραμένουν μὴ γνώριμα διὰ τὴν ἀνθρωπίνην συνείδησιν. Κατὰ τοιοῦτον τρόπον λειτουργοῦσα ἡ ἀνθρωπίνη διανόησις ἀποτελεῖ σταθερὸν καὶ ἀσφα-

λές κριτήριον τῆς ἀληθείας;

Ἀπάντησιν εἰς τὸ ἐρώτημα ἀναντίλεκτον δέν δυνάμεθα νὰ δώσωμεν, οὐδέ πλήρη νὰ προσάγωμεν ἀπόδειξιν ὑπέρ τῆς καταφατικῆς ἢ ἀποφατικῆς ἀπαντήσεως.

1) Καταφατική ἀπάντησις. Τοιαύτην ἀπάντησιν δίδουν τρεῖς θεωρίαι.

α) Κατὰ τοὺς **ἰδεαλιστάς** ἢ **ἰδεοκρατικοὺς** ἀνώτατον κριτήριον τῆς ἀληθείας εἶναι ὁ ἐποπτικὸς νοῦς ἢ ὁ καθαρὸς λόγος. Οὗτος ἐποπτεύει εὐθέως καὶ ἀμέσως τὴν ἰδέαν τοῦ ἀπολύτως ὄντος ἤτοι τοῦ ὄντως ὄντος· κινεῖται δέ οὗτος ὑπέρ τὴν διανόησιν καὶ ἐπικοινωνεῖ μετὰ τῆς ἰδέας τοῦ ἀπολύτου ἄνευ διαμεσολαβήσεως ἄλλης πνευματικῆς λειτουργίας. Ἐφ' ὅσον λοιπὸν ἔχομεν τὴν ἐποπτείαν τοῦ ὄντως ὄντος δυνάμεθα νὰ ἔχωμεν ἀσφαλῶς καὶ τὴν ἐποπτείαν τῶν ἐπὶ μέρους περιλαμβανομένων ἐν αὐτῷ. Ἡ ἐπιχειρηματολογία ὅμως αὕτη εἶναι αὐθαίρετος, διότι οὐδαμῶς ἀποδεικνύεται ἐὰν ἔχωμεν ἢ ἐὰν δυνάμεθα νὰ ἔχωμεν ἀμέσως ἐποπτείαν τῆς ἰδέας τοῦ ἀπολύτου.

β) Κατὰ τοὺς ὀπαδοὺς τῆς **θεωρίας** τοῦ **κριτικοῦ δογματισμοῦ** ἡ ἀνθρωπίνη διανόησις εἶναι ἱκανὴ νὰ συλλάβῃ τὴν ἀλήθειαν, διότι λειτουργεῖ κατὰ νόμους λογικοὺς συμφώνους μέ τὴν φύσιν τῆς Λογικῆς. Ἐὰν λοιπὸν εἶναι βέβαιον, ὅτι ὑπάρχει γνωστικὴ δύναμις, τότε καὶ οἱ νόμοι αὐτῆς ἄγουν εἰς τὴν κτῆσιν τῆς ἀληθείας. Ἀρνούμενοι τοῦτο ἀρνούμεθα τὴν ὕπαρξιν αὐτῆς ταύτης τῆς γνωστικῆς δυνάμεως. Ἀλλὰ καὶ ἡ διδασκαλία αὕτη δέν εἶναι πειστικωτέρα τῆς πρώτης, διότι περιπίπτει εἰς φαῦλον κύκλον ἤτοι εἰς τὴν λῆψιν τοῦ αἰτουμένου, διότι τὸ ζητούμενον δέν εἶναι, ὅτι ἡ γνῶσις μας εἶναι προϊὸν τῶν λογικῶν νόμων, περὶ οὗ οὐδεὶς ὁ ἀντιλέγων, ἀλλ' ἐὰν ἡ διανοητικὴ λειτουργία μέ τοὺς λογικούς της νόμους εἶναι ἱκανὴ νὰ συλλάβῃ τὴν ἀλήθειαν.

γ) Τέλος ἡ θεωρία τοῦ **ἐμπειρικοῦ δογματισμοῦ** δέχεται, ὅτι εἶναι ἱκανὴ ἡ διάνοια νὰ συλλάβῃ τὴν ἀλήθειαν λαμβάνουσα ἐπεξεργαζομένη καὶ ἐλέγχουσα τὰ δεδομένα τῆς πείρας. Προφανές ὅμως εἶναι, ὅτι καὶ ἡ παροῦσα θεωρία δέν ἀποδεικνύει, ἀλλ' ἀπεκδέχεται ὡς δόγμα, ὅτι ἡ διανόησις δύναται νὰ συλλάβῃ τὴν ἀλήθειαν.

2) Ἀποφατική ἀπάντησις. Αἱ ἀρνούμεναι τὴν ἱκανότητα τῆς λογικῆς νὰ συλλάβῃ τὴν ἀλήθειαν θεωρίαι εἶναι δύο.

α) ἡ **σκεπτική θεωρία** καθ' ἣν δέν ὑπάρχει οὐδέν ἀλάνθαστον κριτήριον τῆς ἀληθείας καὶ συνεπῶς οὐδεμία ἀσφαλὴς γνῶσις ἀληθὴς ἢ ψευδὴς δύναται νὰ ὑπάρξῃ. Ἄγεται δέ εἰς τὸ συμπέρασμα τοῦτο ἐκ τῶν ἀντιφάσεων ὡς ἐμφανίζουν τὰ διάφορα πορίσματα τῆς Λογικῆς. Ἡ τοιαύτη ὅμως διδασκαλία ἐνέχει τὰ στοιχεῖα τῆς ἀνατροπῆς της, διότι ἐὰν ἡ διανόησις δέν δύναται νὰ δώσῃ ἀληθῆ γνῶσιν, τότε καὶ ἡ θεωρία αὕτη λογικὴ γνῶσις οὖσα δέν δύναται νὰ εἶναι ἀληθής.

β) Ἡ **μυστική θεωρία** διδάσκει, ὅτι δέν δυνάμεθα διὰ τῆς λογικῆς νὰ εὕρωμεν τὰς ὑψίστας ἀληθείας λ.χ. τοῦ Θεοῦ. τοῦ ὄντος, τοῦ ἀγαθοῦ κλπ., ἀλλὰ μόνον διὰ μυστικῶν δυνάμεων, ὡς ἡ ἐνόρασις, διόρασις κλπ. Χωρὶς ν' ἀμφισβητήσωμεν τὴν γνωστικὴν ἀξίαν τῶν μυστικῶν δυνάμεων, δέον νὰ παρατηρήσωμεν, ὅτι αἱ δι' αὐτῶν συλλεγόμεναι πληροφορίαι, ὡς προείπομεν, διὰ νὰ γίνουν νοηταὶ δέον νὰ διέλθουν διὰ τοῦ γνωστικοῦ μηχανισμοῦ τῆς ἀνθρωπίνης Λογικῆς καὶ νὰ γίνουν γνώριμοι ἐνδυόμεναι τὰ καθιερωμένα λογικὰ σχήματα. Ἑπομένως δεχόμενοι τὰς μυστικὰς ὁδοὺς ὡς κριτήρια ἀληθείας συγχέομεν τὰς πηγὰς τῆς γνώσεως μέ αὐτὴν τὴν γνωστικὴν λειτουργίαν. Εἰς τὴν παρατήρησίν μας ταύτην, τοῦτο δύναται νὰ ἀντιταχθῇ ὑπὸ τῶν μυστικιστῶν, ὅτι διὰ τῶν μυστικῶν ὁδῶν γεννᾶ-

ται ἐν ἡμῖν ἄμεσος πίστις ὑπὲρ λόγον ἄνευ συμμετοχῆς τῆς διανοίας ἱκανοποιοῦσα τὸ περὶ ἀληθείας αἴτημα τοῦ ἀνθρωπίνου πνεύματος.

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑ

Ἐκ τῆς ὅλης ἀναπτύξεως προκύπτει ὡς συμπέρασμα, ὅτι δὲν δυνάμεθα νὰ ἔχωμεν πλήρη ἀπόδειξιν, ὅτι ἡ ἀνθρωπίνη διανόησις δύναται νὰ χρησιμεύσῃ ὡς κριτήριον τῆς ἀληθείας.

Ἀλλ' ἐὰν δὲν ἔχωμεν ὅμως πλήρεις ἀποδείξεις περὶ τῆς ἱκανότητος τῆς διανοήσεως νὰ συλλάβῃ κατὰ τὸν ἴδιον αὐτῆς τρόπον τὴν ἀλήθειαν, ἔχομεν σημαντικὰς ἐνδείξεις, ὅτι δύναται νὰ εὑρίσκεται εἰς μίαν συνεχῆ παρακολούθησιν ταύτης.

1) Κατ' ἀρχὴν δέον νὰ σημειώσωμεν, ὅτι τὸ ὄργανον, ὅπερ διαθέτει ὁ ἄνθρωπος διὰ τὴν κατάκτησιν τῆς ἀληθείας εἶναι κυρίως ἡ διανόησίς του. Ἐντεῦθεν ἀπορρέει μία ἔνδειξις ὑπὲρ τῆς ἱκανότητός της στηριζομένη εἰς τὴν σκοπιμότητα τῆς λειτουργίας τοῦ ὀργάνου τούτου. Τὸ γεγονός, ὅτι τὸ ὄργανον τοῦτο ἐδημιουργήθη διὰ νὰ φέρῃ τὸν ἄνθρωπον εἰς ἐπικοινωνίαν μὲ τὴν πέραν αὐτοῦ πραγματικότητα καὶ ἐπομένως νὰ διαγνώσῃ τὴν ἀλήθειαν, εἶναι πιθανόν, ὅτι ἐδημιουργήθη κατάλληλον καὶ ἱκανόν. Ἐὰν ἀμφισβητήσωμεν τοῦτο, τότε ἀμφισβητοῦμεν καὶ αὐτὴν ταύτην τὴν ἄρνησιν, ἀφ' οὗ καὶ αὕτη εἶναι προϊὸν τῆς διανοίας.

2) Αἱ ἀλλεπάλληλοι ἐφευρέσεις καὶ ἡ δι' αὐτῶν κυριαρχία τῶν φυσικῶν νόμων καὶ μέσῳ αὐτῶν ἐπίτευξις ὡρισμένου ἐν τῇ φύσει ἔργου, ὡς ἡ πρόβλεψις φυσικῶν φαινομένων, ἅτινα μετὰ μαθηματικῆς ἀληθείας ἐπακολουθοῦν, μαρτυροῦν, ὅτι δύναται ἡ ἀνθρωπίνη διάνοια νὰ παρακολουθῇ τὴν πραγματικότητα καὶ

3) Τὰ ἐκ τῶν μυστικῶν ὁδῶν καὶ τῆς πίστεως προκύπτοντα πορίσματα ἐπαληθεύονται διὰ τῆς λογικῆς ἐρεύνης. Ἐπομένως ἐὰν τὰ πρῶτα εἶναι ἀληθῆ, κατ' ἀνάγκην εἶναι καὶ τὰ δεύτερα.

III

Ἡ ἀνθρωπίνη γνωστικὴ ἱκανότης δύναται νὰ συλλάβῃ ἅπασαν τὴν ἔξω ταύτης πραγματικότητα; Ἡ καταφατικὴ ἀπάντησις εἰς τὸ ἐρώτημα τοῦτο προϋποθέτει τὴν ἀκριβῆ γνῶσιν τοῦ τί ὑφίσταται ἔξω ἡμῶν καὶ ποία ἡ ἀκριβὴς φύσις αὐτοῦ. Ἀλλά, τοῦτο ἀκριβῶς ἀγνοοῦμεν καὶ τοῦτο ζητοῦμεν νὰ καθορίσωμεν δι' ὅλης τῆς ἐρεύνης ταύτης. Πάντως ἐκ τῆς πείρας καὶ τῶν γνώσεών μας ἔχομεν ἐνδείξεις, ὅτι ὁ κόσμος εἶναι ἄπειρος καὶ κολοσσιαῖος καὶ ἡ σκεπτομένη ἀνθρωπότης ἀπειροελαχίστη. Ἡ σύγκρισις εἶναι ἐπὶ τοσοῦτον συντριπτικὴ διὰ τὴν ἀνθρωπίνην πνευματικὴν μεγαλαυχίαν, ὥστε νὰ μᾶς ἐπιβάλλῃ ὡς λογικὴν ἐπιταγὴν ν' ἀποδεχθῶμεν ὡς πιθανόν, ὅτι ἐνδεχομένως ἡ κατανόησις τῆς ἔξω ἡμῶν πραγματικότητος ὑπερβαίνει τὰς γνωστικάς μας ἱκανότητας. Τοῦτο μᾶς ἐνθυμίζει τὸ τοῦ Καρτεσίου «τὸ ἐλάχιστον τῆς γνώσεως, ὅπερ κατέχομεν, μᾶς κρύπτει τὴν θέαν τοῦ ἀπείρου».

Ἡ πιθανότης αὕτη ἐνισχύεται ἔτι περισσότερον ἐκ τῶν ἑπομένων διαπιστώσεων.

1) Ὡς ἀμέσως κατωτέρω θ' ἀναπτύξωμεν εἶναι βέβαιον ἐκ τῆς ψυχολογικῆς ἐπιστήμης, ὅτι ὑφίστανται κατὰ φύσιν αἰσθητὰ πράγματα, ἅτινα τὰ αἰσθητήρια ἡμῶν ὄργανα δὲν δύνανται νὰ συλλάβουν, διότι ταῦτα ἔχουν ἕνα κατώτατον καὶ ἕνα ἀνώτατον ὅριον αἰσθαντικότητος. Γεγονότα ὅθεν τοῦ ἐξωτερικοῦ κόσμου δρῶντα ὑπὸ καὶ ὑπὲρ τὰ ὅρια ταῦτα, καίτοι ὑφιστάμενα, δὲν εἶναι αἰσθητά.

2) Ἐκ τῆς ἀνθρωπίνης ἐμπειρίας γνωρίζομεν, ὅτι γεννῶνται ἐν ἡμῖν πεποιθήσεις, χωρὶς αὗται νὰ εἶναι προϊόντα τῆς ἀνθρωπίνης διανοήσεως καὶ χωρὶς αὗται νὰ εἶναι κατ' οὐσίαν νοη-

τά. Πιστεύομεν εἰς τὴν ὕπαρξιν τοῦ Θεοῦ πρὶν ἢ σκεφθῶμεν κἂν περὶ αὐτοῦ καὶ χωρὶς νὰ ἔχωμεν ὑπ' ὄψιν τὰς περὶ τῆς ὑπάρξεως τοῦ Θεοῦ μεταφυσικὰς ἀποδείξεις. Πιστεύομεν, διότι πιστεύομεν. Πιστεύομεν χωρὶς νὰ κατανοῶμεν τὸ πιστευόμενον. Ὡς εὐστόχως παρατηρεῖ ὁ Μέγας Βασίλειος (Ἐπιστολὴ 234.2) «ἡμεῖς δ' ἐκ μὲν τῶν ἐνεργειῶν γνωρίζομεν τὸν Θεὸν ἡμῶν, τῇ δὲ οὐσίᾳ αὐτοῦ προσεγγίζειν οὐχ ὑπισχνούμεθα». Κατὰ δὲ τὸν Ἰωάννην Δαμασκηνὸν (Ἔκδ. ὀρθοδ. πιστ. Α. 12) «ὅτι μὲν ἐστὶ Θεός, δῆλον· τί δ' ἔστι κατ' οὐσίαν καὶ φύσιν, ἀκατάληπτον τοῦτο παντελῶς καὶ ἄγνωστον».

Προφανὲς εἶναι, ὅτι τὸ ἐπιχείρημα τοῦτο οὐδεμίαν ἔχει ἀξίαν διὰ τοὺς μὴ πιστεύοντας εἰς τὴν ὕπαρξιν τοῦ Θεοῦ. Δι' ἡμᾶς ὅμως, οἵτινες πιστεύομεν εἰς ταύτην, τὸ ἐπιχείρημα ἔχει σχετικὴν ἀξίαν, διότι διὰ τῆς πίστεως ἔχομεν ὡς ἀποδεδειγμένον, ὅτι ὑπάρχει Θεὸς καὶ ἑπομένως ἔχει ὡρισμένην φύσιν, ἐν τούτοις ἡ ἀνθρωπίνη διανόησις δὲν δύναται νὰ συλλάβῃ ταύτην.

3) Ὁ ἄνθρωπος βιοῖ ὡρισμένας ψυχικὰς καταστάσεις ἐκδηλουμένας διὰ τῶν διαφόρων συναισθημάτων χαρᾶς ἢ λύπης, λ.χ. ὁ ἁρμονικὸς ἦχος, ἐπιδρῶν ἐπὶ τῆς ψυχῆς μεταφράζεται εἰς αἴσθημα χαρᾶς ἢ λύπης, ἀλλ' οὐδὲν ἀπολύτως λέγει εἰς τὴν ἀνθρωπίνην διάνοιαν. Τοῦτο ὅμως ἀποδεικνύει, ὅτι ἐκτὸς ἡμῶν ὑφίσταται μία πραγματικότης, ἣν ὅμως δὲν δυνάμεθα νὰ κατανοήσωμεν, διότι τὰ μηνύματα ταῦτα δὲν δύνανται νὰ ἐνδυθοῦν τὰ λογικὰ σχήματα τοῦ γνωστικοῦ μας μηχανισμοῦ.

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑ

Ἐκ τῆς ὅλης ἐρεύνης προκύπτει ὡς πιθανόν, ὅτι:

1) ἡ ἐπέκεινα πραγματικότης δὲν εἶναι διὰ τὴν ἀνθρωπίνην διάνοιαν γνώριμος εἰ μὴ μόνον, ἐφ' ὅσον τὰ περὶ τῆς ὑπάρξεως αὐτῆς μηνύματα εἴτε εὐθέως εἴτε διὰ μέσου τῶν αἰσθητηρίων ὀργάνων δύνανται νὰ περιβληθοῦν τὰ λογικὰ σχήματα τῆς ἀνθρωπίνης διανοήσεως.

2) ὑφίστανται πραγματικότητες μὴ δυνάμεναι νὰ ὑποστοῦν τὸν λογικὸν αὐτὸν μετασχηματισμὸν καὶ ὧν δὲν δυνάμεθα νὰ ἔχωμεν οἱανδήποτε γνῶσιν καὶ συνεπῶς ἐπὶ τούτων δὲν δυνάμεθα νὰ κατέχωμεν τὴν ἀλήθειαν.

Πρὸς παρηγορίαν ὅμως τῆς φιλοσοφούσης καὶ διανοουμένης ἀνθρωπότητος πρέπει νὰ ὑπογραμμίσωμεν, ὅτι ἡ ἄνοδος τοῦ πνευματικοῦ μας πολιτισμοῦ συντελεσθεῖσα εἰς βραχὺ χρονικὸν διάστημα, ὅσον εἶναι ὁ προϊστορικὸς καὶ ἱστορικὸς βίος τῆς ἀνθρωπότητος ἀποδεικνύει μίαν αὔξουσαν ἱκανότητα τοῦ ἀνθρωπίνου πνεύματος νὰ εὐρύνῃ τὰς περὶ τῆς πραγματικότητος πληροφορίας του εἴτε δι' ἀναπτύξεως τῆς γνωστικῆς του ἱκανότητος εἴτε διὰ μηχανικῆς μεγεθύνσεως τῆς πραγματικότητος. Ἡ ἐξελικτικὴ καὶ ἀνοδικὴ αὕτη πορεία τοῦ ἀνθρωπίνου πνεύματος βεβαίως μᾶς ἐγγυᾶται ἔτι μεγαλυτέρας κατακτήσεις, ἀλλ' αὗται κατ' ἀνάγκην θὰ παραμείνουν ἐντὸς τῶν ἀσφυκτικῶν ὁρίων τοῦ μηχανισμοῦ τῆς ἀνθρωπίνης διανοητικῆς μηχανῆς.

IV

Ἡ ἀνθρωπίνη γνωστικὴ ἱκανότης ὡς αὕτη λειτουργεῖ, δύναται νὰ μᾶς δώσῃ πιστὴν εἰκόνα τῆς πραγματικότητος;

Αἱ θῦραι, δι' ὧν ἡ ἀνθρωπίνη ψυχὴ ἐπικοινωνεῖ μετὰ τῆς πραγματικότητος, εἶναι αἱ πέντε αὐτῆς αἰσθήσεις (ὅρασις, ἀκοή, γεῦσις, ἀφὴ καὶ ὄσφρησις) καὶ αἱ διαισθήσεις ὡς ἡ ἐνόρασις, τηλεπάθεια κ.λ.π. Διὰ τῶν θυρῶν αὐτῶν φθάνουν μέχρι τῆς ψυχῆς ποικίλα μηνύματα τῆς γύρωθεν πραγματικότητος, ἅτινα διὰ μέσου τῆς αἰσθητικῆς λειτουργίας μεταβάλλονται εἰς παραστάσεις

(εἰκόνας) τῶν ἀποστελλόντων τὰ μηνύματα ταῦτα ἀντικειμένων καὶ περαιτέρω διὰ τῆς διανοητικῆς λειτουργίας εἰς ἐννοίας καὶ συστηματικὰς γνώσεις.

Ἐντεῦθεν γεννῶνται τὰ ἐπὶ μέρους ζητήματα: 1) ἂν αἱ παραστάσεις, ἃς ἡ ἀνθρωπίνη ψυχὴ σχηματίζει ἕνεκα τοῦ ἐξωτερικοῦ ἐρεθισμοῦ ἀποτελοῦν φωτογραφίαν τοῦ ἐρεθίζοντος ἀντικειμένου ἢ σύμβολον, φαινόμενον αὐτοῦ, 2) ἂν ἡ ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ συνόλου τῶν γνώσεών μας σχηματιζομένη εἰκὼν τοῦ σύμπαντος τὸ λεγόμενον κοσμοείδωλον (Weltbild) ἀποτελεῖ τὴν φωτογραφίαν τοῦ σύμπαντος ἢ ἁπλῶς σύνολον συμβόλων;

Καὶ ἐρχόμεθα εἰς τὴν ἔρευναν τοῦ πρώτου ζητήματος. Διὰ τὴν ἐπὶ τούτου ἀπάντησιν πρέπει νὰ ἐκθέσωμεν τὸν μηχανισμὸν τῆς ἀνθρωπίνης αἰσθήσεως, ὡς ταύτην ἔχει διαπιστώσει ἡ ψυχολογία.

α) **αἴσθημα ὁράσεως.** Τ' ἀντικείμενα τοῦ ἐξωτερικοῦ κόσμου εἴτε ὡς αὐτοτελεῖς πηγαὶ φωτὸς εἴτε ἐξ ἀντανακλάσεως ἐκπέμπουν ἠλεκτρομαγνητικὰ κύματα ἐκ φωτονίων, ἅτινα διαχέονται κυκλοτερῶς. Ἡ κίνησις ὡς εἴπομεν, εἶναι κυματοειδής, ἤτοι διὰ κραδασμῶν. Ἐφ' ὅσον οἱ κραδασμοὶ τοῦ προσβάλλοντος τὸν ὀφθαλμὸν ἠλεκτρομαγνητικοῦ κύματος κυμαίνονται κατὰ δευτερόλεπτον μεταξὺ 450 καὶ 800 δισεκατομμυρίων γίνονται ἀντιληπτοὶ παρὰ τοῦ ἀνθρωπίνου ἐγκεφάλου καὶ παράγουν ὀπτικὰς παραστάσεις. Ἠλεκτρομαγνητικοὶ κραδασμοὶ μεγαλυτέρας ἢ μικροτέρας συχνότητος, καίτοι καὶ οὗτοι πλήττοντες τὸν ὀφθαλμόν, παραμένουν ἀπαρατήρητοι καὶ ἄνευ ἀποτελέσματός τινος. Τὴν ὕπαρξιν τοιούτων ἠλεκτρομαγνητικῶν κυμάτων ἡ ἐπιστήμη ἔχει διαπιστώσει προσφάτως διὰ μηχανικῶν μέσων ὡς τὸ ραδιόφωνον, ὑπέρυθρος καὶ ὑπεριώδης ἀκτινοβολία, ἀκτῖνες Röntgen, ἀκτῖνες α, β, γ, κοσμικαὶ ἀκτῖνες κλπ. Ἡ τοιαύτη ὅμως μηχανικὴ διαπίστωσις οὐδαμῶς ἐξαντλεῖ τὸ θέμα, διότι ἐνδεχομένως δύνανται νὰ ὑφίστανται καὶ ἄλλαι ἀκτινοβολίαι.

Ἤδη ἃς περιορισθῶμεν εἰς τὸν τρόπον σχηματισμοῦ τῆς ὀπτικῆς εἰκόνος τῆς προκαλουμένης διὰ τῶν ἠλεκτρομαγνητικῶν κυμάτων συχνότητος 450—800 δισεκατομμυρίων κατὰ 1''. Ἡ ὅλη διαδικασία τοῦ αἰσθήματος διαιρεῖται εἰς τρία στάδια.

Α) Μηχανικὸν Στάδιον. Πηγὴ φωτὸς ἐκπέμπει ἠλεκτρομαγνητικὰ κύματα, ταῦτα κινοῦνται κυματοειδῶς, διέρχονται διὰ τῆς κόρης, προσπίπτουν ἐπὶ τοῦ κρυσταλλώδους φακοῦ τοῦ ὀφθαλμοῦ, ὅστις εἶναι ἀμφίκυρτος καὶ περαιτέρω διὰ τοῦ σκοτεινοῦ θαλάμου προσβάλλουν τὸν ἀμφιβληστροειδῆ χιτῶνα. Ἡ ὅλη αὕτη μηχανικὴ διαδικασία λαμβάνει χώραν εἰς πᾶσαν φωτογραφικὴν μηχανήν.

Β) Φυσιολογικὸν στάδιον. Διὰ τῆς προσβολῆς τοῦ ἀμφιβληστροειδοῦς ἐπέρχεται χημικὴ μεταβολὴ τῆς ὀφθαλμικῆς πορφύρας καὶ δι' αὐτῆς ἐρεθισμὸς τοῦ ὀπτικοῦ νεύρου, ὅστις φθάνει εἰς τὸ ἐν τῷ ἐγκεφάλῳ κέντρον τῆς ὁράσεως, ὅπερ κεῖται ἐπὶ τῆς ἐσωτερικῆς πλευρᾶς ἀμφοτέρων τῶν ἰνιακῶν λοβῶν τοῦ ἐγκεφάλου.

Γ) Ψυχικὸν στάδιον. Ὁ εἰρημένος φυσιολογικὸς ἐρεθισμὸς τοῦ ὀπτικοῦ κέντρου τοῦ ἐγκεφάλου προκαλεῖ τὴν ἀνθρωπίνην ψυχήν, ἥτις εἰς ἀπάντησιν τοῦ ἐρεθισμοῦ σχηματίζει μίαν εἰκόνα, παράστασιν, ἣν ἡ ἀντίληψις συνδέει μετὰ τοῦ ἀντικειμένου τῆς φωτεινῆς πηγῆς, ἥτις ἐξαπέστειλε τὰ ἠλεκτρομαγνητικὰ κύματα. Ἡ τοιαύτη ὅμως παράστασις εἶναι ἔργον τῆς ἀνθρωπίνης ψυχῆς, ἔχει ἀνταπόκρισιν πρὸς τὸ ἐξωτερικὸν ἀντικείμενον, ἀλλὰ δὲν εἶναι φωτογραφία του.

Παρομοία εἶναι ἡ διαδικασία τοῦ ἀκουστικοῦ αἰσθήματος, καθ' ἣν γίνονται ἀντιληπταὶ δονήσεις ἀέρος παλμικῆς συχνό-

τητος ἀπὸ 16 ἕως 30.000 κατὰ δευτερόλεπτον.

Ἐκ τῶν ἀναπτυχθέντων νομίζομεν, ὅτι ἀποδεικνύεται πλήρως, ὅτι αἱ παραστάσεις ἃς σχηματίζομεν διὰ μέσου τῶν αἰσθητηρίων δὲν ἀποτελοῦν φωτογραφίας τῶν ἀντικειμένων, ἀλλὰ σύμβολα αὐτῶν. Ἐὰν ἡ ἀνθρωπίνη ψυχὴ ἀπέκτα τὴν ἱκανότητα νὰ ἴδῃ τὴν γύρωθεν πραγματικότητα οἵα πραγματικῶς εἶναι θὰ ἔβλεπε διαλυόμενον τὸν γνώριμον αὐτῆς κόσμον ὡς ὄνειρον καὶ θὰ εὑρίσκετο πρὸ ἑνὸς ἀγνώστου μηχανισμοῦ.

β) Παραστάσεις τηλεπαθητικαί, ἢ ἐνορατικαί.

Διὰ νὰ ἐρευνήσωμεν τὴν ἀλήθειαν προσλαμβανομένην διὰ μέσου τῶν μυστικῶν ὁδῶν γνώσεων πρέπει νὰ δεχθῶμεν, ὅτι αἱ περὶ αὐτῶν μαρτυρίαι προέρχονται ἐκ μέρους προσώπων ἀπολύτου τιμιότητος καὶ διανοητικῆς ὑγείας, διὸ καταφεύγομεν εἰς τὰ ἱερὰ κείμενα.

Α) Μεταφέρομεν ἐνταῦθα τὴν περιγραφὴν τοῦ Μωϋσέως περὶ τῆς ἐπὶ τοῦ ὄρους Σινᾶ Θεοφανείας ἀπὸ τὴν Ἔξοδον, (Κ.18) «τὸ δὲ ὄρος τὸ Σινᾶ ἐκαπνίζετο ὅλον διὰ τὸ καταβεβηκέναι ἐπ' αὐτῷ τὸν Θεὸν ἐν πυρὶ καὶ ἀνέβαινεν ὁ καπνὸς ὡς καπνὸς καμίνου καὶ ἐξέστη πᾶς ὁ λαὸς σφόδρα, ἐγίνοντο δὲ αἱ φωναὶ τῆς σάλπιγγος προβαίνουσαι ἰσχυρότεραι σφόδρα. Μωϋσῆς ἐλάλει, ὁ δὲ Θεὸς ἀπεκρίνατο αὐτῷ φωνῇ...»

Β) Ἐπίσης μεταφέρομεν ἐκ τοῦ κατὰ Ματθαῖον (Ζ.16) Εὐαγγελίου τὴν Θεοφάνειαν κατὰ τὴν βάπτισιν τοῦ Ἰησοῦ· «καὶ ἰδοὺ ἀνεώχθησαν αὐτῷ οἱ οὐρανοὶ καὶ εἶδε τὸ πνεῦμα τοῦ Θεοῦ καταβαῖνον ὡσεὶ περιστερὰν καὶ ἐρχόμενον ἐπ' αὐτὸν καὶ ἰδοὺ φωνὴ ἐκ τῶν οὐρανῶν λέγουσα· οὗτος ἐστὶν ὁ Υἱός μου ὁ ἀγαπητός. ἐν ᾧ ηὐδόκησα».

Γ') Μεταφέρομεν ὡσαύτως ἐνταῦθα ἐκ τῶν πράξεων τῶν Ἀποστόλων (Θ. 3) περιγραφὴν Θεοφανείας κατὰ τὴν πορείαν τοῦ Ἀποστόλου Παύλου εἰς Δαμασκόν· «ἔνδε τῷ πορεύεσθαι ἐγένετο αὐτὸν ἐγγίζειν τῇ Δαμασκῷ καὶ ἐξαίφνης περιέστραψεν αὐτὸν φῶς ἀπὸ τοῦ οὐρανοῦ καὶ πεσὼν ἐπὶ τὴν γῆν ἤκουσε φωνὴν λέγουσαν Σαούλ, Σαοὺλ τί μὲ διώκεις'; εἶπε δέ τις εἶ κύριε ; ὁ δὲ Κύριος εἶπεν· ἐγὼ εἰμὶ Ἰησοῦς, ὃν σὺ διώκεις».

Καὶ εἰς τὰς τρεῖς ταύτας περιγραφὰς ὀφειλομένας εἰς τὴν γραφίδα προσώπων, περὶ τῆς ἠθικῆς καὶ διανοητικῆς ἀρτιότητος τῶν ὁποίων οὐδεμία δύναται νὰ γίνῃ συζήτησις, βεβαιοῦται ἡ παρουσία τοῦ Θεοῦ, ὅμως οὐδεὶς βλέπει αὐτόν, διότι ὡς ὁ ἴδιος ὁ Μωϋσῆς (Ἔξοδος ΛΓ. 20) βεβαιοῖ, ὅτι ἤκουσε παρὰ τοῦ ἰδίου τοῦ Θεοῦ λέγοντος πρὸς αὐτὸν «οὐ δυνήσῃ ἰδεῖν μου τὸ πρόσωπον, οὐ γάρ με ἴδῃ ἄνθρωπος τὸ πρόσωπόν μου καὶ ζήσεται». Τοῦτο σημαίνει, ὅτι δὲν δύνανται τὰ αἰσθητήρια τοῦ ἀνθρώπου νὰ συλλάβουν τὸ θεῖον ὅραμα, οὐδὲ ὁ γνωστικὸς μηχανισμός μας νὰ ὑπαγάγῃ αὐτὸ εἰς τὰ καθιερωμένα λογικὰ σχήματα. Ἡ παρουσία τοῦ Θεοῦ γίνεται αἰσθητὴ εἰς τὸν ἄνθρωπον μόνον διὰ μέσου ἐκτάκτων ὑλικῶν μεταβολῶν ἱκανῶν νὰ ἐπιδράσουν ἐπὶ τῶν αἰσθητηρίων ὀργάνων καὶ τῆς ἀνθρωπίνης διανοίας

Οὕτω καὶ ἀπὸ τῆς πλευρᾶς ταύτης καταλήγομεν εἰς τὸ συμπέρασμα, ὅτι ἡ ἀνθρωπίνη διάνοια δὲν δύναται νὰ ἔχῃ ἀκριβῆ εἰκόνα τοῦ ὄντως ὄντος, ἀλλὰ μόνον συμβολικὰς παραστάσεις περὶ αὐτοῦ.

2) Ἐκ τῶν μεχρι τοῦδε λεχθέντων προφανὴς εἶναι ἡ ἀπάντησίς μας ἐπὶ τοῦ δευτέρου ἐρωτήματος ἂν τὸ ἑκάστοτε σχηματιζόμενον κοσμοείδωλον ἀνταποκρίνεται πρὸς τὴν πραγματικότητα, ὅτι δὲν δύναται τοῦτο ν' ἀνταποκρίνεται πρὸς ταύτην:

α) διότι τοῦτο δημιουργεῖται ἐπὶ τῇ βάσει τῶν ἐκ τῆς αἰσθήσεως παραστάσεων, συμβόλων καὶ ἐκ τῶν ἰδεῶν ἃς διὰ τῆς λο-

γικῆς σχηματίζομεν καὶ
β) διότι αἱ περὶ τῆς πραγματικότητος γνώσεις ἡμῶν εἶναι τόσον ρευσταί, διαρκῶς μεταβληταὶ καὶ ἐπὶ ὑποθέσεων καὶ θεωριῶν, στηριζόμεναι καὶ ἑπομένως τὸ ἑκάστοτε σχηματιζόμενον κοσμοείδωλον εἶναι ἀπόδειξις τῶν γνώσεων καὶ ὑποθέσεων ἑκάστης ἐποχῆς, οὐχὶ καὶ ἀκριβὴς ἀπόδοσις τῆς πραγματικότητος. Δι' ὃ ἑκάστη ἐποχὴ κατασκευάζει τὸ ἰδικόν της κοσμοείδωλον διάφορον τοῦ προηγουμένου ἢ ἑπομένου χρονικῶς.

V

Ὁ ἀνθρώπινος λόγος δύναται νὰ ἐκφράσῃ ὅ,τι ἡ ἀνθρωπίνη διανόησις δύναται νὰ συλλάβῃ ;

Ὁ ἀνθρώπινος λόγος ἐσχημάτισε τὸν λεκτικόν του θησαυρὸν ἐκ τῶν κατ' αἴσθησιν παραστάσεων, ἃς ἡ ἀνθρωπίνη διάνοια ἀπὸ τῶν πρώτων αὐτῆς βημάτων ἤρχισε νὰ συγκεντρώνῃ. Τοῦτον ἐπολλαπλασίασε διὰ τῆς διανοίας διὰ τοῦ σχηματισμοῦ τῶν ἀφηρημένων ἐννοιῶν. Ἀποτέλεσμα τῆς τοιαύτης κατασκευῆς τῶν ἐκφραστικῶν μέσων τοῦ ἀνθρώπου εἶναι, ὅτι ταῦτα ἔχουν ἓν ἀνώτατον, ἀλλὰ περιωρισμένον ὅριον ἐκφραστικῆς δυνάμεως, ὅπερ ἐπίσης προσδιορίζεται τὸ μὲν ἐκ τῆς κατ' αἴσθησιν ἐμπειρίας τὸ δὲ ἐκ τοῦ γνωστικοῦ μηχανισμοῦ τῆς ἀνθρωπίνης διανοίας. Ἕνεκα τούτου ὑποβάλλομεν μοιραίως τὰς ἰδέας καὶ τὰς πεποιθήσεις μας εἰς σχήματα ἀνθρωπομορφικά.

Ἀλλ' ἐνῷ μέχρι πρὸ ὀλίγου χρόνου ἡ ἐκφραστικὴ ἱκανότης τοῦ ἀνθρώπου ἐξυπηρέτει πλήρως τὰς ἱκανότητας τῆς ἀνθρωπίνης διανοήσεως, ἤδη ἡ ἀνθρωπίνη διανόησις τὸ μὲν προυχώρησεν εἰς τὴν βαθυτέραν κατανόησιν τοῦ εἶναι, τὸ δὲ ἀπέκτησε συνείδησιν τῶν ἰδίων της γνωστικῶν ἱκανοτήτων. Τὸ χάσμα τοῦτο μεταξὺ τῆς σημερινῆς γνωστικῆς ἱκανότητος τοῦ ἀνθρώπου καὶ τῆς ἐκφραστικῆς του δυνάμεως ἐδημιούργησε τὴν ἀνάγκην ν' ἀναζητήσῃ ὁ ἐπιστήμων νέα μέσα ἐκφράσεως, νέαν γλῶσσαν. Τοῦτο διεκήρυξε προσφάτως ὁ Einstein καὶ παρ' ἡμῖν ὁ καθηγητὴς τῆς Φυσικῆς κ. Δημ. Χόνδρος εἰς ἄρθρον του «ὁ ἀνθρωπομορφισμὸς εἰς τὴν ἐπιστήμην» («Ἥλιος» τόμος 20 σελ. 943). Οὕτω γράφει ὁ κ. Χόνδρος: «ἡ ἔννοια τῆς δυνάμεως ἐδημιουργήθη κατ' ἀρχὰς ἐπὶ τοῦ ἀτόμου. Εἶναι κάτι ποὺ αἰσθανόμεθα μέσα μας καὶ ζητοῦμεν κατόπιν νὰ τὸ προβάλλωμεν καὶ εἰς τὰ φυσικὰ φαινόμενα. Τοιουτοτρόπως λέγομεν συμφώνως πρὸς τὴν ἀνθρωπομορφικήν μας ἀντίληψιν ὅτι ὁ ἥλιος ἀσκεῖ δύναμιν καὶ ἕλκει τὴν γῆν... Κατὰ τὰς συγχρόνους ἀντιλήψεις δυνάμεθα νὰ εἴπωμεν, ὅτι ὁ ἥλιος ὡς ἐκ τῆς παρουσίας του δημιουργεῖ μίαν κατάστασιν, οὕτως ὥστε νὰ προκαλῆται ἕλξις, παράγεται δηλαδὴ πέριξ αὐτοῦ πεδίον βαρύτητος. Πεδίον εἶναι χῶρος ἠλλοιώμενος ὡς ἐκ τῆς παρουσίας ἑνὸς φορέως ἠλεκτρικοῦ ἢ μαγνητικοῦ φορτίου... Μὲ τὸν ἔναρθρον λόγον δὲν δυνάμεθα νὰ δώσωμεν σήμερον πράγματι ἐπιστημονικὴν περιγραφήν, στηριζόμενοι εἰς τὰς ἀνθρωπομορφικὰς ἀντιλήψεις. Ὑπάρχει ὅμως καὶ ὁ μαθηματικὸς λογισμὸς ὁ ὁποῖος δύναται νὰ περιγράψῃ τὸν κόσμον, ἀπηλλαγμένος ἀπὸ ἀνθρωπομορφικὰς ἀντιλήψεις. Τὰ μαθηματικὰ σύμβολα προσαρμόζονται πλήρως εἰς τὴν ἐπιστημονικὴν περιγραφὴν τοῦ κόσμου καὶ δύνανται νὰ ἐξηγήσουν τὰς κινήσεις τῶν οὐρανίων σωμάτων. Δὲν μποροῦμεν δυστυχῶς νὰ ἐκφράσωμεν καὶ διὰ λόγου τὰς ἐννοίας τοῦ μαθηματικοῦ λογισμοῦ». Ἀλλ' ὅσον δήποτε καὶ ἂν ὁ ἄνθρωπος διέσπασε τὸ φράγμα τοῦ ἀνθρωπίνου λόγου δὲν δύναται ἐν πάσῃ περιπτώσει νὰ διαπεράσῃ τὸ φράγμα τοῦ μηχανισμοῦ τῆς ἀνθρωπίνης διανοίας.

VI

Ἀντικειμενικὸν στοιχεῖον τῆς ἀληθείας (Veritas Existentiae).

Ἡ περὶ τὸ ὑποκειμενικὸν στοιχεῖον τῆς ἀληθείας γενομένη ... υνα ἀφωρμήθη ἀπὸ τὴν προϋπόθεσιν, ὅτι ὑφίσταται ἐκτὸς ἡμῶν πραγματικότης τις ἀνεξάρτητος τοῦ σκεπτομένου ὄντος. Ὅτι ὑφίσταται τὸ ὂν καθ' ἑαυτὸ (Das Ding an sich) ὡς δέχεται ὁ Κάντιος εἰς τὴν Κριτικὴν τοῦ καθαροῦ λόγου.

Ἤδη πρὸς ὁλοκλήρωσιν τῆς ἐρεύνης ἀναγκαῖον εἶναι ν' ἀπαντήσωμεν εἰς τὸ ἐρώτημα ἂν πράγματι ὑφίσταται πραγματικὸς ἐξ ἀντικειμένου κόσμος ἄσχετος πρὸς τὰς ἐν τῇ ψυχῇ ἡμῶν παραστάσεις καὶ ἰδέας ἢ ὅ,τι πιστεύομεν ὡς ἐξωτερικὸν κόσμον εἶναι ἴνδαλμα δημιουργηθὲν ὑπὸ τῆς διανοίας ἡμῶν; Τὸ ἐρώτημα δὲν εἶναι ὅλως σκαιόν, καθ' ὅσον ὡς παρατηρεῖ ὁ Russel (Op. cit σελ. 18) δύναται μετὰ λόγου ν' ἀμφισβητηθῇ ἡ ἀντικειμενικὴ πραγματικότης. Χαρακτηριστικὴ δὲ εἶναι ἐπὶ τοῦ σημείου τούτου ἡ ἀμφιβολία τοῦ Καρτεσίου (1596—1650), ὅστις ἀμφιβάλλων ἔφθασεν ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ συλλογισμοῦ του «Cogito Ergo Sum» (σκέπτομαι ἄρα ὑπάρχω) νὰ θεωρήσῃ ὡς ἀπολύτως βέβαιον μόνον, ὅτι ἐφ' ὅσον σκέπτομαι, ἄρα ὑπάρχει σκεπτόμενόν τι ὂν καὶ ἐπὶ τῆς ἐντεῦθεν ἀποδείξεως νὰ οἰκοδομήσῃ τὸν ἐξωτερικὸν κόσμον.

Ὡς γενικὸν δίδαγμα πάντως δύναται νὰ θεωρηθῇ, ὅτι οὐδεὶς ἀμφισβητεῖ, ὅτι ἐκτὸς τοῦ σκεπτομένου ἀνθρώπου ὑπάρχει καθ' ἑαυτὴν πραγματικότης τις. Ἐκεῖνο ὅμως περὶ τὸ ὁποῖον γεννᾶται μεγίστη ἀμφισβήτησις εἶναι τί ὄντως εἶναι ἡ πραγματικότης αὕτη. Περὶ τὸ μέγα τοῦτο πρόβλημα ἐξηνέχθησαν ὑπὸ τῶν φιλοσόφων διδασκαλίαι, αἵτινες δύνανται νὰ καταταχθοῦν εἰς δύο μεγάλας κατηγορίας ὑπὸ τοὺς ὅρους ἰδεοκρατία (idealismus)—πραγματοκρατία (realismus).

1) Ἰδεοκρατία. (Idealismus). ... διδασκαλία αὕτη ὀφείλεται ... ἀρχὴν εἰς τὸν Πλάτωνα, ... ἣν τὸ ὄντως ὂν εἶναι ὁ κόσμος τῶν ἰδεῶν, οὐχὶ ὡς ἀνθρωπίνων λογικῶν σχημάτων, ἀλλ' ὡς πνευματικῶν δυνάμεων. Περαιτέρω οἱ νεοπλατωνικοὶ συμπληροῦντες τὴν διδασκαλίαν ταύτην ἐδίδαξαν, ὅτι ὁ ὡς ὑλικὸς κόσμος ἐκλαμβανόμενος ὑπὸ τοῦ ἀνθρώπου εἶναι «ἀπορροὴ» τοῦ νοητοῦ κόσμου τῶν ἰδεῶν.

Τὴν αὐτὴν διδασκαλίαν ἀπεκδέχεται καὶ ὁ ἐπίσκοπος Berkeley (1685—1753) εἰς τοὺς τρεῖς αὐτοῦ διαλόγους «μεταξὺ τοῦ Ὕλα καὶ τοῦ Φιλόνου ἐναντίον τῶν σκεπτικιστῶν καὶ τῶν ἀθέων». Κατ' αὐτὸν ἡ ἔννοια τοῦ χώρου καὶ παντός, ὅπερ ἐν αὐτῷ ἐμπεριέχεται θεωρεῖται ὡς κάτι ἀδύνατον καὶ ἑπομένως ἡ ὕλη εἶναι κάτι ἀνύπαρκτον. Ὁ κόσμος εἶναι ἄθροισμα ἰδεῶν ἐκπορευομένων ἀπὸ τὸν Θεόν. Κατὰ δὲ τὸν Leibnitz (1646—1716) αἱ ἰδέαι αὗται εἶναι πνεύματα, μονάδες παρ' αὐτοῦ καλούμεναι.

Πρὸς τὴν διδασκαλίαν ἐν γένει ταύτην συμφωνοῦν μετὰ ἐπὶ μέρους παραλλαγῶν οἱ Fichte, Schelling, Hegel, Wundt, Schopenhauer.

2) Πραγματοκρατία. (Realismus). Κατὰ τὰς ἀντιθέτους διδασκαλίας ὑπάρχει ἐκτὸς τῆς διανοίας πραγματικὸς κόσμος, ἀνεξάρτητος αὐτῆς (Das Ding an sich). Ὡς παρατηρεῖ ὁ Κάντιος εἰς τὴν Κριτικὴν τοῦ Καθαροῦ Λόγου Α)369, ὁ χῶρος, ὁ χρόνος καὶ τὰ ἐν τῇ φύσει τελούμενα ἔχουν ὕπαρξιν αὐτοτελῆ καὶ ἀνεξάρτητον ἀπὸ τὴν περὶ αὐτῶν παράστασιν τοῦ σκεπτομένου ἀνθρώπου. Ὁ Κάντιος θεωρεῖ τὴν τοιαύτην πραγματικότητα ὑπερβατικήν, ὡς ἀπρόσιτον εἰς τὴν ἀνθρωπίνην διάνοιαν καὶ τὰς αἰσθήσεις. Ὡς εὐστόχως παρατηρεῖ ὁ Russel (Op. cit. 12) «ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον βλέπομεν καὶ αἰσθανόμεθα εἶναι φαινόμενον μόνον, εἰς τὸ ὁποῖον πιστεύομεν ὡς τεκμήριον πραγματικότητός τινος εὑρισκόμενον ὄπισθεν τοῦ φαινομένου τούτου».

Αἱ φυσικαὶ ἐπιστῆμαι μᾶς

ἀποδεικνύουν σήμερον, ὅτι ἡ ὕλη ἀποτελεῖται ἀπὸ τὰ διάφορα ἠλεκτρόνια, οὐδετερόνια, ποζιτρόνια ἠλεκτρομαγνητικῆς φύσεως, καὶ ὅτι ἡ ὕλη καὶ ἐνέργεια δύνανται νὰ ἐναλλάσσωνται. Ἀλλά, τί εἶναι πάντα ταῦτα; Ἄγνωστον ἐὰν αὐτὰ εἶναι ἡ ἐσχάτη ἀνάλυσις τῆς ὕλης, ἐκδηλοῦνται δι' ὡρισμένων φαινομένων, ἅτινα ὁ ἄνθρωπος μελετᾷ καὶ χρησιμοποιεῖ πρὸς ἐξυπηρέτησιν τῶν ἰδίων του σκοπῶν. Πάντα ταῦτα διὰ τῶν ἀκτινοβολιῶν των ἐπιδροῦν ἐπὶ τῶν αἰσθητηρίων ὀργάνων τοῦ ἀνθρώπου καὶ διὰ τῶν ἐντεῦθεν ἐρεθισμῶν γεννοῦν συμβολικὰς παραστάσεις, αἵτινες μαρτυροῦν μὲν τὴν ὕπαρξιν μιᾶς ἔξωθεν πραγματικότητος, ἀλλὰ δὲν πληροφοροῦν ποία εἶναι ἀκριβῆς αὐτῶν ἡ φύσις καὶ σύστασις. Οὕτω ὁ ἡμέτερος Β. Αἰγηνίτης εἰς ἄρθρον του «ὕλη καὶ ἐνέργεια» (Ἥλιος τόμ. 22 σελ. 406) γράφει «γενικῶς ἡ πραγματικὴ φύσις τῶν φαινομένων τοῦ μικροκόσμου εἶναι ἄγνωστος. Καὶ αὐτοὶ οἱ μαθηματικοὶ τύποι δὲν μᾶς ἀποκαλύπτουν τὴν πραγματικότητα. Ἀλλὰ καὶ ἂν εἰς αὐτοὺς περιέχεταί τι σχετικὸν πρὸς αὐτὴν δὲν εἴμεθα εἰς θέσιν οὔτε νὰ τὸ ἀναγνώσωμεν οὔτε νὰ τὸ ἐννοήσωμεν... Ὁ ἄνθρωπος δὲν εἶναι βεβαίως δυνατὸν νὰ καθορίσῃ ποία ἡ πραγματικότης τῶν φαινομένων δι' ἀμέσου ἐξετάσεως διὰ τῶν αἰσθήσεων τοῦ ἐσωτερικοῦ τῶν ἀτόμων καὶ τῶν σωματίων, ὡς πράττει διὰ τὰ μικροσκοπικὰ φαινόμενα προσδίδων κατάλληλον ὀνομασίαν».

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑ

Ἐκ τῆς ὅλης ἐρεύνης προκύπτουν τὰ ἑξῆς συμπεράσματα:

1) Ἐκεῖνο, ὅπερ διδάσκει ὁ Κάντιος εἰς τὴν Κριτικὴν τοῦ Καθαροῦ Λόγου «τί δύνανται νὰ εἶναι τὰ καθ' ἑαυτὰ πράγματα οὔτε γιγνώσκω οὔτε χρειάζομαι νὰ γνωρίζω, διότι ἀκριβῶς οὐδαμῶς ἄλλως δύναται νὰ γνωσθῇ ὑπ' ἐμοῦ πρᾶγμά τι, εἰμὴ μόνον ὡς φαινόμενον».

2) Ὁ κόσμος τῶν ἰδεῶν κατὰ τῶν παραστάσεων, ὃν δημιουργεῖ ἡ ἀνθρωπίνη ψυχὴ ὡς σύμβολα τοῦ πραγματικοῦ κόσμου, εὑρίσκονται εἰς συσχέτισιν πρὸς αὐτὸν καὶ ἐπιτρέπουν εἰς αὐτὴν νὰ τὸν κατανοῇ, νὰ τὸν παρακολουθῇ καὶ νὰ τὸν ἐξαναγκάζῃ ἵνα ἐξυπηρετῇ τοὺς ἰδίους του σκοπούς.

3) Ἐκ τῆς τοιαύτης συσχετίσεως τῶν ἐν ἡμῖν φαινομένων καὶ τῆς ἐκτὸς ἡμῶν πραγματικότητος δημιουργεῖται ἑκάστοτε εἰς τὴν ἀνθρωπίνην ψυχὴν κοινῶς βεβαιουμένη καὶ ἀποδεκτὴ πεποίθησις, ὅτι ἡ ἐκτὸς αὐτῆς πραγματικότης ἔχει οὕτως ἢ ἄλλως. Τοῦτο ἀποτελεῖ τὴν ἀνθρωπίνην ἀλήθειαν.

Συνεπῶς τὸ ἔργον τῆς ἀληθείας συμπίπτον μὲ τὸ ἔργον τῆς ἐπιστήμης « συνίσταται, ὡς εὐστόχως παρατηρεῖ ὁ Emile Boutraux(Science et religion dans la philosophie contemporaine 1908 σελ. 354 καὶ ἑπ.), εἰς τὸ «νὰ ὑποκαθιστᾷ εἰς πράγματα σύμβολα, ἅτινα ἐκφράζουν ὡρισμένην ἄποψιν, ἄποψιν δυναμένην νὰ ἑρμηνευθῇ διὰ συσχετίσεων σχετικῶς ἐπακριβῶν, νοησίμων καὶ χρησίμων δι' ὅλους τοὺς ἀνθρώπους».

4) Τέλος ἐὰν ὑπάρχουν ἐν ζωῇ ἄλλαι πνευματικαὶ καταστάσεις καθ' ἃς ὁ ἄνθρωπος λυόμενος ἀπὸ τὰ δεσμὰ τοῦ γνωστικοῦ του μηχανισμοῦ δύναται νὰ θεωρῇ τὸ ὄντως ὂν ἐνώπιος ἐνωπίῳ δὲν δύναμαι νὰ γνωρίζω. Πιστεύω ὅμως, ὅτι τὸ ἀνθρώπινον πνεῦμα ἀπαλλασσόμενον τοῦ ἀνθρωπίνου σκηνώματος καὶ ἐλεύθερον ἀνερχόμενον εἰς πνευματικωτέρους κόσμους ἀποκτᾷ μίαν αὔξουσαν προσέγγισιν πρὸς τὸ ὄντως ὄν. Τοῦτο δὲ βεβαιοῖ καὶ ὁ Ἀπόστολος Παῦλος (Κορινθ. Α ΙΓ 12) «βλέπομεν γὰρ ἄ ρ τ ι δι' ἐσόπτρου ἐν αἰνίγματι, τ ό τ ε δὲ πρόσωπον πρὸς πρόσωπον».

ΧΡ. Γ. ΘΗΒΑΙΟΣ

Μεγαλόπρεπες ψυχὲς σὲ μορφὲς ταπεινῶν ἀνθρώπων

Τοῦ ΙΩ. Α. ΒΑΣΙΛΗ

ΣΕ μιὰ πολυήμερη ἐκδρομὴ τοῦ Ἀρχαιοφίλου Ὁμίλου, ἀνὰ τὴν Πελοπόννησο, εἶχε σχηματισθῆ ἕνας κύκλος φίλων καὶ συζητούσαμε τὸ θέμα, πῶς σὲ μερικοὺς ἀνθρώπους ἀσήμαντης καταγωγῆς καί, ἂς ποῦμε, εὐτελοῦς ἐπαγγέλματος, (ἐνῷ κανένα ἐπάγγελμα δὲν εἶναι περιφρονητέον), συναντοῦμε ψυχὲς δυνατὲς μὲ πλούσιο συναισθηματικὸ καὶ πνευματικὸ κόσμο. Καὶ ἀντίθετα, σὲ ἀνθρώπους τυλιγμένους μὲ τηβέννους, μὲ περγαμηνές, μὲ τίτλους σπουδῶν καὶ εὐγενείας, συχνὰ βλέπουμε ἐκδηλώσεις ταπεινές, χαμηλές, στειρότητα νοητική, στεγνὸ καὶ ἄγονο συναισθηματικὸ πεδίο.

Ἐρευνοῦσε ὁ καθένας μὲ τὸν δικό του τρόπο τὰ αἴτια τῶν φαινομένων αὐτῶν. Ἄλλοι εὕρισκαν ὡς αἰτία τὴν μόρφωση, τὴν ἐπίδραση τοῦ περιβάλλοντος, τὸν τρόπο ἀνατροφῆς καὶ παιδαγωγήσεως, τὴν ὀργανικὴ κατάσταση, τὴν ὑγεία, τὴν θρησκευτικὴ καὶ φιλοσοφικὴ θεώρηση. Ὁ ὑποφαινόμενος, αὐτὰ τὰ φαινόμενα τὰ ἀπέδιδε στὴν ἱστορία κάθε ψυχῆς, στὴν ἡλικία της, στὴν ὡριμότητά της. Καὶ ἔφερα τότε δύο ζωντανὰ παραδείγματα γιὰ νὰ στηρίξω τὶς ἀπόψεις μου, γιατὶ πιστεύω πὼς τὸ παράδειγμα ἐπιδρᾶ ἐντονώτερα ἀπὸ κάθε θεωρία καὶ διδασκαλία.

Διηγήθηκα πῶς στὰ Γιαννιτσὰ τὸ 1912 καὶ τὸ 1917 συνήντησα δύο ἄτομα μὲ ἐλάχιστη μόρφωση, ἀλλὰ μὲ μεγάλη ψυχικὴ ἀξιοπρέπεια καὶ πνευματικὸ μεγαλεῖο. Τότε, στὴν ἐκδρομή, εἶχε ἐκδοθῆ τὸ 1ο τεῦχος τοῦ «Ἰλισοῦ» καὶ μεταξὺ τοῦ κύκλου τῶν συζητητῶν ἦσαν καὶ ἱδρυτικὰ στελέχη τοῦ λαμπροῦ τούτου περιοδικοῦ, τὰ ὁποῖα μὲ παρώτρυναν νὰ δημοσιεύσω τὴν ἀφήγησή μου ἐκείνη ὡς πολὺ διδακτικὴ καὶ διαφωτιστική.

Τὸ Πάσχα φέτος, πάλι σὲ μιὰ ἐκδρομὴ τοῦ Ἀρχαιοφίλου, πέρασα ἀπὸ τὰ Γιαννιτσὰ καὶ ἐπεχείρησα νὰ ξαναβρῶ τὰ μέρη ὅπου συναντοῦσα τὸν Μπάρμπα—Δημήτρη τὸν μπαλωματὴ καὶ τὸν Χότζα—αὐτὰ ἦσαν τὰ πρόσωπα ποὺ ἔφερα ὡς παράδειγμα—ποὺ τώρα πιὰ βρίσκονται στὸν ἄλλο κόσμο. Ἀλλά, τὰ Γιαννιτσὰ ἔχουν ἀλλάξει ὄψη: οὔτε ἡ λίμνη, οὔτε ὁ Χασνές, ὁ μεγάλος πλάτανος ποὺ ἐσκίαζε τοὺς θαμῶνες τοῦ καφενείου, οὔτε τὸ γεφύρι ποὺ εἶχε τὴ μπαράγκα του ὁ Μπάρμπα—Δημήτρης, ὑπάρχουν πιά. Ἐξέλιξις, πρόοδος, κτίρια σπουδαῖα, ἐφάμιλλα τῶν Ἀθηναϊκῶν, καὶ ἀντὶ γιὰ καλ-

ντερίμια, ἄσφαλτος. Ἔτσι ἐφρεσκάρισα τὶς ἀναμνήσεις μου τοῦ 1912 καὶ τοῦ 1917 καὶ σήμερα μοῦ δίδεται ἡ εὐκαιρία νὰ σᾶς τὶς ἀφηγηθῶ.

Μετὰ τὴ μάχη τῶν Γιαννιτσῶν ὁ λόχος μας διετάχθη νὰ παραμείνη, προσωρινά, φρουρὰ πόλεως. Ὁ ὑποφαινόμενος ἔλαβε τὴν ἐντολὴ νὰ παραλάβη τὸ Τουρκικὸ Στρατιωτικὸ Νοσοκομεῖο. Ἐκεῖ, ἐκτὸς τῶν ἀσθενῶν καὶ τραυματιῶν, εἶχαν περιορισθῆ 300 Τουρκαλβανοὶ στρατιῶτες ποὺ ἀρνήθηκαν νὰ συνεχίσουν τὸν πόλεμο πλάϊ στοὺς Τούρκους, ὅταν ἔμαθαν πὼς ἡ γενέτειρά τους ἐκηρύχθη ἐλεύθερη χώρα. Σὰν κάτοχος τῆς ἀλβανικῆς, ἐπῆρα τὶς καταθέσεις τους μὲ πολλὴ εὐχέρεια καὶ μὲ ἱκανοποίηση γι' αὐτούς. Ἀλλά, μαζὶ μὲ τοὺς Τουρκαλβανοὺς ἀντίκρυσα δύο σεβάσμιες μορφές, τὸν Μουφτὴ καὶ τὸν Χότζα τῶν Γιαννιτσῶν. Ἐτοῦτοι εἶχαν ἔλθει νὰ ἐπισκεφθοῦν καὶ νὰ νοσηλεύσουν τοὺς τραυματίας Τούρκους, ἀλλὰ ἐκρατήθησαν ὡς αἰχμάλωτοι πολέμου. Ἀφοῦ ἐπείσθηκα, ἔτι δὲν ἔπρεπε νὰ κρατηθοῦν, τοὺς ἄφησα ἐλευθέρους. Μοῦ ἐζήτησαν νὰ τοὺς συνοδεύσω στὸ σπίτι τους γιὰ ἀσφάλεια. Τοὺς συνώδευσα, πράγματι, μέχρις ἐκεῖ. Τὸ ἀρχοντικό τους ἦτο γεμᾶτο ἀπὸ γυναικόπαιδα τρομαγμένα. Τοὺς καθησύχασα πὼς δὲν ἔχουν νὰ φοβηθοῦν τίποτα, τώρα ποὺ ἀποκατεστάθη ἡ τάξις. Ἐτοποθέτησα στὶς ἐξώπορτες λευκὲς σημαῖες καὶ ἐτοιχοκόλλησα διαταγὴ «Ἀπαγορεύεται ἡ εἴσοδος ἀπὸ τὴν στρατιωτικὴ ἀρχή». Ὅταν τοὺς ἀποχαιρετοῦσα, ὁ Χότζας ἤθελε νὰ μοῦ φιλήση τὸ χέρι καὶ νὰ μὲ παρακαλέση νὰ τοῦ δώσω μερικοὺς στρατιῶτες νὰ πάη στὸ κτῆμα του, ὅπου εἶχε ἀποθῆκες σιτηρῶν καὶ ὅλα τὰ ὑπάρχοντά του, γιατὶ τὸν εἰδοποίησαν πὼς οἱ χωρικοὶ τῶν πέριξ, οἱ Βούλγαροι, ἄρχισαν τὶς λεηλασίες καὶ ἔβαλαν φωτιὰ στὶς ἀποθῆκες.

Τοῦ ἔδωσα πέντε στρατιῶτες νὰ τὸν συνοδεύσουν καὶ ἀνεχώρησα γιὰ τὸ Νοσοκομεῖο. Στὸ δρόμο ὅμως ἀντίκρυσα τὶς ὀρδὲς τῶν Βουλγάρων ποὺ εἶχαν λεηλατήσει μαγαζιὰ καὶ σπίτια, ἐφόρτωναν τὴ λεία τους στὰ ὑποζύγιά τους κι' ἔφευγαν ἀπὸ διάφορες κατευθύνσεις. Ἔλαβα τὴν πρωτοβουλία νὰ σταματήσω τὸ κακό. Ἔτρεξα μὲ μερικοὺς στρατιῶτες στὸ γεφύρι ποὺ ἦταν ἡ ἔξοδος τῆς πόλεως καὶ ἀνάγκασα τοὺς ἅρπαγας νὰ ξεφορτώσουν τὴ λεία τους καὶ νὰ φύγουν ὅπως ἦρθαν. Σὲ λίγες ὧρες σχηματίσθηκαν βουνὰ ἀπὸ τρόφιμα, κάθε εἴδους οἰκιακὰ σκεύη, προῖκες ἄθικτες καὶ σιτηρά. Ἐσκέφθηκα πῶς θὰ ἦταν δυνατὸν νὰ ἐπιστραφοῦν ὅλα αὐτὰ τὰ ἀγαθὰ εἰς τοὺς κατόχους. Εἰδοποίησα τὶς δημοτικὲς καὶ θρησκευτικὲς ἀρχὲς τῆς πόλεως καὶ μερικοὺς προύχοντες γιὰ νὰ τὰ παραδώσω καὶ νὰ φροντίσουν αὐτοὶ πιὰ νὰ ἀποδοθοῦν κατὰ τὸν δικαιότερο τρόπο. Ἐκείνη τὴ στιγμὴ βλέπω τὸν Χότζα ἐπιστρέφοντα πελιδνὸ καὶ κάτωχρο. Κρατοῦσε στὸ χέρι ἕνα κιουπάκι μὲ τουρσιά. Δείχνοντάς μου το, χωρὶς νὰ μπορέση νὰ κρατήση τὰ δάκρυά του μοῦ λέγει: «Τσαοὺς ἀφέντη, αὐτὸ μοῦ ἀπόμεινε, ἡ γῆ καὶ τὸ πηγάδι. Ἔτσι τὤθελε ὁ Ἀλλάχ.

Ὑποτάσσομαι στὶς ἀποφάσεις του. Λυποῦμαι μόνον πού μοῦ ἔφυγαν μερικὰ δάκρυα μπροστά σου. Ὁ Θεὸς καὶ σὺ νὰ μοῦ συγχωρέσετε αὐτὴ τὴν ἀνθρώπινη ἀδυναμία». Γιὰ νὰ τὸν ἐνθαρρύνω τοῦ λέγω : «Χότζα μου, βλέπεις πόσο στάρι ἔχω ἐδῶ. Νὰ πάρης 10 τσουβάλια, γιατὶ πιθανὸν σὲ αὐτὸ τὸ σωρὸ νὰ εἶναι καὶ ἀπὸ τὸ δικό σου στάρι». Ὕψωσε τότε ἀγέρωχα τὸ κεφάλι του καὶ μοῦ ἀπήντησε μὲ φωνὴ σταθερή: «Ἐμπεντέν—Ποτέ. Εἶνε ξένη περιουσία, δὲν μπορῶ νὰ πάρω ξένο πρᾶγμα. Ἐὰν τὸ πάρω, ἡ ἀνομία θὰ μὲ παρακολουθῇ σὰν σκιὰ καὶ ἐδῶ καὶ στὸν ἄλλο κόσμο. Τὰ μπράτσα μου εἶναι γερά, ἔχω γῆ καὶ νερό, θὰ καλλιεργήσω τὴ γῆ καὶ θὰ μοῦ ἀποδώση πάλι ὅσα χρειάζομαι νὰ ζήσω ἐγὼ καὶ τὰ παιδιά μου». Ἔμεινα ἐμβρόντητος μπρὸς στὴν ὑπέροχη αὐτὴ ἀπάντηση ποὺ φανέρωνε ἐντιμότητα καὶ ἀξιοπρέπεια, νὰ ἐκδηλώνωνται δὲ χωρὶς καμμιὰ κάμψη τοῦ ἠθικοῦ καὶ χωρὶς θόλωση νοητικὴ σὲ στιγμὲς οἰκονομικῆς ἐκμηδενίσεως.

Τὸν ἀτένισα μὲ σεβασμὸ καὶ μὲ τὸ βλέμμα μου ἐχάϊδευα αὐτὴ τὴ μορφὴ ποὺ ἐνσάρκωνε τέτοια ἀγέρωχη ψυχή. Ἐπεχείρησα καὶ πάλι νὰ τὸν πείσω νὰ πάρῃ μερικὰ τρόφιμα γιὰ νὰ περάση τὶς ἀνήσυχες ἐκεῖνες μέρες. Ἦταν ἀνένδοτος. Μὲ ἀπεχαιρέτησε μὲ ἐγκαρδιότητα καὶ μοῦ εἶπε τὰ ἑξῆς ἀλησμόνητα :

«Ἐγὼ εἶμαι ἕνας ἁπλὸς Χότζας καὶ ὑπηρετῶ μιὰ θρησκεία. Ἡ πίστις μου ὅμως εἶναι ἄλλη. Πιστεύω στὴ Ζωὴ καὶ στὸν Ἄνθρωπο. Ἡ Ζωὴ ἔχει Νόμους. Αὐτοὺς πρέπει νὰ μάθῃ ὁ ἄνθρωπος καὶ νὰ τοὺς ἀκολουθῇ. Ἀλλὰ ὁ ἄνθρωπος μὲ τὴ φαντασία του πλάθει δικούς του Νόμους ποὺ εἶναι ἀντίθετοι μὲ τοὺς Νόμους τῆς Ζωῆς, καί, ἀντὶ χαρᾶς, δοκιμάζει λύπη. Ἀντὶ τῆς Εἰρήνης καὶ τῆς εὐτυχίας γιὰ ὅλους, μπλέκει σὲ καυγάδες καὶ χωρὶς νὰ τὸ θέλη, σὲ πολέμους. Ὅλα ὅμως περνᾶνε καὶ σβύνουν σὰν τὰ κύματα τῆς θάλασσας. Μένει πάντα ὁ Ἄνθρωπος καὶ ἡ Ζωή. Εἶσαι νέος, κύτταξε ν᾽ ἀγαπήσῃς τὴ Ζωὴ καὶ τὸν Ἄνθρωπο. Ἡ θρησκεία σου νὰ εἶναι ἡ Καλωσύνη καὶ ἡ Ἀλήθεια. Ἀπὸ μέσα ἀπὸ τὴν καρδιά μου σοῦ εὔχομαι νὰ γυρίσῃς γερὸς στὰ χώματα ποὺ γεννήθηκες».

Ἔπεφτα ἀπὸ κατάπληξι σὲ κατάπληξι. Κυριολεκτικὰ ἔμεινα μὲ τὸ στόμα ἀνοικτό, γιατὶ δὲν ἤξερα τί νὰ θαυμάσω σ᾽ αὐτὸν τὸν ἄνθρωπο. Τὴν δύναμη τῆς ψυχῆς του ἢ τοὺς στοχασμοὺς καὶ τὶς παραινέσεις ἑνὸς σοφοῦ. Ἔμεινα σιωπηλός. Ὁ Χότζας ἐπῆρε τὸ κιουπάκι μὲ τὰ τουρσιά, ἐτέντωσε τὸ κορμί του καὶ μὲ βῆμα σταθερὸ ἔφυγε σὰν θριαμβευτής. Πράγματι, εἶχε νικήσει τὸν ἑαυτό του σὲ μιὰ ἀπὸ τὶς πιὸ δύσκολες στιγμὲς τῆς ζωῆς του. Τὸ βλέμμα μου τὸν παρακολουθοῦσε καθὼς ἔφευγε. Ἐκαμάρωνα στὸ πρόσωπό του τὴν ἀνθρώπινη ὑπερηφάνεια καὶ ἀνωτερότητα.

Μέσα στὸ μυαλό μου στριφογύριζαν πολλὰ ἐρωτήματα καὶ ἀπορίες. Σ᾽ αὐτὸ τὸ κορμὶ ποιὰ ἄρά γε ψυχὴ νὰ εἶναι ἐνσαρκωμένη; Ἀσφαλῶς θὰ εἶναι ψυχὴ μὲ ἱστορία, ποὺ στὸ ἀμόνι τοῦ πό-

νου καὶ τῆς δοκιμασίας ἔχει κατεργασθῆ σκληρὰ καὶ ἔχει ἀποκτήση τὴν πεῖραν τῶν αἰώνων, τὴν πεῖραν τῆς ζωῆς. Ἔμαθε νὰ διακρίνη τὸ καλὸ ἀπὸ τὸ κακό, τὴν ἀλήθεια ἀπὸ τὴν ψευτιά. Ποιὸς ξέρει ἐὰν καὶ αὐτὸς δὲν ὑπῆρξε στὰ διάφορα περάσματα ἀπὸ τὴ γῆ κανένας κουρσάρος, κανένας ληστής, κανένας ἅρπαγας καὶ ἐξοφλεῖ τὸ χρέος του ἀπέναντι στὴν Εἱμαρμένη του σήμερα; Δὲν πιστεύω πὼς οἱ θρησκευτικὲς πεποιθήσεις ἢ οἱ φιλοσοφικὲς δοξασίες εἶναι ἱκανὲς νὰ δώσουν ἕναν τύπο ἀγέρωχο καὶ δυνατὸ σὲ στιγμὲς μιᾶς συμφορᾶς σὰν τὸν ἥρωά μου.

Ἐγνώρισα ἐπιστήμονα τὸν ὁποῖον ἀποκαλοῦσαν οἱ ἄλλοι σοφό, ποὺ ἔγραφε καὶ μιλοῦσε συχνὰ γιὰ τὴν ἀθανασία τῆς ψυχῆς. Ὅταν ὅμως ἀρρώστησε, προτοῦ πεθάνει, ἔχασε τὸ ἠθικό του, ἔχασε τὴν ἀξιοπρέπειά του καὶ ἐξελιπάρει τὸν γιατρὸ νὰ τὸν σώση, γιατὶ ἐκεῖνος ἦταν ὁ Θεός του.

Ρωτοῦσα τὸν ἑαυτό μου τί ἦταν αὐτὸ ποὺ ἔδιδε στὸν Χότζα τὴ δύναμη σὲ στιγμὲς ποὺ ἄλλοι θὰ εἶχαν χάσει ὄχι μόνον τὴν ἀξιοπρέπειάν τους, ἀλλὰ καὶ τὶς φρένες των ἀκόμη, ν' ἀντιμετωπίζη τὴν συμφορὰ μὲ τέτοια ἀταραξία καὶ τέτοια καθαρότητα σκέψεως; Ἐδῶ χρειάζεται δύναμη ἀκατάλυτη καὶ ἡγεμονική. Νὰ ἄρχη ὄχι μόνο τοῦ ἑαυτοῦ του, ἀλλὰ καὶ τῶν περιστάσεων. Χρειάζεται πεποίθηση ἀλύγιστη, ποὺ μόνο ἀπὸ τὸ Ἄδυτο τοῦ Ἐγὼ νὰ βγαίνη ἡ προσταγὴ ποὺ τοῦ ἔλεγε: «Μεῖνε ἤρεμος, μεῖνε συνεπὴς σ' ὅ,τι πιστεύεις σὰν ἀλήθεια καὶ δίκαιο. Μὴ λυγίσης. Νὰ εἶσαι ὑπερήφανος. Ἔλπιζε καὶ μὲ θάρρος ἀντιμετώπιζε κάθε ἀντιξοότητα. Γιατὶ ὅλα περνοῦν σ' αὐτὸ τὸν κόσμο». Αὐτὰ εἶναι ὅμως γνωρίσματα ὡριμότητας καὶ πείρας ποὺ ἀπέκτησε ἡ ψυχὴ γυρίζοντας στὸν ἐξελικτικὸ τροχὸ τῆς ζωῆς στὸν ἄπειρο χρόνο. Δὲν μπορεῖ νὰ εἶναι ἀποκτήματα μιᾶς ζωῆς 50 ἢ 80 χρόνων σὲ μιὰ διαβίωση.

Ὅταν, τὸ 1917, σὰν ἀντιπρόσωπος τῶν Τραπεζῶν, πῆγα μὲ ἐντολὴ τῆς τότε Κυβερνήσεως στὰ Γιαννιτσὰ γιὰ τὴν συγκέντρωση τῶν σιτηρῶν, ἐζήτησα νὰ δῶ τὸ Χότζα. Δὲν τὸν βρῆκα. Εἶχε πεθάνει. Ὁ Μουφτὴς ὅμως ζοῦσε καὶ μοῦ εἶπε μερικὰ ἀπὸ τὴ ζωὴ τοῦ Χότζα, ποὺ ἐφώτισαν μερικὰ σημεῖα τῆς συνομιλίας ποὺ εἶχα μ' αὐτὸν τὸ 1912. «Αὐτὸς δὲν ἦταν καθαρὸς Μωαμεθανός. Εἶχε μητέρα Περσίδα, ποὺ εἶχε δική της θρησκεία. Φαίνεται κι' ὁ γυιός της ποὺ ἤξερε καλὰ τὰ περσικὰ καὶ ἐδιάβαζε κάτι τέτοια βιβλία θ' ἀκολουθοῦσε τὴ θρησκεία τῆς μητέρας του στὰ κρυφά. Ἦταν ὅμως καὶ οἱ δυὸ καλοὶ ἄνθρωποι καὶ δὲν ἔλεγαν ποτὲ ψέμματα».

Τώρα, ἀντὶ τοῦ Χότζα, γνώρισα ἕναν ἄλλο τ πο, τὸν Μπάρμπα—Δημήτρη τὸν μπαλωματή. Ἡ φυσιογνωμία αὐτὴ ἔχει πολὺ ἐνδιαφέρον, μὲ πολὺ πνευματικὸ περιεχόμενο, μὲ πολλὲς ἀνησυχίες καὶ μὲ ψυχικὸ θάρρος. Ὁραματιστὴς καὶ αἱρεσιάρχης γιὰ νὰ βοηθήση τοὺς ὁμοδόξους του.

Ἀλλ' ἂς σταματήσουμε ὡς ἐδῶ τὴν κουβέντα, γιὰ ἄλλη φορά.

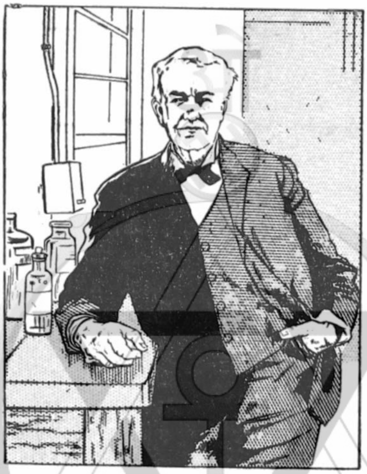
ΙΩ. ΒΑΣΙΛΗΣ

Ο ΕΥΕΡΓΕΤΗΣ ΤΗΣ ΑΝΘΡΩΠΟΤΗΤΟΣ

Ο ΕΝΤΙΣΟΝ

ΘΕΟΣΟΦΟΣ

«Διαρκής παρουσία στό νοῦ της καλῆς πλευρᾶς τῶν πραγμάτων»

ΓΙΑ τὴν καταγωγὴ τοῦ Θωμᾶ Ἄλβα Ἔντισον ἐρίζουν δύο χῶρες: οἱ Ἡνωμένες Πολιτεῖες καὶ τὸ Μεξικό.

Κατὰ τὴν ἄποψι τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν, ὁ μεγάλος εὐεργέτης τῆς ἀνθρωπότητος γεννήθηκε στὸ χωριὸ Μάϊλαν τῆς πολιτείας Ὀχάϊο, τὴν 11η Φεβρουαρίου 1847. Κατὰ τὴν ἄποψι τοῦ Μεξικοῦ, γεννήθηκε ἕνα χρόνο ἀργότερα, τὴν 18η Φεβρουαρίου 1848, στὸ χωριὸ Σομπρερέτε τῆς πολιτείας Ζακατέκας. Στὸν ἀριθμὸ 19 τῆς ὁδοῦ Ἰδαλγῶν εἶναι ἐντοιχισμένη ἐπιγραφή, ποὺ μνημονεύει τὸ ἱστορικὸ αὐτὸ γεγονός. Ἐπὶ πλέον, οἱ Μεξικανοὶ προσεκόμισαν ἄλλες ἐνδείξεις, ὅπως ἐπιστολὲς συγγενῶν τοῦ Ἔντισον ἀναφερόμενες στὶς πρῶτες ἐφευρέσεις του καὶ σὲ προσωπικά του περιστατικά. Ἐπίσημα ληξιαρχικὰ χαρτιὰ δὲν ὑπάρχουν οὔτε γιὰ τὴν μιά, οὔτε γιὰ τὴν ἄλλη ἄποψι, ἀλλὰ οἱ Μεξικανοὶ ἐπικαλοῦνται τὴν μαρτυρία τοῦ παπᾶ, ὁ ὁποῖος θυμήθηκε ὅτι εἶχε βαφτίσει τὸν Ἔντισον καὶ εἶχε συντάξει τὴν σχετικὴ πρᾶξι στὸ βιβλίο τῆς ἐκκλησίας, ποὺ ἀργότερα κάηκε. Ἐπίσης ἐπικαλοῦνται τὴν βεβαίωσι ἑνὸς βιογράφου, ποὺ ἀναφέρει ὅτι ὁ Ἔντισον δὲν μιλοῦσε καθαρὰ ἀγγλικά. Γεγονὸς εἶναι ὅτι ὁ ἴδιος ὁ Ἔντισον δεχόταν τὴν ἀμερικανικὴ ὑπηκοότητα καὶ

ἴσως ἀπὸ πολὺ μικρὸς εἶχε μεταβῆ ἢ μεταφερθῆ στὴν βόρειο Ἀμερική, ἀπὸ τὸ Σομπρερέτε, ποὺ εἶναι ἕνα μικρὸ χωριὸ μεταλλείων χρυσοῦ καὶ ἀργύρου.

Γιὰ τὴν διαλεύκανσι τῆς καταγωγῆς τοῦ Ἔντισον εἶχεν ἐνδιαφερθῆ καὶ ὁ Ζιναραγιαντάσα, ἄλλοτε πρόεδρος τῆς Θεοσοφικῆς Ἑταιρίας, ἀπὸ τὸ γεγονὸς ὅτι ὁ μεγάλος ἐφευρέτης ἦταν μέλος τῆς Ἑταιρίας.

Ὁ Ἔντισον εἰσῆλθε στὴν Θεοσοφικὴ Ἑταιρία δυόμιση χρόνια μετὰ τὴν ἵδρυσί της. Ἡ Θ.Ε. ἱδρύθη τὴν 17η Νοεμβρίου 1875 καὶ ὁ Ἔντισον ὑπέγραψε τὴν αἴτησι εἰσδοχῆς του τὴν 4η Ἀπριλίου 1878. Μὲ τὴν πρᾶξι του αὐτὴ ἀπεδείκνυε ὅτι ἦταν ἕνα πνεῦμα ἐλεύθερο καὶ φωτισμένο, ὄχι μόνον διότι παρεδέχθη πῶς πρέπει νὰ ἐπικρατῆ στὴν ἀνθρωπότητα ἡ ἀδελφοσύνη χωρὶς διάκρισι φυλῆς, πίστεως, φύλου, τάξεως ἢ χρώματος, ἀλλὰ καὶ διότι ἔθετε σὰν σκοπό του τὴν συγκριτικὴ μελέτη τῶν θρησκειῶν, τῆς φιλοσοφίας καὶ τῆς ἐπιστήμης, πρὸς ἀνακάλυψιν τῆς ἐσωτερικῆς ἑνότητος ὅλων αὐτῶν τῶν ἐκδηλώσεων, ἐπίσης τὴν ἔρευνα τῶν ἀνερμηνεύτων νόμων τῆς φύσεως καὶ τῶν λανθανουσῶν μέσα στὸν ἄνθρωπο δυνάμεων, ποὺ μαρτυροῦν τὴν ὕπαρξι κόσμου πνευματικοῦ, μέσα καὶ πέρα ἀπὸ τὴν χονδροειδῆ ὕλη.

Ἡ δήλωσις τοῦ Ἔντισον ἀποτελεῖ ἕνα ἀπὸ τὰ κειμήλια τῆς Θεοσοφικῆς Ἑταιρίας καὶ φυλάσσεται στὴν γραμματεία τοῦ Ἄντυαρ, ἔχει δὲ ὡς ἑξῆς :

Η ΘΕΟΣΟΦΙΚΗ ΕΤΑΙΡΙΑ
Ἱδρυθεῖσα τῷ 1875 εἰς
τὸ ἄστυ τῆς Νέας Ὑόρκης

Ἀποδεχόμενος τὴν ἰδιότητα τοῦ μέλους τῆς ἀνωτέρω ἀναφερομένης ἑταιρίας, ὑπόσχομαι διὰ τῆς παρούσης νὰ τηρῶ ΑΠΟΛΥΤΟΝ ΜΥΣΤΙΚΟΤΗΤΑ σχετικῶς μὲ τὰ τυπικὰ αὐτῆς, περιλαμβανομένων καὶ τῶν ἀναζητήσεων καὶ πειραμάτων αὐτῆς, ἐξαιρέσει ὅσων ἡ δημοσίευσις ἤθελεν ἐπιτραπῆ παρὰ τοῦ διευθύνοντος συμβουλίου, καὶ δίδω ΤΟΝ ΛΟΓΟΝ ΤΗΣ ΤΙΜΗΣ ΜΟΥ διὰ τὴν αὐστηρὰν τήρησιν τῆς παρούσης συμφωνίας. Συνετάγη εἰς Μένλο Πὰρκ τὴν τετάρτην Ἀπριλίου 1878.

Θωμᾶς Α. Ἔντισον

Στὰ πρῶτα χρόνια τῆς λειτουργίας της, ἐξ αἰτίας τοῦ φανατισμοῦ καὶ τῆς μισαλλοδοξίας, ἡ Θεοσοφικὴ Ἑταιρία περιέβαλλε μὲ μυστικότητα τὶς ἐργασίες της, οἱ ὁποῖες, ἐξ ἄλλου, γιὰ λόγους προφυλάξεως, διεξήγοντο μὲ ὡρισμένες διαδικασίες. Ὁ ἱδρυτὴς τῆς Ἑταιρίας καὶ πρῶτος πρόεδρός της, συνταγματάρχης Ὄλκοτ, σὲ μιὰ ὁμιλία του τὸ 1879, ἔλεγε :

«Ἡ Ἑταιρία ἔχει τὰ μυστικά της, ποὺ ὅμως δὲν βλάπτουν κανένα. Ἀποτελουμένη ἀπὸ ἀνθρώπους σκορπισμένους στὰ ἄκρα τοῦ κόσμου καὶ ποὺ μιλοῦνε διάφορες γλῶσσες, ἔχει τὴν ἴδια μὲ τοὺς Ἐλευθεροτέκτονες ἀνάγκη γιὰ ὡρισμένα μέσα ἀμοιβαίας ἐξακριβώσεως τῆς ταυτότητος σὲ εἰδικὲς περιπτώσεις. Πρόκειται γιὰ μερικὰ σημεῖα καὶ συνθήματα, τὰ ὁποῖα κρατοῦνται μυστικὰ ἀπὸ τοὺς ξένους καὶ συχνὰ μεταβάλλονται».

Ὑπάρχει ἐπίσης στὰ ἀρχεῖα τοῦ Ἄντυαρ αὐτόγραφος ἐπιστολὴ τοῦ Ἔντισον πρὸς τὸν πρόεδρο τῆς Θ. Ε. εἰς ἀπάντησιν τῆς

ἀποστολῆς τοῦ διπλώματος μέλους. Ὁ Ἔντισον γράφει πρὸς τὸν συνταγματάρχη Ὄλκοτ:

Μένλο Πάρκ, 7 Ὀκτ. 1878

Ἀγαπητέ μου Ὄλκοτ,

Ἔλαβα τὴν ἐπιστολή σου τῆς 1ης τρ. Εὐχαριστῶ γιὰ τὸ Δίπλωμα. Τὸ ἐφύλαξα στὸ «τιμητικὸ κουτί», ὅπου τοποθετῶ ὅλες τὶς «ἀναγνωρίσεις ἀξίας». Πολὺ θὰ ἤθελα μιὰ συνάντησι μαζί σου, ἀλλὰ εἶμαι τόσο φορτωμένος καὶ πνιγμένος, ὥστε ἀδυνατῶ νὰ πῶ ὅτι ἔχω καὶ τὸν ἐλάχιστο καιρὸ δικό μου. Ἐργάζομαι 18 ὧρες τὸ 24ωρο καὶ ἀντιμετωπίζω πλῆθος ἐπιστημόνων, περιέργων κ.λ.π., ποὺ μὲ ζητοῦν, ὥστε ἡ «ἀργία» ποὺ μοῦ γράφεις ἀνήκει γιὰ μένα στὸ παρελθὸν καὶ πολὺ ἀμυδρὴ ἐλπίδα ἔχω νὰ τὴν ξαναγνωρίσω στὸ μέλλον.

Ὡστόσο θὰ προσπαθήσω καὶ θὰ σὲ εἰδοποιήσω, ἀλλὰ δὲν μπορῶ νὰ ὁρίσω χρόνο. Θὰ μ' εὐχαριστοῦσε νὰ συναντήσω τὴν Κα Μπ. πρὶν φύγη, ἀλλὰ φοβοῦμαι πῶς δὲν θὰ τὸ κατορθώσω.

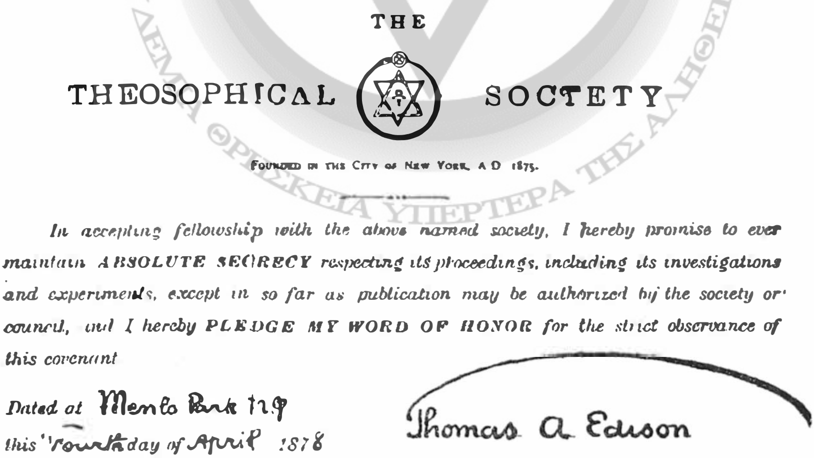
Φιλικὰ

Θ. Α. Ἔντισον

Ἡ συνάντησις τοῦ Ἔντισον μὲ τὴν Κυρία Μπλαβάτσκη δὲν ἔγινε, διότι ἡ ἱδρύτρια τῆς Θεοσοφικῆς Ἑταιρίας μαζὶ μὲ τὸν Ὄλκοτ ἔφυγαν στὶς 17 Δεκεμβρίου 1878.

Ἔκτοτε ὁ Ἔντισον ἀφοσιώθηκε ἀποκλειστικὰ στὴν ἔρευνα τοῦ ἐργαστηρίου του, ποὺ ἦταν κι' αὐτὴ μιὰ ἐργασία πρακτικὰ θεοσοφική. Ὅταν, κατὰ τὸν ἑορτασμὸ τῆς ἐπετείου τῶν γενεθλίων του, τὸ 1924, τὸν ρώτησαν ποιὰ ἦταν ἡ φιλοσοφία του τῆς ζωῆς, ἀπήντησε:

«Ἐργασία, γιὰ τὴν ἀπόσπασι ἀπὸ τὴ Φύσι τῶν μυστικῶν της καὶ τὴν χρησιμοποίησί τους πρὸς τὸ ἀγαθὸν τοῦ ἀνθρώπινου γένους· διαρκὴς παρουσία στὸ νοῦ τῆς καλύτερης πλευρᾶς τῶν πραγμάτων».

THE THEOSOPHICAL SOCIETY

Founded in the City of New York, A.D. 1875.

In accepting fellowship with the above named society, I hereby promise to ever maintain ABSOLUTE SECRECY respecting its proceedings, including its investigations and experiments, except in so far as publication may be authorized by the society or council, and I hereby PLEDGE MY WORD OF HONOR for the strict observance of this covenant

Dated at Menlo Park N.J. *this* Fourth *day of* April *1878*

Thomas A. Edison

Φωτοτυπία τῆς δηλώσεως τοῦ Ἔντισον κατὰ τὴν εἴσοδόν του εἰς τὴν Θεοσοφικὴν Ἑταιρίαν

Γραφικὴ ἀπεικόνισις τῆς Θεοσοφίας

Γραφικὴ ἀπεικόνισις τῆς Θεοσοφίας

τοῦ JAMES S PERKINS
Προέδρου Θ. Ε τῶν Η.Π.Α.

ΕΝ ΑΡΧΗ, ὅταν πρόκειται νὰ δημιουργηθῇ ἕνα σύμπαν, διὰ μέσου τῆς ἀβύσσου, ἡ ὁποία χωρίζει διὰ παντὸς τὸ ᾿Ανεκδήλωτον ᾿Απόλυτον ἀπὸ ἐκεῖνο ποὺ ἐδημιουργήθη εἰς τὴν ὕλην, ἐμφανίζεται ἡ Μία Ζωή. ᾿Εξ αὐτῆς προέρχεται τὸ φῶς, τὸ ὁποῖον λάμπει ἐπὶ καὶ διὰ μέσου τοῦ διαστήματος καὶ τῶν «ὑδάτων», τὰ ὁποῖα οἰκειοποιεῖται χάριν τῆς δημιουργίας Του.

᾿Εκ τοῦ ῾Ενὸς τώρα γίνονται τρία καὶ ἐμφανίζονται οἱ οἰκοδόμοι, οἱ Πλανητικοὶ λόγοι, τὰ ἑπτὰ πνεύματα πρὸ τοῦ θρόνου τοῦ Θεοῦ. ῾Η λειτουργία τῆς ἐξελίξεως τοῦ σύμπαντος ἔχει ἀρχίσει.

῾Ο ὅρος «σύμπαν» εἶναι σχετικός, διότι ὑπάρχουν ἀναρίθμητα σύμπαντα, ἡλιακὰ συστήματα, σχήματα ἐξελίξεως. ῎Ισως ἐδῶ εἰς τὸ ἡλιακόν μας σύμπαν ἐφαρμόζεται τὸ πλανητικὸν σύστημα, τὸ ὁποῖον ἀποτελεῖται ὄχι μόνον ἀπὸ ὁρατοὺς φυσικοὺς νόμους, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ ἀοράτους σφαίρας αἱ ὁποῖαι, περιβάλλουσαι ἕκαστον αὐτῶν, εἶναι συνδεδεμέναι μὲ ἕκαστον πλανήτην δι᾿ «ἀλύσεων» σφαιρῶν.

Αἱ σφαῖραι αὐταὶ εἶναι οἱ «δακτύλιοι στρόβιλοι» τοῦ σχήματος ἐν τῷ ὁποίῳ θὰ ἐκδηλωθῇ ἡ ἀφυπνιστήριος καὶ ἐξελικτήριος δύναμις μυριάδων σπινθήρων ζωῆς διὰ μέσου τῆς πείρας, ἐκ τῆς συνειδήσεως εἰς τὴν ἀτομικὴν αὐτοσυνείδησιν, εἰς τὴν κοσμικὴν διάνοιαν καὶ δύναμιν. ῞Εκαστος τῶν ἑπτὰ οἰκοδόμων εἶναι φύλαξ καὶ ἐπιστάτης, ὁδηγὸς καὶ διδάσκαλος τοῦ τμήματός του τῆς ἐξελίξεως, καθὼς πέριξ τῶν ἑπτὰ σφαιρῶν ἑκάστης ἁλύσεως τὸ κῦμα τῆς ζωῆς διέρχεται ἑπτάκις. Διὰ τῆς διαδικασίας αὐτῆς ἡ λανθάνουσα συνείδησις ἀφυπνίζεται εἰς σχήματα ζωῆς τὰ ὁποῖα ἀνελίσσονται εἰς κύκλους διαρκῶς βαθύτερα ἐντὸς τῆς πυκνῆς ὕλης καὶ κατόπιν ἀποσύρονται εἰς τὴν ἀπέραντον ἑλικοειδῆ πορείαν τῆς ἐξελίξεως, καθ᾿ ὃν χρόνον αἱ ἁλύσεις τῶν σφαιρῶν, κατὰ τὴν διάρκειαν τῶν αἰώνων αἰθεροποιοῦνται περισσότερον καὶ ἐξευγενίζονται. Οὕτω ἑκάστη μονὰς συνειδήσεως ἢ τμῆμα τῆς Μιᾶς Ζωῆς κινεῖται ἀκαταπαύστως πρὸς τὴν θεότητα.

Εἰς τὸ ἡλιακόν μας σύμπαν ὑπάρχουν δέκα σχήματα ἐξελίξεως, ἕκαστον τῶν ὁποίων ἀναπτύσσει ἑπτὰ ἁλύσεις, ἑκάστης ἁλύσεως ἀριθμούσης ἑπτὰ σφαίρας. ῾Ο τροχὸς τοῦ νόμου κινεῖ κῦμα ζωῆς πέριξ ἑκάστης ἁλύ-

σεως ἑπτάκις. Εἰς τὸ πρῶτον μέρος τῆς ἀπεικονίσεως περιγράφονται τὰ δέκα αὐτὰ ἰσχυρὰ κοσμήματα τῆς τριάδος, τὰ κοσμικὰ συστήματα τὰ ὁποῖα παράγουν ἕνα παγκόσμιον ὠκεανὸν ἀθανασίας. Ἐξετάζοντες τὸ πρῶτον αὐτὸ μέρος τοῦ σχεδίου, παρατηροῦμεν συμβολιζόμενον τὸ οἰκοδόμημα τὸ ὑποβαστάζον τὸ σύμπαν, τοὺς κίονας, τὰς δοκοὺς καὶ τὴν ἀψῖδα νὰ ἐρείδωνται ἐπὶ ἀρχῶν καὶ νόμων, οἱ ὁποῖοι εἶναι πανταχοῦ καὶ αἰωνίως ἀληθεῖς. Οἱ κίονες ἵστανται ὄρθιοι καὶ ἡ διακόσμησις αὐτῶν εἶναι ἐνδεικτικὴ τοῦ ὅτι ἡ πραγματικότης τῆς τριάδος διαπερᾷ τὰ πάντα. Οἱ ἀκρογωνιαῖοι λίθοι ὑπενθυμίζουν τὴν ἀνθίζουσαν ζωὴν διὰ μέσου τῶν δέκα σχημάτων τῆς ἐξελίξεως Οἱ κίονες μετὰ τῆς ἀψῖδος σχηματίζουν τὸν Πυλῶνα ἐκ τῶν κάτω πρὸς τὰ ἄνω—Πυλῶνα πρὸς τὴν αἰωνιότητα. Ἡ κατακλεὶς τοῦ θόλου τῆς ἀψῖδος διακηρύσσει διὰ τῶν γλυπτικῶν τῶν συμπεριπλεκομένων τριγώνων μὲ ἀπαστράπτον σημεῖον εἰς τὸ κέντρον, τὴν μυστικὴν κλεῖδα διὰ πᾶσαν κατανόησιν τοῦ παγκοσμίου σχήματος «Ὅπως τὰ ἄνω οὕτω καὶ τὰ κάτω». Ἀκριβῶς δὲ ὅταν συνδέσωμεν τὰ δύο αὐτά, τὰ ἄνω καὶ τὰ κάτω, ἀπαστράπτει ὁ σπινθὴρ τοῦ παγκοσμίου πνεύματος διὰ νὰ φωτίσῃ τὴν ἀφυπνιζομένην συνείδησιν.

Ἀπὸ τοῦ ὑψηλοτέρου νιρβανικοῦ στρώματος μέχρι τῶν πυκνοτέρων κάτω κόσμων, ἀπὸ τῶν ἀκροτάτων ἐξωτερικῶν ἄκρων τοῦ σύμπαντος διὰ μέσου ἑκάστου μορίου τοῦ διαστήματος, ἡ Μία Ζωὴ διαπερᾷ πᾶσαν ὕλην.

Οὕτω, ἐπὶ τῶν ἐξωτερικῶν κρασπέδων τοῦ σχεδίου εὑρίσκονται αἱ μορφαὶ τοῦ ἄρρενος καὶ τοῦ θήλεος, ἐντὸς τῆς περιπτύξεως τῶν ὁποίων περιέχονται ἡ ἀναπτυσσομένη ζωὴ καὶ τὰ παγκόσμια σχήματα. Αἱ συμβολικαὶ αὐταὶ μορφαὶ δύνανται νὰ ἐκληφθοῦν ὡς τὸ πνεῦμα καὶ ἡ ὕλη, αἱ ἀρχαὶ τοῦ ἄρρενος καὶ τοῦ θήλεος, τὰ ἀγγελικὰ καὶ στοιχειώδη βασίλεια, διὰ μέσου τῆς φύσεως.

Τὸ σχέδιον ἀπεικονίζει τὰ κρύσταλλα τῆς γῆς συνηνωμένα μετὰ τοῦ ὕδατος, τοῦ πυρὸς καὶ τοῦ ἀέρος ἐντὸς κύκλου, ὑποδηλοῦντα ἐμφαντικῶς ὅτι ταῦτα ἀποτελοῦσι τὰ τέσσαρα στοιχεῖα ἐκ τῶν ὁποίων προέρχονται τὰ ἀποκαλυπτόμενα βασίλεια τῆς ζωῆς ἐπὶ τῆς γῆς ταύτης: τῶν φυτῶν, τῶν ζώων καὶ τῶν ἀνθρώπων. Ἐκ τῶν πρωταρχικῶν ἀρχῶν τῆς μούχλας καὶ τῆς λειχῆνος, προέρχονται ἐν καιρῷ, ἐφ' ὅσον ἐπιτρέπουσι αἱ περιστάσεις, ἡ μυριὰς τῶν μορφῶν τῶν φυτῶν αἱ ὁποῖαι ἐξελίσσονται ἀνὰ τοὺς αἰῶνας, φθάνουσαι τὴν ἀποθέωσιν εἰς τὸ τελειοποιημένον ἄνθος καὶ τὸ μεγαλοπρεπὲς δένδρον τοῦ βασιλείου αὐτοῦ.

Ἡ συγκομιδὴ τῆς ἀφυπνισθείσης τώρα συνειδήσεως δίδει τοὺς σπόρους συνειδήσεως ἐξελισσομένης προοδευτικῶς διὰ τοῦ βασιλείου τῶν ζώων, τὸ ὁποῖον ἐκτείνεται ἀπὸ τῶν κατωτάτων εἰδῶν εἰς τὰ βάθη τῆς θαλάσσης καὶ τῆς γῆς μέχρι τῶν μεγαλοπρεπῶν καὶ βασιλικῶν ζώων, τὰ ὁποῖα καθίστανται δίοδοι τῆς συνειδήσεως ἄγουσαι

πρὸς τὸ ἀνθρώπινον βασίλειον. Ἴσως πρέπει νὰ σημειωθῇ εἰς τὸ σχέδιον ὅτι μεταξὺ τῶν μικροσκοπικῶν μορφῶν αἱ ὁποῖαι χωρίζουν τὸ φυτικὸν ἀπὸ τὸ ζωϊκὸν βασίλειον, ἐμφανίζονται ἓν ἢ δυὸ ἴχνη αἰθερικῶν πλασμάτων ἀντιπροσωπευτικῶν τῆς στοιχειώδους ζωῆς, τοῦ ρεύματος τῆς ἐξελίξεως τὸ ὁποῖον ἀνέρχεται διὰ τῆς ζωῆς τῶν πτηνῶν εἰς τὸ ἀγγελικὸν βασίλειον, τὸ ὁποῖον συνήθως εἶναι ἀόρατον εἰς τὸν ἄνθρωπον, ἀλλὰ συνεχῶς συνεργάζεται μετ᾿ αὐτοῦ καθ᾿ ὅλας τὰς ἐνεργείας του.

Ἀπὸ τὰς ἑπτὰ διόδους τοῦ ζωϊκοῦ βασιλείου, ἡ συνείδησις, ἐξατομικευμένη πλέον, ἀνέρχεται ἑλικοειδῶς διὰ τῶν κύκλων τῆς μετενσαρκώσεως εἰς τὸ ἀνθρώπινον βασίλειον. Ἀνὴρ καὶ γυνὴ μὲ ἀτομικὰς δυνάμεις μνήμης, λογικῆς καὶ προβλέψεως, διδάσκονται διὰ τῆς χαρᾶς καὶ τοῦ πόνου, διὰ τοῦ καταναγκασμοῦ καὶ τῆς ματαιώσεως, τῆς ἀποτυχίας καὶ τῆς ἐπιτυχίας, νὰ συνεργάζωνται ἑκουσίως εἰς τὴν οἰκοδόμησιν καὶ τὴν ὑποστήριξιν τοῦ σύμπαντος.

Διδάσκονται νὰ καταστοῦν ἑκούσιοι κίονες εἰς τὸν ναὸν τῆς ἀδελφότητος τῆς ὑπάρξεως. Διὰ τῆς ὠθούσης ἀνάγκης τοῦ μόχθου, τοῦ πόνου καὶ τῆς ἀντιστάσεως, μανθάνουσι νὰ ἀφυπνίζουν τὸ κατευθυντήριον φῶς τῆς ἐμφύτου σοφίας καὶ νὰ δέχωνται ἐπὶ τέλους μὲ χαρὰν τὴν θεϊκὴν ἐπιχείρησιν. Διαβλέπουν καθαρώτερα παρὰ ποτέ, καὶ χρησιμοποιοῦσι μὲ αὔξουσαν ἱκανότητα καὶ δεξιοτεχνίαν τὰς παγκοσμίους ἀρχὰς τῆς Ἑνότητος, τῆς Τάξεως, τοῦ Ρυθμοῦ, τοῦ Ἰσοζυγίου, τῆς Ἁρμονίας τῆς ζωῆς καὶ τῆς τελειότητος ἢ τῆς διοχετεύσεως τῆς ἀρχετύπου θελήσεως εἰς κάθε ἐνέργειαν.

Ἐκ τοῦ ρεύματος τῆς ἀνθρωπίνης ἐξελίξεως, ἡ συνείδησις τοῦ ἀνθρώπου καθίσταται ἐλευθέρα διὰ τῆς ἐνσωματώσεως καὶ τῆς διοχετεύσεως, ἄνευ ἐμποδίου παγκοσμίων ἀρχῶν. Ἡ αὐτοσυνείδησις διευρύνεται εἰς ὑπερσυνείδησιν «δροσοσταλίδα ποὺ γλυστρᾶ μέσα στὴν ἀστραφτερὴ θάλασσα». Ἀπελευθερωθὲν οὕτω, τὸ τελειοποιηθὲν ὄν, ἡνωμένον μὲ κάθε μόριον ζωῆς, κατοικεῖ εἰς τὴν αἰωνιότητα. Εἶναι τὸ ἄνθος τῆς δημιουργίας, συμβολικῶς, παριστάμενον ὡς ἀναπαυόμενον ἐν γαλήνῃ ἐπὶ τοῦ ἄνθους τοῦ λωτοῦ, τοῦ ὁποίου τὸ στέλεχος ἔχει τὰς ρίζας του εἰς τὴν λάσπην τῆς γῆς. Χωρὶς νὰ καταβάλλῃ προσπάθειαν, ἐκτελεῖ τὸ καθῆκον του, συντηροῦν καὶ ὑποστηρίζον τὸ οἰκοδόμημα τοῦ σύμπαντος, χύνει ἀκαταπαύστως τὰ κοσμήματα τῆς ἐπιτεύξεως ἐφ᾿ ὅλης τῆς περιωρισμένης ζωῆς καὶ ἀνυψώνει τὸ κάρμα τοῦ κόσμου. Εἶναι ὁ σύνδεσμος μὲ τοὺς ὁλοκληρωθέντας ἀνθρώπους. Τὸ ἀκτινοβόλον πεντάκτινον ἄστρον ἐπὶ τῆς ἡλιακῆς πλεξίδος, μαρτυρεῖ τὴν μετουσίωσιν τῶν γηΐνων δυνάμεων καὶ τὴν ἕνωσιν αὐτῶν μετὰ τῶν δυνάμεων τῶν ὑπεράνω κόσμων. Εἶναι μία ἀντανάκλασις τοῦ Ἀστέρος τῆς εἰκόνος τοῦ Θεοῦ, φλόγα τῆς νίκης, λάμπουσα διαρκῶς ὑπεράνω καὶ πέριξ τοῦ τελείου ἀνθρώπου.

(Μετάφρ. Γ. Βλιάμου)

WALT WHITMAN

Ἀπὸ τὸ «Τραγούδι τοῦ ἑαυτοῦ μου»

Ἡ Ἀλήθεια

Ὅλες οἱ ἀλήθειες καρτεροῦνε μέσ' στὰ πράματα ὅλα,
Δὲ βιάζουνε μά κι' οὔτε ἀργοποροῦν τὴ γέννησή τους,
Ἐμβρυουλκὸ δὲ χρειάζονται,
Τὸ ἀσήμαντον εἶναι γιὰ μένανε μεγάλο σὰν τὸ κάθε τι.
(Τί ὑπάρχει πιὸ λιγότερο εἴτε πιότερον ἀπὸ τὸ ἄγγιγμα;)

Λογικὴ καὶ θεῖα κηρύγματα δὲν πείθουνε ποτέ,
Τῆς νύχτας ἡ δροσιὰ βυθᾶ πιὸ μέσα στὴν ψυχή μου.
(Μονάχα ἐκεῖνο ποὺ ἀποδείχνεται ἀπὸ μόνο του σ' ἄντρες καὶ
σὲ γυναῖκες, μόνο ἐκεῖνο εἶν' ἔτσι,
Μονάχα ἐκειὸ ποὺ δὲν ἀμφισβητεῖ κανένας ἄνθρωπος εἶν'
ἔτσι.)

Μιὰ στάλα κι' ἕνα τίποτα ποὺ εἶναι ἀπὸ μὲ τὸν ἴδιο, φτάνει
νὰ γαληνέψει μου τὸ νοῦ,
Πιστεύω πλέρια πὼς τὰ ὀγρὰ σβώλια τῆς γῆς, μιὰ μέραν ἀγα-
πητικοὶ θὰ γίνουνε καὶ λύχνοι,
Καὶ πὼς ἡ σάρκα ἑνὸς ἀντρὸς ἢ μιᾶς γυναίκας εἶναι μιὰ
κορφὴ κ' εἶναι λουλούδι,
Καὶ πὼς ὀφείλουνε ἀπέραντα ν' ἀξαίνουνε καὶ νὰ πετοῦνε κλώ-
νους σύμφωνα, μ' ἑδαυτὴ τὴ διδαχὴν ὡσότου πιὰ νὰ γίνει
παντοπλάστρα,
Κι' ὥσπου ὅλα πέρα—πέρα νὰ εὐφραίνονται ἀπὸ μᾶς, κ' ἐμεῖς
πάλι ἀπὸ κεῖνα.

Πιστεύω ὅτ' ἕνα φύλλο χλόης δὲν εἶναι κάτι πιὸ μικρὸ ἀπ'
τῶν ἀστεριῶν τὸ μεροδούλι,
Καὶ τὸ μυρμήγκι εἶναι ὅμοια τέλειο, καὶ τῆς ἄμμου ἕνα σπει-
ράκι καὶ τ' αὐγὸ μιανοῦ σπουργίτη,
Κι' ὁ βάτραχος αταίριαστο ἀριστούργημα,
Κ' ἡ κρεμαστὴ βατομουριὰ θὰ μπόρειε νὰ στολίσει παλάτι
τ' οὐρανοῦ,

Καὶ τοῦ χεριοῦ μου ὁ πιό λιανός ἁρμός ἀκέρια τή μηχανική
τήν ἔχει μπαίγνιο,
Κ' ἡ μηρυκαστική χαμόβλεπη ἀγελάδα ξεπερνάει τ' ἀγάλματα
ὅλα
Κι' ὁ ποντικός ἀκόμα εἶναι ἕνα θάμα πού φτάνει νά κλονίσει
ἑκατομμύρια δύσπιστων.

Τά Ζῶα

Θαρρῶ πώς θέ νά μπόρεια νά γυρίσω καί νά ζήσω μέ τά ζῶα,
εἶναι τόσο γαλήνια καί κλεισμένα στόν ἑαυτό τους,
Στέκω ἐτσιδά καί τά κοιτάω ὧρες ὁλόκληρες.

Δέ χολοσκάνουνε καί δέ βαρυγκομᾶνε γιά τή μοῖρα τους,
Δέν ξαγρυπνᾶνε νύχτες στό σκοτάδι χύνοντας δάκρυα γιά τά
κρίματά τους,
Δέ μ' ἀηδιάζουνε μέ συζητήσεις γιά καθήκοντα ἀπέναντι τοῦ
Θεοῦ,
Δέν εἶναι οὔτ' ἕνα τους δυσαρεστημένο, οὔτ' ἕνα τους δέν
εἶναι βαρεμένο μέ τή μανία τῆς ἀπόχτησης,
Κανένα τους δέ γονατίζει μπροστά σέ ἄλλο, οὔτε κἄναν ὅμοιο
του πού νἆχε ζήσει ἑκατοντάδες χρόνια πρίν,
Κανένα τους δέν εἶναι σεβαστό ἤ δυστυχισμένο πουθενά τῆς
γῆς.

Ἔτσι μοῦ δείχνουν τή συγγένεια πὤχουνε μέ μένα, καί τή
δέχομαι,
Μοῦ φέρνουνε τεκμήρια ἀπό τόν ἑαυτό μου, δείχνουνε καθαρά
πώς τἄχουνε στήν κατοχή τους πλέρια.

Εἶμαι περίεργος, ποῦθε τἄχουνε ἐκεῖνα τά τεκμήρια,
Μή μοὔλαχε νά διάβηκα ἀπό κεῖ, καμμιά βολά, μυριάδες
χρόνια πίσω, κι' ἀφρόντιστα τά σκόρπισα;

Τραβώντας τό λοιπόν ἐμπρός καί σήμερα καί πάντα,
Τρυγώντας κι' ἐμφανίζοντας ὁλοένα πιό πολλά, καί μέ γορ-
γάδα,
Κάθε λογῆς κι' ἀτέλειωτα κι' ὅμοιος τους πάντα ἀνάμεσά τους,
Μέ δίχως νά καταφρονάω ἐκεῖνα ὁπού τίς θύμησες μοῦ φέρ-
νουν τοῦ ἑαυτοῦ μου,
Διαλέγοντας ἐδῶ ἕνα κάποιο πού ἀγαπάω, παίρνω τή στράτα
σήμερα μαζύ του καί τό λογιάζω γι' ἀδερφό.

Ἀπό τή συλλογή «Φύλλα Χλόης»
Μετάφρασις Ν. ΠΡΟΕΣΤΟΠΟΥΛΟΥ

Τὰ λουλούδια μιλοῦν;

Ἐπιστολὴ στὴν ἐφημερίδα Long Island Star τῆς Ν. Ὑόρκης, τῆς Maude Jennings Shaw.

ΗΤΑΝ μιὰ πολὺ ψυχρὴ βραδυά. Ἤμουν τόσο κουρασμένη σωματικὰ καὶ ψυχικά, ποὺ ἔνοιωθα τέλεια κατάπτωσι. Οἱ πελάτες τοῦ καταστήματος ὅπου ἐργάζομαι ἦσαν παράξενοι καὶ γκρινιάρηδες. Ὅλη τὴν ἡμέρα τὰ νεῦρα μου εἶχαν ἐρεθισθῆ. Τίποτε δὲν εἶχε πάει καλά. Ἔνοιωθα χαρούμενη γιατὶ ἦταν ἡ ὥρα ἔξη τὸ ἀπόγευμα καὶ θὰ γύριζα σπίτι νὰ ξεκουρασθῶ.

Σταμάτησα στὸ παντοπωλεῖο τῆς γωνίας νὰ ψωνίσω, καὶ ὁ ὑπάλληλος ἐκατάλαβε ἀμέσως τὴν κακοκεφιά μου. «Γρήγορα, κυρία, εἶπε, θέλω κι᾽ ἐγὼ νὰ πάω σπίτι». Καθὼς ἔφευγα ἀπὸ τὸ μαγαζί, ἀντελήφθην μιὰ μοναδικὴ ἀνθοδέσμη ναρκίσσων σ᾽ ἕνα δοχεῖο μὲ νερό. Ἦταν στριμωγμένα κοντὰ σὰ νὰ αἰσθάνοντο μοναξιὰ καὶ κρύο. Μοῦ φάνηκε σὰ νὰ λέγαν:

«Παρακαλοῦμε, κυρία, πάρτε μας μαζί σας». Ἦταν τόσο ὄμορφοι, μὰ καὶ τόσο ἄσχημα τοποθετημένοι. Τοὺς ἔβγαλα ἀπὸ τὸ δοχεῖο, ἐπλήρωσα κι᾽ ἔφυγα.

Καθὼς ἐπροχωροῦσα στὴ σύντομη ἀπόστασι πρὸς τὸ σπίτι μου, τὸ βῆμα μου ἦταν ἐλαφρότερο καὶ τὸ σκοτισμένο πνεῦμα μου ἄρχισε νὰ ροδίζη. Μπαίνοντας στὸ δωμάτιό μου ἐπρόσεξα τὴ χρυσῆ λαμπρότητα τῶν λουλουδιῶν. Τὰ τοποθέτησα τρυφερὰ σ᾽ ἕνα βάζο, μὰ μοῦ φάνηκε πὼς ἔλεγαν:

«Δὲν εἶναι αὐτὸ τὸ σπίτι μας».

Δὲν μποροῦσα νὰ ἐξηγήσω αὐτὸ τὸ συναίσθημα, ἀλλὰ ἔνοιωθα μιὰ δυνατὴ παρόρμησι νὰ πάω τὰ λουλούδια σὲ μιὰ κατάκοιτη γειτόνισσά μου στὴν ἄκρη τοῦ διαδρόμου. Καθὼς ἐμπῆκα στὸ δωμάτιό της, μὲ ἀτένισε γιὰ ἕνα λεπτό, ὕστερα εἶπε:

«Πῶς τὸ καταλάβατε; Ὅλη τὴν ἡμέρα, μὲ τὴν ἀνάμνησι, περπατῶ ἀνάμεσα στοὺς ναρκίσσους τοῦ κήπου, ποὺ εἶχα ἐδῶ καὶ χρόνια».

Καθὼς ἔθεσα τὰ λουλούδια στὰ τρεμάμενα χέρια της, εἶχα τὴν σαφῆ ἐντύπωσι πὼς ἔκλιναν τὰ κεφάλια τους σ᾽ ἐπιδοκιμασία, καὶ καθὼς ἔφευγα μοῦ φάνηκε πὼς ἄκουγα τὶς καμπανοῦλες τους νὰ χτυποῦνε σ᾽ εὐχαριστίες.

Νοιώθοντας μέσα μου μιὰ ζεστασιὰ καὶ ἄνεσι, λησμόνησα ὅλες τὶς ἀναποδιὲς τῆς ἡμέρας καὶ ξανὰ ἔνοιωσα τὴν ἁρμονία μὲ τὸν Θεό.

Μιλοῦνε τὰ λουλούδια; Ναί, μιλοῦν. Ἐγὼ τ᾽ ἄκουσα.

ΧΡΙΣΤΟΥ ΡΙΖΟΠΟΥΛΟΥ

Ἀντίλαλοι τῆς Βίβλου
ΣΤΟΝ ΚΑΛΒΟ

ΕΝΑ μέτριο ἀνάστημα, μὲ μεγάλο κεφάλι, μελαχροινὸς καὶ πάντα στὰ ὁλόμαυρα ντυμένος, μὲ μάτια ζωηρὰ καὶ αὐστηρά, μὲ στῆθος πλατὺ καὶ βαρὺ βηματισμό, λιγομίλητος, νευρικός, «αἱμορροδιακὸς» καὶ μισάνθρωπος σχεδόν, δίχως κοινωνικὲς σχέσεις, δίχως φίλους, ἀσυμβίβαστος καὶ ὑπέροχος...

Τέτοια εἰκόνα μᾶς ἄφησαν γιὰ τὸν Ἀνδρέα Κάλβο οἱ βιογράφοι του, βασισμένοι σὲ περιγραφὲς μαθητῶν του· καὶ πρέπει, μὲ τὴ φαντασία, νὰ πλάσουμε τὴ μορφὴ τοῦ ποιητοῦ τῶν Ὠ δ ῶ ν, ποὺ σὰ νὰ εἶχε πάνω της ἀποτυπωθῆ ὅλη ἡ τραχύτητα τῆς ζωῆς του κι' ὅλο τὸ ὑψιπετὲς τοῦ πνεύματός του. Προσωπογραφία τοῦ Κάλβου δὲν σώθηκε καμμιά...

«Ἴσως εἶναι καλύτερα—γράφει ὁ καθηγητὴς τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν Γεώργιος Ζώρας, ὁ βαθύτατος μελετητὴς τοῦ Ἰονίου κύκνου—γιατὶ ἔτσι καὶ ἡ μορφή του ἐξαϋλώνεται, ἑνώνεται σχεδὸν μὲ τὴν εἰκόνα τῆς προσωπικότητας, ποὺ βγαίνει ἀπὸ τὸ ἔργο του καὶ ἀπ' τὴ γεμάτη πάντα ἐνθουσιασμὸ δρᾶσι του· μιὰ μορφὴ αὐστηρὴ καὶ δίκαιη, σοβαρὴ κ' ἐνάρετη, ποὺ σκορπίζει γύρω της, μέσα ἀπὸ ἕνα βάθος πόνου καὶ ὀδύνης, τὶς πιὸ γλυκὲς ἀκτῖνες τῆς ἀρετῆς καὶ τῆς ἠθικῆς, τῆς τέχνης καὶ τῆς φιλοπατρίας. Μιὰ μορφὴ ποὺ ἀπ' τὰ αἰθέρια ὕψη ὅπου βρίσκεται, μᾶς δείχνει τὸ δρόμο πρὸς ἕνα ἀνώτερο ἠθικὸ νόμο καὶ μιὰ ψηλότερη κ' εὐγενέστερη ζωή».

Τὸ ἰδανικό, ποὺ ἀνυψώνει ὁλόλαμπρο «εἰς τὸ καθαρὸν τοῦ οὐρανοῦ» γιὰ τοὺς ἀνθρώπους ὁ ποιητής, εἶναι ἡ Ἀρετή. Ἕνα ἰδανικὸ πολυσήμαντο.

Στὸ μεγαλύτερο μέρος τῶν Ὠδῶν του, ὅπου ὑμνεῖ τὸν ἀγῶνα γιὰ τὴν ἑλληνικὴν ἐλευθερία, ἡ Ἀρετὴ εἶναι ἕνα ἄτρομον ΟΧΙ εἰς τὴν δουλεία καὶ σὲ ὅλα τὰ «ἀναίσχυντα φρονήματα» ποὺ γεννᾶ ἡ δουλεία.

Μέσα, ὅμως, στὶς γραμμὲς τῶν ἡρωϊκῶν του στίχων εἰσ-

δύει καὶ τὸ πλατύτερο κήρυγμα τῆς Ἀρετῆς, γιὰ σκοποὺς αἰώνιους. Στὸ περιθώριο τοῦ ἀγῶνος ἐναντίον τῆς δουλείας, δίνει μιὰ ὑψηλότερη μάχη: τοῦ πνεύματος ἐναντίον τῆς ὕλης.

Ἡ ᾠδή του «Εἰς Ψαρὰ» ἀρχίζει μὲ λυρικὴ περιγραφὴ τῆς ζωῆς, μιᾶς ζωῆς στερημένης ἀπὸ κάθε ἔξαρσι καὶ ἀνάτασι. Εἶναι ἡ ζωώδης ζωὴ τῶν ἀνθρώπων ἐκείνων, ποὺ τραγουδοῦν ὅτι «μιὰ ζωὴ τὴν ἔχουμε» καὶ πρέπει νὰ δρέψουν κάθε ἡδονή, ἀκόμη καὶ μέσα στὰ δεσμωτήρια. Γι' αὐτοὺς ἡ ζωὴ εἶναι τὸ ὑπέρτατο ἀγαθὸ καὶ δὲν πρέπει σὲ τίποτε νὰ ὑποτάσσεται, σὲ τίποτε νὰ θυσιάζεται. Πρέπει νὰ κυλάῃ σὲ ἐναλλαγὴ ἡδονῶν.

Ἐρατεινή, γλυκεῖα,
Θυγάτηρ Ὑπερίονος,
Πόσον, ὦ χρυσοβλέφαρος,
Πόσον δεκτὴ καὶ νόστιμη
Φέγγεις ὦ ἡμέρα.

Ἐλεύθερος ἢ δοῦλος
Τί χρησιμεύει ἂν εἶναι,
Μόνον ἂς ζήσῃ ὁ ἄνθρωπος,
Ὅτι εἶναι ἡ γῆ παράδεισος,
Καὶ ἡ ζωὴ μία.

Δεῦτε, ἐν ᾧ τὰ τῆς Κύπριδος
Δάκτυλα μυρισμένα
Τὰς χορδὰς κολακεύωσι,
Καὶ ἡ τρυφερὰ κιθάρα
Τὸν κόσμον θέλγει·

Τρέξατε σεῖς ὦ ἀμέριμνα
Πλήθη λαῶν· τὸν μέγαν
Μελίφρονα ἀμφορέα
Τοῦ Βασσαρέως ἀδράξατε
Νέοι καὶ παρθένοι.

Μὲ χιτῶνα σιδώνιον
Μὲ σάνδαλα χρυσόδετα
Χοροβατοῦντες ψάλατε
Ἢ τὴν στροφὴν τὴν λέσβιον
Ἢ τέϊον μέλος.—

—Φθάνει τώρα τὸ κέρασμα,
Φθάνει ὁ χορὸς καὶ τ' ᾆσμα·
Κάθε ἡδονὴ τὸ μέτριον
Ἐὰν ἀγαπᾷ, ἂς προσφύγωμεν
Εἰς χαρὰν ἄλλην.

Ἐδῶ ὑπὸ τὸν πολύφυλλον
Καὶ δροσερὸν κεδρῶνα
Ἐλᾶτε, ἂς ἀναπαύσωμεν
Τὸ κορμί μας καὶ ἂς ἔχωμεν
Τ' ἄνθη διὰ στρῶμα.

Ἕνα φιλί... κ' ἓν ἄλλο...
Ἔρωτα, τρέξε, ἐξάπλωσον
Αἰώνια τὰ πτερά σου,
Σκέπασον τὸ μυστήριον
Τῆς ἑορτῆς σου.

Οὕτω, καθὸ ἡ ταχύπους
Ἶρις λάμπει καὶ ἀβίαστος
Μὲ τὰ ζεφύρια πνεύματα
Φεύγει, δι' ἡμᾶς ἀδιάκριτοι
Φεύγουν ἡ ἡμέραι.

Καὶ ὅταν ὁλοκληρώνεται ἡ Ἐπικούρεια εἰκόνα, ὁρμᾷ ὁ ποιητής. Ἀντιπαραβάλλει τὴν εἰκόνα τῶν Ψαρῶν, τῶν «ἀμώμων Ψαρῶν δικαιοτάτων», ὅπου δὲν ἠχεῖ «καμμία κιθάρα φθοροποιός», δὲν θορυβοῦν αἱ Μαινάδες, «οὔτ' ἔρωτος παιγνίδια τὸν νοῦν συγχίζουν», ἀλλὰ «χίλια πολέμου χάλκεα ὄργανα βροντοῦν» καὶ διεξάγεται ἕνας «ὅσιος ἀγῶνας», ποὺ ἡ Ἐλευθερία θὰ τὸν στεφανώσῃ μὲ δύο στεφάνους, «ἕν' ἀπὸ γήϊνα φύλλα κι' ἄλλον ἀπ' ἄστρα». Οἱ πρῶτοι ὑλιστικοὶ στίχοι ἐξέφυγαν «ἀπὸ τὰ ὀδόντια τοῦ Ἅδου», εἶναι «στίχοι Ἐρινύων» καὶ ἐκφράζουν «ἀναίσχυντα φρονήματα». Ὕστερα, μὲ δύο στροφές, ὁ ποιητὴς κηρύττει, ὅτι μπορεῖ νὰ γίνῃ παράδεισος ἡ γῆ, ἀλλὰ μόνον ὅταν λατρεύωνται εἰλικρινῶς ἡ ἀρετὴ καὶ ἡ ἐλευθερία· καὶ πάλι, ὅμως, ἡ

ζωὴ αὐτὴ δὲν εἶναι αὐτοσκοπός. Οἱ τυφλοὶ δὲν βλέπουν πέραν ἀπὸ τὴν ὑλικὴ μορφὴ τῶν πραγμάτων, ἐνῶ οἱ βλέποντες ἀντικρύζουν μιὰ ζωὴ ἄλλη, πνευματική, αἰώνια.

Ἂν ἡ ἀρετή, κι' ὁ ἐλεύθερος
Νόμος ὡς ἅγια χρήματα
Εἰλικρινῶς λατρεύονται,
Τότε καθὸ ὁ Παράδεισος
Δίδει ἡ γῆ ρόδα.

Ἀλλ' ἡ ζωὴ καὶ τότε
Δὲν εἶναι διὰ τὸν βλέποντα
Ἄνθρωπον τοὺς ἀστέρας
Ἄλλο παρὰ προοίμιον
Ἀθανασίας.

Σ' αὐτὲς τὶς δύο στροφὲς εἶναι πυκνωμένη ὅλη ἡ φιλοσοφία τοῦ Κάλβου, ποὺ ἐνθυμίζει τὴν διδασκαλία τῆς Βίβλου:

«Εἶπον γὰρ ἐν ἑαυτοῖς λογισάμενοι οὐκ ὀρθῶς ὀλίγος ἐστὶ καὶ λυπηρὸς ὁ βίος ἡμῶν, καὶ οὐκ ἔστιν ἴασις ἐν τελευτῇ ἀνθρώπου, καὶ οὐκ ἐγνώσθη ὁ ἀναλύσας ἐξ Ἅδου. Ὅτι αὐτοσχεδίως ἐγεννήθημεν καὶ μετὰ τοῦτο ἐσόμεθα ὡς οὐχ' ὑπάρξαντες· ὅτι καπνὸς ἡ πνοὴ ἐν ρισὶν ἡμῶν, καὶ ὁ λόγος σπινθὴρ ἐν κινήσει καρδίας ἡμῶν, οὗ σβεσθέντος τέφρα ἀποβήσεται τὸ σῶμα καὶ τὸ πνεῦμα διαχυθήσεται ὡς χαῦνος ἀήρ... Δεῦτε οὖν καὶ ἀπολαύσωμεν τῶν ὄντων ἀγαθῶν καὶ χρησώμεθα τῇ κτίσει ὡς ἐν νεότητι σπουδαίως· οἴνου πολυτελοῦς καὶ μύρων πλησθῶμεν, καὶ μὴ παροδευσάτω ἡμᾶς ἄνθος ἀέρος· στεψώμεθα ρόδων κάλυξι πρὶν ἢ μαρανθῆναι· μηδεὶς ἡμῶν ἄμοιρος ἔστω τῆς ἡμετέρας ἀγερωχίας. πανταχῇ καταλίπωμεν σύμβολα τῆς εὐφροσύνης, ὅτι αὕτη ἡ μερὶς ἡμῶν καὶ ὁ κλῆρος οὗτος... Ταῦτα ἐλογίσαντο, καὶ ἐπλανήθησαν· ἀπετύφλωσε γὰρ αὐτοὺς ἡ κακία αὐτῶν καὶ οὐκ ἔγνωσαν μυστήρια Θεοῦ, οὐδὲ μισθὸν ἤλπισαν ὁσιότητος, οὐδὲ ἔκριναν γέρας ψυχῶν ἀμώμων. Ὅτι ὁ Θεὸς ἔκτισε τὸν ἄνθρωπον ἐπ' ἀφθαρσίᾳ καὶ εἰκόνα τῆς ἰδίας ἰδιότητος ἐποίησεν αὐτόν». (Σοφία Σολομῶντος, κεφ. Β').

Ἐκτὸς ἀπὸ τὴν ὁμοιότητα τῆς ἀρχιτεκτονικῆς, ἡ ᾠδὴ τοῦ Κάλβου χρησιμοποιεῖ τὸν ἴδιο χαρακτηρισμὸ τοῦ «τυφλοῦ» γιὰ τοὺς προσηλωμένους στὴν ὑλικὴ ζωή, ὅπως καὶ ἡ Βίβλος, τὸ ἴδιο ἐπίθετο τοῦ «ὁσίου» ἀγῶνος ὑπὲρ ἀρετῆς, τὸ ἴδιο ἐπίθετο τῶν «ἀμώμων» γιὰ τοὺς ἀγωνιστὰς καὶ ἐπιφυλάσσει ἐπίσης ἕνα γέρας, τὸν ἀστερώδη στέφανον.

Ἐντελῶς ἰδιαίτερα ἐπιδίδεται ὁ Κάλβος στὴν κοσμοθεωρία του, στὴν τρίτη ᾠδὴ τῆς Λύρας του (Εἰς θάνατον), ποὺ εἶναι ἡ μοναδικὴ μὲ καθαρῶς φιλοσοφικὸ καὶ μόνον παρεμπιπτόντως πατριωτικὸ περιεχόμενο, κατ' ἀντίθεσιν μὲ τὶς ἄλλες 19 ᾠδές, τὶς κυρίως πατριωτικές. Μ' αὐτὴν τὴν ᾠδὴ ὁ Κάλβος ἀπαντᾶ σὲ μεταφυσικὰ ἐρωτήματα.

Τί εἶναι ὁ κόσμος: Εἶναι ὑλικὴ ἔκφρασις μιᾶς πνευματικῆς οὐσίας, ἡ ὁποία κεῖται πέραν τῶν σαρκικῶν μας αἰσθήσεων. Τί εἶναι ὁ ἄνθρωπος; Εἶναι πλάσμα τοῦ δημιουργοῦ μὲ διπλῆ ὑπόστασι, σωματικὴ καὶ πνευματική. Τί εἶναι τὸ σῶμα τοῦ ἀνθρώπου; Εἶναι ὁ φυσικὸς φορεύς, τὸ ἐγκόσμιο ὄχημα τοῦ πνεύματος. Τί εἶναι τὸ πνεῦμα; Εἶναι ἕνας σπινθήρας τῆς θείας οὐσίας. Τί εἶναι ἡ ζωή; Εἶ-

ναι μιὰ δοκιμασία γιὰ τὴν ταλαιπωρία τοῦ σώματος καὶ τὸν ἐξευγενισμὸ τοῦ πνεύματος. Τί εἶναι ὁ θάνατος; Γιὰ τὸ φθαρτὸν σῶμα εἶναι ἕνας ἀναπαυτήριος τάφος, γιὰ τὸ ἄφθαρτο πνεῦμα εἶναι μιὰ πύλη διαβάσεως ἀπὸ τὸν κόσμο τῆς ἀπατηλότητος στὸν κόσμο τῆς ἀλήθειας. Τί εἶναι ἡ ἀλήθεια; Εἶναι ἡ μυστικὴ γνῶσις, ἡ ὁποία ὁπλίζει τὸν ἄνθρωπο νὰ ὑπερπηδᾶ τὶς δυσκολίες τῆς ζωῆς καὶ νὰ φθάνη στὸ τέρμα της χαρούμενος νικητής.

Ἡ θαυμάσια αὐτὴ ᾠδὴ ἀρχίζει μὲ μιὰ σκηνοθεσία ὑποβλητική, σχεδὸν ἀνατριχιαστική. Ὁ ποιητὴς εὑρίσκεται γονατισμένος στὶς πλάκες ἑνὸς παλαιοτάτου χριστιανικοῦ ναοῦ. Πῶς εὑρέθηκεν ἐκεῖ; Διερωτᾶται καὶ αὐτός. Δὲν ἔχει τὴν συναίσθησι τῆς σωματικῆς μεταβάσεως, ἐκεῖ εὑρίσκεται μὲ τὴν πνευματική του ἰδιότητα.

Ὅλην τήν Οἰκουμένην
Σκεπάζουν σκοτεινά,
Ἥσυχα, παγωμένα,
Τά μεγάλα πτερά
Τῆς βαθείας νύκτας.

Ὅλα εἶναι σὰν νεκρωμένα, σὰν μαρμαρωμένα. Δὲν ἀποτολμᾶ καμμιὰ κίνησι. Κάπου ἐκεῖ πρέπει νὰ κοιμῶνται «τῶν ἁγίων τὰ λείψανα». Ὑπάρχουν καὶ τάφοι. Δὲν πρέπει νὰ ταράξη «τὴν ἱερὰν ἀνάπαυσιν τῶν τεθνημένων». Αἴφνης, ἡ σιωπὴ καὶ ἡ ἀκινησία παραχωροῦν τὸν ρόλο τους σ' ἕναν λυσσασμένο ἄνεμο, ποὺ κτυπᾶ μὲ ὁρμὴ καὶ ἀνοίγει τὰ παράθυρα τοῦ ναοῦ. Φαίνονται ἀπ' ἔξω τὰ σύννεφα νὰ κινοῦνται καὶ τὰ σχίζει ἡ σελήνη, ρίχνοντας μιὰ δέσμη ψυχρὲς ἀκτῖνες ἐπάνω σ' ἕνα μνῆμα. Ὑπάρχουν ἐκεῖ σβυστὰ κεριά, ἕνα σβυστὸ λιβανιστήρι καὶ κόλυβα.

Ὦ παντοδυναμώτατε!
Τί εἶναι; τί παθαίνω;
Ὀρθαὶ εἰς τήν κεφαλήν μου
Στέκονται ἡ τρίχες!... λείπει
Ἡ ἀναπνοή μου!

Ἰδού, ἡ πλάκα σείεται!...
Ἰδού ἀπό τά χαράγματα
Τοῦ μνήματος ἐκβαίνει
Λεπτή ἀναθυμίασις
Κ' ἐμπρός μου μένει.

Ἐπυκνώθη· λαμβάνει
Μορφήν ἀνθρωπικήν.
Τί εἶσαι; εἰπέ μου; πλάσμα,
Φάντασμα τοῦ νοός μου
Τεταραγμένου;

Ἦ ζωντανός εἶσ' ἄνθρωπος
Καὶ κατοικεῖς τούς τάφους;
Χαμογελάεις;... ἂν ἄφηκας
Τόν ἅδην... ἢ ὁ παράδεισος
Εἰπέ μου ἂν σ' ἔχῃ.

Μετὰ τὸ μειδίαμα αὐτὸ τοῦ ὑλοποιημένου πνεύματος, ἀκολουθεῖ ἡ παρουσίασίς του. Εἶναι ἡ μ η τ έ ρ α του! Ἡ πολυαγαπημένη μητέρα του, τῶν πρώτων του χρόνων ἡ «σταθερὰ παρηγόρησις». Ἡ μητέρα του, ποὺ τὴν ἐστερήθηκε τόσο μικρός, ἀλλὰ δὲν τὴν ἐξέχασε, οὔτε κι' ἐκείνη τὸν ἐξέχασε, ἀφοῦ καὶ στὴν διαθήκη της τὸν ἐθυμήθηκε, τὸν «καλὸν Ἀνδρέαν» της. Ναί, τὸν κυττάζουν τὰ μάτια της, ποὺ τὸν εἶχαν βρέξει μὲ γλυκὰ δάκρυα. Τοῦ μιλοῦν τὰ χείλη της, ποὺ τόσες φορὲς «μὲ τόσην θερμοτάτην ἀγάπην», εἶχε φιλήσει... Ἀλλά, μάταια

προσπαθεῖ νὰ τὴν ἀγκαλιάση. Τόσο ἀνόμοια εἶναι ἡ φύσις τους... Εἶναι ἡ μητέρα του, ποὺ ἦλθε γιὰ νὰ γίνη μυσταγωγὸς καὶ ἱεροφάντης του, νὰ τὸν ὁδηγήση σὰν ἄλλη Βεατρίκη τὸν Δάντη στοὺς μεταγήϊνους κόσμους καὶ νὰ τὸν μυήση στὰ μυστήρια τῆς ζωῆς καὶ τοῦ θανάτου.

Κλαίει ὁ ποιητής... Γιατὶ εὑρίσκεται μέσα στὴν ἄγνοια. Ἂν ἔβρεξε τὰ μάτια του ἡ ἀνέλπιστη χαρὰ ὅτι εἶδε τὴν μητερα του, θὰ πρέπει νὰ πραΰνη τὸ πάθος τῆς καρδιᾶς του· ἂν τὸν κυριεύη ἡ πίκρα, γιατὶ ἄφησε τὴ ζωὴ κάτω ἀπὸ τὸν ἥλιο, θα πρέπει να παρηγορηθῆ. Καὶ ἂς μάθη τὴν ἀληθινὴ κατάστασι.

Τί κλαίεις; τὴν κατάστασιν
Ἀγνοεῖς τῆς ψυχῆς μου.
Καὶ εἰς τοῦτο τὸ μνῆμα
Τὸ σῶμα μου ἀναπαύεται
Ἀπὸ τοὺς κόπους.

Ναί, κόπος ἀνυπόφερτος
Εἶναι ἡ ζωή· ἡ ἐλπίδες,
Οἱ φόβοι καὶ τοῦ κόσμου
Ἡ χαραὶ καὶ τὸ μέλι
Σᾶς βασανίζουν.

Ἐδῶ ἡμεῖς οἱ νεκροὶ
Παντοτινὴν εἰρήνην
Ἀπολαύσαμεν, ἄφοβοι
Ἄλυποι, δίχως ὄνειρα
Ἔχομεν ὕπνον.

Σεῖς οἱ δειλοὶ ἀχνίζετε
Ὅταν τις ψιθυρίση
Τ' ὄνομα τοῦ θανάτου·
Ἀλλ' ἄφευκτον ὁ θάνατος,
Ἄφευκτος εἶναι

Μία καὶ μόνη εἶναι
Ἡ ὁδός, καὶ εἰς τὸν τάφον
Φέρνει εἰς αὐτὴν ἡ ἀνάγκη
Ἀμάχητον μὲ χεῖρα
Ὠθεῖ τοὺς ζῶντας,

Τὸ πνεῦμα ὁποῦ μ' ἐμψύχωνε
Τοῦ θεοῦ ἦτον φύσημα,
Καὶ εἰς τὸν Θεὸν ἀνέβη·
Γῆ τὸ κορμί μου, κ' ἔπεσεν
Ἐδῶ εἰς τὸν λάκκον.

Ἀλλά, ἡ μητέρα του πρέπει νὰ φύγη, γιατὶ «τὸ φέγγος χάνεται τῆς σελήνης» καὶ σὲ λίγο θὰ ξημερώση. Θὰ τὸν ἰδῆ καὶ πάλι; Ναί, θὰ τὸν ἰδῆ, ἀλλὰ ὅταν ἀφήση κι' αὐτὸς τὴν πρόσκαιρη ζωή, «καὶ τότε μόνον». Θὰ τοῦ φανερώση ὅμως καὶ ἄλλα μυστικά, «εἰς τὴν συνείδησίν του». Ἡ συνείδησίς του φωτίζεται ἀμέσως. Ὁπλίζεται μὲ τὴ ρομφαία τῆς γνώσεως καὶ διώχνει ὅλα τὰ σκιάχτρα ποὺ βασανίζουν τὸ πνεῦμα τῶν ἀνθρώπων μέσα στὴ σάρκινη φυλακή τους. Ἡ ἀθανασία τῆς ψυχῆς γίνεται συνείδησίς του καὶ τὸν λυτρώνει ἀπὸ τὸν τρόμο τῆς ὑλικῆς τελευτῆς.

Τώρα, τώρα τὰ χείλη μου
Δύνανται νὰ φιλήσουν
Τοῦ θανάτου τὰ γόνατα·
Νὰ στέψω τὸ κρανίον του
Δύναμαι τώρα

Ποῦ εἶναι τὰ ρόδα; φέρετε
Στεφάνους ἀμαράντους·
Τὴν λύραν δότε· ὑμνήσατε
Ὁ φοβερὸς ἐχθρὸς
Ἔγινε φίλος.

Ποῖος ἄνθρωπος εἰς κίνδυνον
Εἶναι; τώρα ὁποῦ βλέπω
Τὸν θάνατον μὲ θάρρος,
Ἐγὼ κρατῶ τὴν ἄγκυραν
τῆς σωτηρίας.

Ὁ θάνατος ἔχει παρει τὶς φυσικες του διαστάσεις. Τοῦ ἀνήκουν τα φθαρτα σκηνώματα, ἀλλὰ δὲν μπορεῖ νὰ φθάση τὸ πνεῦμα μὲ τὸ φάσγανον του. Καὶ ὁ ποιητὴς ζηταει τριαντάφυλλα γιὰ νὰ στεφανώση τοῦ θανατου τὴ

νεκροκεφαλὴ καὶ προσφέρει φίλημα σ' αὐτὸν τὸν θυρωρὸ τῆς ἀληθινῆς ζωῆς. Τοῦ τὸ ὀφείλει, διότι τὸ φώτισμα στὴν ἀλήθεια τὸν ἐφτέρωσε μὲ ὑπέροχες δυνάμεις.

Ὡς ἀπ' ἕνα βουνὸν
Ὁ ἀετὸς εἰς ἄλλο
Πετάει, κ' ἐγὼ τὰ δύσκολα
Κρημνὰ τῆς ἀρετῆς
Οὕτω ἐπιβαίνω.

Στὴν ᾠδὴ «Εἰς θάνατον» ὑπάρχει ἐκτεταμένη ἐπίδρασις τῆς Βίβλου. «Κόπος ἀνυπόφερτος εἶναι ἡ ζωή». Ὁ ἀπόστολος Παῦλος ἔλεγε πρὸς τοὺς Ρωμαίους: «Πᾶσα ἡ κτίσις συστενάζει καὶ συνωδίνει». Καὶ οἱ χαρὲς καὶ οἱ λύπες καὶ οἱ ἐλπίδες καὶ οἱ φόβοι ἀνάμικτοι δηλητηριάζουν τὴ ζωὴ καὶ κρατοῦν τὸν ἄνθρωπο δέσμιο στὴν πλάνη.

Ὑπάρχει, βέβαια, ἡ οὐράνια δύναμις, ἡ Ἀρετή. Ἀλλὰ τὰ περάσματά της εἶναι «δύσκολα καὶ κρημνά». Ὑπάρχει ἐδῶ ἡ ἀπήχησις τῶν ἀποφθεγμάτων τοῦ Ἡσιόδου («Τῆς δ' ἀρετῆς ἱδρῶτα θεοὶ προπάροιθεν ἔθηκαν, ἀθάνατοι· μακρὸς δὲ καὶ ὄρθιος καὶ τρηχύς»), τοῦ Σιμωνίδου («Ἔστι τις λόγος τὰν Ἀρετὰν ναίειν δυσαμβάτοις ἐπὶ πέτραις») ἀλλὰ καὶ τοῦ εὐαγγελιστοῦ Ματθαίου («Στενὴ ἡ πύλη καὶ τεθλιμμένη ἡ ὁδὸς ἡ ἀπάγουσα εἰς τὴν ζωήν»). Ὁ ἄνθρωπος ἀποκτᾶ φτερὰ καὶ πετᾶ ἐπάνω ἀπὸ «τὰ δύσκολα κρημνὰ τῆς ἀρετῆς», ὅταν φωτισθῇ ἀπὸ τὴν γνῶσι.

Τότε χάνει ὁ θάνατος τὴ φρίκη καὶ τὴν ἀποκρουστικότητά του. Ὄχι μόνον διότι, καθὼς ἔλεγεν ὁ Ἰσοκράτης «βροτοῖς ἅπασι κατθανεῖν ὀφείλεται», ἀλλὰ κυρίως διότι «τὸ σῶμα ἡμῶν ναὸς τοῦ ἐν ἡμῖν Ἁγίου Πνεύματος ἐστὶν «(Πρὸς Κορινθ. Α', κεφ. ΣΤ. 19) καὶ ἐπειδὴ δὲν εἶναι δυνατὸν σάρκες καὶ αἷμα νὰ κληρονομήσουν τὴν αἰώνια βασιλεία, πρέπει νὰ μεσολαβήση ὁ θάνατος τοῦ ὑλικοῦ σώματος. Καὶ «μακάριοι οἱ νεκροὶ οἱ ἐν Κυρίῳ ἀποθνήσκοντες, ἵνα ἀναπαύσωνται ἐκ τῶν κόπων των» (Ἀποκάλυψ. Ἰω. ΙΔ' 13).

Ὁ ποιητὴς ἐπεκτείνει τὴν φιλοσοφία του στὴν ᾠδὴ «Εἰς τὸν Ἱερὸν Λόχον», ὅπου πλαγίως χειρίζεται τὸ θέμα τοῦ θανάτου.

Ἀφ' οὗ εἰς τοῦ πρώτου ἀνθρώπου
Τοὺς ὀφθαλμούς, ἡ πρόνοος
Φύσις τὸν φόβον ἔχυσε,
Καὶ τὰς χρυσᾶς ἐλπίδας,
Καὶ τὴν ἡμέραν·

Ἐπὶ τὸ μέγα πρόσωπον
Τῆς γῆς πολυβοτάνου,
Εὐθὺς τὸ οὐράνιον βλέμμα
Βαθυσκαφῆ ἐφανέρωσε
Μνήματα μύρια.

Πολλὰ μὲν σκοτεινά·
Φέγγει ἐπ' ὀλίγα τὸ ἄστρον
Τὸ τῆς ἀθανασίας·
Τὴν ἐκλογὴν ἐλεύθερον
Δίδει τὸ θεῖον.

Ἴσως αὐτὲς οἱ στροφὲς νὰ ἔχουν τὴν μεγαλύτερη φιλοσοφικὴ συμπύκνωσι ἀπὸ ὅλες τὶς συγχορδίες τῆς λύρας τοῦ Κάλβου. Ὁ ποιητὴς ἀνατρέχει στὴν πρώτη ἐκδήλωσι τοῦ Λόγου—«Γεννηθήτω φῶς!»—ποὺ ἐλειτούργησε σὰν ἕνας ὑπερκόσμιος διακόπτης τοῦ

χαώδους σκότους καὶ νομοθέτησε τὴν οὐράνια τάξι, τὴν ἐναλλαγὴ καὶ ἀντίθεσι τῆς ἡμέρας καὶ τῆς νύκτας, τὴν μυστικὴ πηγὴ κάθε θρησκευτικοῦ καὶ φιλοσοφικοῦ δυϊσμοῦ. Τὴν ἐναλλαγὴ τοῦ φόβου καὶ τῆς ἐλπίδας τῶν πρώτων ἀνθρώπων ὡραιότατα ψάλλει ὁ Δαυΐδ :

«Καὶ ἐγενετο νύξ. Ἐν αὐτῇ διελεύσονται πάντα τὰ θηρία τοῦ δρυμοῦ· σκύμνοι ὠρυόμενοι τοῦ ἁρπάσαι καὶ ζητῆσαι παρὰ τῷ Θεῷ βρῶσιν αὐτοῖς. Ἀνέτειλεν ὁ ἥλιος καὶ συνήχθησαν καὶ εἰς τὰς μάνδρας αὐτῶν κοιτασθήσονται. Ἐξελεύσεται ἄνθρωπος ἐπὶ τὸ ἔργον αὐτοῦ καὶ ἐπὶ τὴν ἐργασίαν αὐτοῦ ἕως ἑσπέρας. Ὡς ἐμεγαλύνθη τὰ ἔργα σου, Κύριε, πάντα ἐν σοφίᾳ ἐποίησας». (Ψαλμοὶ 103.2).

Τώρα τίθεται τὸ ἐρώτημα : Γιατί εἶναι «πρόνοος» ἡ Φύσις, μὲ τὸ νὰ θέση τοὺς ἀνθρώπους ἀντιμέτωπους στὴν ἐναλλαγὴ τῶν ἀντιθέτων δυνάμεων καὶ αἰσθημάτων ; Στὸ ἐρώτημα αὐτὸ ἔμεινε σιωπηλὸς ἕνας ἀπὸ τοὺς δυνατοὺς κριτικοὺς τοῦ Κάλβου καὶ ἴσως κάθε ἀπάντησις νὰ εἶναι παρακινδυνευμένη. Ὡστόσο, ἂς συγχωρηθῇ ἡ ὑπόθεσις, ὅτι ὁ ἄνθρωπος, ἀνίκανος νὰ συλλάβη ἀπόλυτες ἔννοιες, διακρίνει, αἰσθάνεται, κατανοεῖ καὶ ἐξελίσσεται μόνον μὲ τὴ βοήθεια τοῦ δυϊσμοῦ, γι' αὐτὸ ὑπῆρξε μιὰ π ρ ό ν ο ι α ἡ σύστασις τοῦ κοσμου, κατὰ τὸν Πλούταρχο (Περὶ Ἴσιδος καὶ Ὀσίριδος) «ἐξ ἐναντίων, οὐ μὴν ἰσοσθενῶν δυνάμεων», ἀλλὰ μὲ ἐπικράτησι «τῆς βελτίονος». Ἐν πάσῃ περιπτώσει, ἡ Καλβικὴ ἔκφρασις «πρόνοος φύσις» δικαιολογεῖται ἀπὸ τὴν χριστιανικὴ ὁρολογία. «Οὐδὲν γὰρ ἀ π ρ ο ν ό η τ ο ν, οὐδὲ ἠμελημένον παρὰ Θεοῦ» ἔλεγεν ὁ Μέγας Βασίλειος.

Ἕνα δεύτερο συγκλονιστικὸ γεγονὸς γιὰ τοὺς πρώτους ἀνθρώπους, πέραν ἀπὸ τὴν ἐναλλαγὴ τοῦ φωτὸς καὶ τοῦ σκότους, ἦταν ὁ θάνατος. Τὸ «οὐράνιον βλέμμα», ὁ ἥλιος, φανερώνει στοὺς ἀνθρώπους ἀναρίθμητα μνήματα. Αὐτὴ εἶναι ἡ ἀνίκητη μοῖρα μας, «ὅτι χοῦς ἐσμέν· ἄνθρωπος ὡσεὶ χόρτος αἱ ἡμέραι αὐτοῦ, ὡσεὶ ἄνθος τοῦ ἀγροῦ, οὕτως ἐξανθήσει». (Ψαλμοὶ ΡΒ΄ 14—15). Ἀλλά, ἄσχετα ἀπὸ τὴν μεταθανάτια πορεία τῆς ψυχῆς, ἔχει καὶ τὸ ὄνομα τοῦ ἀνθρώπου τὴ δική του πορεία, ἕνα δικό του εἶδος ἀθανασίας. Καὶ μιλοῦν γιὰ τὴν ἀξία τοῦ ἀγαθοῦ ὀνόματος καὶ οἱ δύο σοφοὶ τῆς Π. Διαθήκης. «Φρόντισον περὶ ὀνόματος, αὐτὸ γάρ σοι διαμένει ἢ χίλιοι μεγάλοι θησαυροὶ χρυσίου. Ἀγαθῆς ζωῆς ἀριθμὸς ἡμερῶν καὶ ἀγαθὸν ὄνομα εἰς αἰῶνα διαμένει» λέει ὁ Σειράχ (ΜΑ΄ 12—13). Καὶ ὁ Σολομὼν (Δ΄ 19) λέει γιὰ τοὺς ἀσεβεῖς : «Καὶ ἔσονται εἰς πτῶμα ἄτιμον καὶ ὕβριν ἐν νεκροῖς δι' αἰῶνος... καὶ ἡ μνήμη αὐτῶν ἀπολεῖται». Δικαίως, λοιπόν, ὁ Κάλβος ἀποδίδει ἰδιαίτερη σημασία στὴν Δόξα, ἡ ὁποία ἐμποδίζει τὸν χρόνο, τὸν «φθονερὸ γέροντα», νὰ καλύψη μὲ τὰ ρεύματα τῆς λήθης τὶς ἐπιφανεῖς ὑπάρξεις

καὶ μὲ μιὰ τέτοια προσδοκία τιμητικῆς ἐπιβιώσεως στὴ μνήμη τῶν ἀνθρώπων «δίδει πτερὰ» καὶ διευκολύνει τοὺς ἀνθρώπους ν' ἀνεβοῦν τὸν τραχὺ καὶ δύσκολο δρόμο τῆς Ἀρετῆς.

Τὴν ἐκλογὴν ἐλεύθερον
Δίδει τὸ θεῖον.

Ὁ δημιουργὸς ἔπλασε τὸν ἄνθρωπον, ἀλλὰ ὄχι σὰν ἕνα ἄθυρμα, ποὺ νὰ τὸ κινῇ κατὰ τὴν δική του ἀρέσκεια, ὥστε νὰ μὴν ἐπακολουθοῦν εὐθύνες· τοῦ ἔδωσε ἐλευθερίαν βουλήσεως καὶ ἐκλογῆς ἀνάμεσα στὸ καλὸ καὶ τὸ κακό. Καὶ σ' αὐτὴν τὴν πίστι, ὁ Κάλβος βασίζεται στὴν Γραφή. «Κύριος ἔκτισεν ἐκ γῆς τὸν ἄνθρωπον καὶ ἀφῆκεν αὐτὸν ἐν χειρὶ διαβουλίου αὐτοῦ». (Σειράχ, ΙΖ΄).

Ἡ ἐκλογὴ εἶν' ἐλεύθερη· ἀλλ' ὄχι εὔκολη. Ὁ κοινὸς ἄνθρωπος θὰ σκοντάψῃ σὲ τόσες δυσκολίες καὶ ἀκόμη σὲ τόσες ἀπορίες γιὰ τὴν «ἄδικη» κατανομὴ τῶν ἀνθρώπινων πεπρωμένων: Στὴν ᾠδὴ «Εἰς ἐλευθερίαν» ἐκφράζεται αὐτὸς ὁ κοινὸς ἄνθρωπος:

...διατὶ ἐὰν ἔσπειρε
Παντοῦ εἰς τὴν Οἰκουμένην
Τὴν χαράν καὶ τὴν θλῖψιν
Τοῦ ἐπουρανίου πατρὸς
Τὸ δίκαιον χέρι·

Διατὶ κ' ἐδῶ ὅπου μ' ἔρριψε
Εἰς τὴν ἀέριον σφαῖραν,
Μίαν νὰ μὴν εὕρω τρέχουσαν
Διὰ μέ, μόνην βρύσιν
Παρηγορίας;

Καὶ ἀπαντᾶ μεγαλόστομα ὁ ποιητής, ὅτι ὄχι μιὰ καὶ μονάχη μικρὴ βρυσοῦλα, ἀλλὰ ἕνας ὁλόκληρος θαυμάσιος καταρράκτης τρέχει θεῖα νάματα, ποὺ φθάνουν γιὰ νὰ δροσίσουν τὸν ἄνθρωπο καὶ νὰ τὸν ὁπλίσουν ἄτρωτα σὲ κάθε τῆς ζωῆς δοκιμασία:

Βρύσιν;—Καὶ τὰ θαυμάσια
Τῆς Ἀρετῆς ἀέναα
Νερὰ δὲν βλέπω; Χύνονται
Ποταμηδὸν τριγύρω μου,
Τὴν γῆν σκεπάζουν.

Ὦ θνητοί, ποτισθῆτε·
Ἐὰν τὸ θεῖον πίετε
Ρεῦμα, ὁ πόνος μὲ δάκρυα
Τὴν τράπεζαν, τὸ στρῶμα σας
Ἂς βρέξῃ τότε.

Ἂς ἔλθῃ τότε, ἂς ἔλθῃ
Νὰ σᾶς περικυκλώσῃ
Μὲ σκοτεινά, βρονταῖα,
Πεπυκνωμένα σύννεφα
Ἡ δυστυχία

Μία δύναμις οὐράνιος
Εἰς τὴν ψυχὴν σας δίδει
Πτερὰ ἐλαφρά, καὶ ὑψώνεται
Λαμπρὸν τὸ μέτωπόν σας
Ὑπὲρ τὴν νύκτα.

Ἀπὸ τὰ ὀλύμπια δώματα
Δροσερὸν καταβαίνει
Χαρᾶς, ἐλαίου φύσημα,
Καὶ στεγνώνει τὰ δάκρυα·
Τὸν ἵδρωτά σας.

Ἐκεῖ ὅπου ἐπατήσατε,
Ἰδοὺ οἱ καρποὶ φυτρώνουν,
Καὶ τ' ἄνθη ἰδοὺ σκορπίζουσι
Τὰ κύματα εὐτυχῆ
Τῆς μυρωδίας.

Ὅταν περιγράφῃ τὴν Ἀρετὴ σὰν ἀσπίδα τῆς ζωῆς, ὑπενθυμίζει τὸν Χρυσόστομο, ποὺ ἐκήρυττε ὅτι «ἡ ἀρετὴ εἶναι ἀ δ έ σ π ο τ ο ν καὶ παντὸς φόβου καὶ ἀνάγκης ἐ λ ε ύ θ ε ρ ο ν». Ὁ θωρακισμένος μὲ τὴν Ἀρετὴ δὲν εἶναι δουλωμένος σὲ καμμιὰ ἀνάγκη, σὲ κανένα φόβο, σὲ κανένα τύραννο. Ἀκριβῶς αὐτὸ τὸ ρητὸν τοῦ Χρυσοστόμου φωτίζει τὸ κήρυγμα τοῦ Κάλβου γιὰ τὴν Ἀρετή, ποὺ περιέχει τὴν ἄρνησι τῆς δουλείας σὲ ξένο κατακτητή,

ἀλλά καὶ τὴν ἄρνησι τῆς δουλείας στὸν αἰώνιο δυνάστη τοῦ ἀνθρώπου : τὴν ὕλη.

Τὸ πρῶτο στοιχεῖο τῆς Ἀρετῆς στὴν ποίησι τοῦ Κάλβου φωτίζεται ἀπὸ τὴν λάμψι τῶν ἑλληνικῶν καρυοφιλιῶν τοῦ 21. Τὸ δεύτερο στοιχεῖο εἶναι β ί ω μ α. Εἶναι ἡ προσωπική του νίκη ἐπὶ τοῦ πόνου.

Καὶ ποιὸς ἄνεμος δὲν τὸν ἔδειρε στὴ ζωή ! Παιδὶ δέκα χρονῶν, ἡ διάστασις τῶν γονεων τὸν ἁρπάζει ἀπὸ τὴ μητρικὴ ἀγκάλη καὶ τὸν ρίχνει στὴν ξενητιά. Ὁ πατέρας του δὲν μπορεῖ ν' ἀναπληρώση τὴ θαλπωρὴ τῆς οἰκογένειας καὶ τῆς πατρίδας οὔτε μὲ μιά ἄνετη ἐκπαίδευσι καὶ ἀπὸ τὴν «θαυμασίαν νῆσον» οἱ προύχοντες ἀρνοῦνται νά τὸν βοηθήσουν μὲ μιά μικρὴ ὑποτροφία. Εἴκοσι χρονῶν χάνει καὶ τὸν πατέρα του καὶ ὁλομόναχος ρίχνεται στὴ βιοπάλη. Στὴ φτώχεια του συμμαχοῦνε ἀρρώστιες. Ζητάει μιὰ σύντροφο στὴ ζωή του καὶ τοῦ πεθαίνει σύντομα. Ἕνα κοριτσάκι τους τὴν ἀκολουθεῖ. Στὴν ἐλεύθερη Ἑλλάδα, ποὺ εἶχε ὑμνήσει τὸ ξεσήκωμά της ἐναντίον «τῶν δολιοφρόνων τυράννων», ἕνα καταφρονητικὸ τεῖχος χωρίζει τὸν ποιητὴ ἀπὸ τὸν ἄνθρωπο. Διδάσκει στὸ Ἰόνιον πανεπιστήμιον, ἀλλὰ ἐγκαταλείπει τὴν ἕδρα του, γιατὶ δὲν ἀνέχεται τὴ σιωπὴ τῶν μαθητῶν του, τῶν ἴδιων ποὺ ἔξαλλα χειροκροτοῦσαν κάποιον ἄλλον. Ἀφίνει τά πάτρια χώματα γιά δεύτερη φορά. Ἔχει ἰδιωτικὲς παραδόσεις, ἀλλά διώχνει τοὺς ἀμελεῖς καὶ ἀνεπιδέκτους, ἀκόμη κι' ὅταν στερῆται τὸ ψωμί. Φτωχός, μισότυφλος, κυνηγημένος ἀπὸ ὅλες τὶς θλίψεις, δέχεται τὸ στερνὸ κτύπημα τῆς μοίρας, «εἰς ξένην γῆν τὸν τάφον». (*)

Ὅλες αὐτὲς τὶς θύελλες τὶς ἐδάμασε στὴ ζωή του μὲ τὴν ἥσυχη πνοὴ τῆς Βίβλου· καὶ μὲ τὸ ἄστρο της ἐφώτισε τον ἐσωτερικό του κόσμο. Ἔξω ἂς μελανιάζουν οἱ ούρανοί... Ἕνας ἄλλος κόσμος ὑπάρχει καὶ τὸν προβάλλει γιά κάθε ἀθλητὴ τῆς ἀρετῆς, κόσμος αὐτοκυρίαρχος...

Μία δύναμις οὐράνιος
Εἰς τὴν ψυχὴν σας δίδει
Πτερὰ ἐλαφρά, καὶ ὑψώνεται
Λαμπρὸν τὸ μέτωπόν σας
Ὑπὲρ τὴν νύκτα.

Ἀλλά, στὸ λιμάνι τῆς Βί-

(*) Ἡ Ἑταιρία πρὸς ἐνίσχυσιν τῶν Επτανησιακῶν μελετῶν, ἐφαρμόζοντας ἀπόφασι τοῦ Β' Πανιονίου Συνεδρίου γιὰ τὴν μετακομιδὴ τῶν ὀστῶν τοῦ Καλβου, ἀπὸ τὸ ὁμιχλῶδες χωριὸ τῆς βορείου Ἀγγλίας, στην τραγουδημένη του Ζάκυνθο, ὅπου «ἡ λαμπὰς ἡ αἰώνιος βρέχει την ἡμέραν», εἶχε συστήσει, τὴν ἄνοιξι τοῦ 1939, σὲ ὅλη τὴν Ἑλλάδα ἐπιτροπὲς ἐράνων. Μοῦ εἶχε κάμει τὴν τιμη νὰ μὲ ὁρίση μέλος μιᾶς τέτοιας ἐπιτροπῆς, ποὺ ὁ πόλεμος καὶ ἡ κατοχη τις ἀχρήστευσαν ὅλες. Θα ἔπρεπε ν' ἀναβιώσουν τώρα, γιὰ να δοθῆ, ἐπὶ τελους, ἡ δίκαιη ἀνάπαυσι στὸν ποιητὴ ποὺ ἐβροντοφώνησε αὐτὲς τις πάντα ἐπίκαιρες (δυστυχῶς) στροφές·

Διὰ νὰ θεμελιώσετε
Την τυραννίαν τιμᾶτε
Τὸν Σταυρὸν εἰς τας πόλεις σας
Καὶ αὐτον ἐπολεμήσατε
Εἰς τὴν Ἑλλάδα.

βλου ἔφθασε ναυαγός. Ἀπὸ τὰ μικρά του χρόνια, δὲν εἶναι ἐξακριβωμένο ἂν εἶχε δασκάλους ἱερωμένους, ὅπως ὁ Σολωμός, οὔτε, ἂν ἡ δική του μητέρα πρόφθασε νὰ τὸν χειραγωγήση στὸ δρόμο τῆς θρησκείας. Εἶναι ἀντίθετα, βεβαιωμένο πώς, καθὼς ἐξερριζώθηκε μικρὸ φυτὸ ἀπὸ τὸν τόπο του καὶ εὑρέθηκε στὴν Ἰταλία, παραμελημένος ἀπὸ τὸν πατέρα του ἔπεσε στὴν ἐπίδρασι τοῦ ὀρθολογισμοῦ τῆς ἐποχῆς του. Ὅταν ὁ Σολωμὸς συνέθετε τοὺς θρησκευτικοὺς ὕμνους καὶ τὶς ὠδὲς σὲ λειτουργίες, ὁ Κάλβος ἔγραφε μιὰ «Ἀπολογία τῆς αὐτοκτονίας» καί, ἂν εἶναι βάσιμη ἡ πληροφορία ἀνωνύμου βιογράφου του, «περιελθὼν εἰς ἀπόγνωσιν ἕνεκα τοῦ θανάτου πεφιλημένης ὑπάρξεως, ἀπεπειράθη νὰ αὐτοκτονήση δι' ἰσχυρᾶς δόσεως ὀπίου, ἀλλ' ἐσώθη τῇ ἐγκαίρῳ συνδρομῇ τῶν φίλων». Ἀκριβῶς, ὅμως, ἔπειτα ἀπὸ τὴν ἐποχὴ αὐτὴ τοῦ κλονισμοῦ, ὑψώνεται ὁ Κάλβος τῶν ἡρωϊκῶν Ὠδῶν, ὁ κήρυξ τῆς αἰσιοδοξίας, ὁ κήρυξ τῆς πίστεως. Ἡ «ἄγκυρα τῆς σωτηρίας», γιὰ τὴν ὁποία μᾶς μιλάει στὴν ὠδὴ του «Εἰς θάνατον», δὲν εἶναι ἄλλη ἀπὸ τὸ χριστιανικὸ σύμβολο. Ὕστερα πρέπει ν' ἀφοσιώθηκε στὴ μελέτη τῆς Γραφῆς—τὴν μεγάλη πηγὴ τῶν ἐμπνεύσεών του — ἀφοῦ ἔφθασε νὰ δημοσιογραφῆ σὲ θεολογικὰ θέματα καὶ νὰ γίνη μέλος θρησκευτικῶν σωματείων. Ἔφθασε λοιπὸν ναυαγὸς στὸ λιμάνι τῆς χριστιανικῆς πίστεως καὶ εἶναι βίωμα οἱ στροφὲς τῶν ὠδῶν του.

Ἐκφραστικὴ εἶναι ἡ διαφορὰ ἀνάμεσα στὰ δύο κείμενα γιὰ τὸν θάνατο, τὴν Ὠδὴ καὶ τὴν «Ἀπολογία τῆς αὐτοκτονίας».

Ἡ «Ἀπολογία» εὑρέθηκε στα χαρτιά του καὶ ὑποτίθεται, ὅτι τὴν ἔγραψε γιὰ νὰ ὑπερασπιθῆ τὸ «ἀπονενοημένον διάβημα» φίλου του—γιατὶ ὄχι καὶ τὴν δική του ἀπόπειρα;—καὶ ὑπὸ τὴν ἐπίδρασι τῆς μεγάλης οἰκονομικῆς στενοχώριας του, στὰ χρόνια πρὶν φύγη ἀπὸ τὴν Ἰταλία (1818). Ὑπεστήριζεν ἐκεῖ, ὅτι ἡ ἑκούσια φυγὴ ἀπὸ τὴ ζωὴ ἀποτελεῖ «χρῆσιν ἱεροῦ δικαίου», εἶναι γέννημα πνεύματος «καλῶς σκεπτομένου καὶ γνωρίζοντος νὰ ἐκλέγη τὴν καλλιτέραν λύσιν», ἰδιαιτέρως δὲ δικαιολογεῖται σὲ περιπτώσεις σωματικῆς δυσμορφίας ἢ ἀναπηρίας, κακοτυχιῶν τῆς πατρίδος, τύψεων συνειδήσεως καὶ παραδειγματισμοῦ.

Γιὰ τὸν δύσμορφο π.χ. ποὺ εἶναι ὁ περίγελως τοῦ περιβάλλοντός του, ἂν τύχη νὰ εἶναι εὐαίσθητος καὶ προικισμένος «μὲ νοημοσύνην οὐχὶ μετρίαν», δὲν ὑπάρχει ἄλλη λύσις ἀπὸ τὴν αὐτοκτονία. «Οὕτω θὰ ἐπανορθώση τὸ σφάλμα τῆς φειδωλῆς φύσεως καὶ θὰ ἐπανέλθη διὰ τοῦ ἑκουσίου θανάτου εἰς τοὺς κόλπους της».

Καὶ γενικὰ γιὰ ὅλες τὶς περιπτώσεις ἀποκρούει, ὅτι

ὁ αὐτόχειρ εἶναι καταδικαστέος ἀπὸ κοινωνικὴ ἄποψι, διότι παραβαίνει τὴν ὑποχρέωσί του πρὸς τὴν κοινωνία, πρὸς τὴν ὁποία «κάθε ἄνθρωπος συνάπτει ἓν χρέος, τὸ ὁποῖον συνίσταται εἰς τὸ νά τὴν ὑπηρετῇ καὶ νά τὴν βοηθῇ».

Δὲν πρόκειται ν' ἀποκρουσθοῦν ἐδῶ τά ὑπὲρ τῆς αὐτοκτονίας ἐπιχειρήματα, ποὺ λεπτομερῶς παρατάσσονται, ἀφοῦ τὸ δοκίμιο τοῦ Κάλβου, καθὼς ἔχει κριθῆ ὁμόφωνα, στερεῖται σοβαρότητος θεολογικῆς ἢ κοινωνιολογικῆς ἢ ἀκόμη λογοτεχνικῆς. Ἁπλῶς, θά σημειωθῆ ἡ τεράστια ἀπόστασις αὐτῆς τῆς ἀπολογίας ἀπὸ τὴν φιλοσοφία τῶν Ὠδῶν. Ὅταν ἕνας δύσμορφος ἤ ἀνάπηρος παρουσιάζεται ὡς «σφάλμα» τῆς φύσεως, ἡ ὁποία σὲ ἄλλους δείχνεται φειδωλὴ καὶ σὲ ἄλλους σπάταλη χαρισμάτων, ἀγνοεῖται ὅλως διόλου κάθε μεταφυσικὴ θεωρία γιά τὸν τρόπο τῆς ἐπανόδου τῶν ψυχῶν, ποὺ μπορεῖ νά εἶναι δική τους, ἀπὸ κάποια ἄλλη προβιωτή, εὐθύνη, ἀλλὰ ἐπίσης μετατίθεται στὴν ἰδιοτροπία τῆς φύσεως ἀκόμη καὶ ἡ σαφὴς ἀνθρώπινη εὐθύνη κατά τοὺς βιολογικοὺς νόμους τῆς κληρονομικότητος. Καὶ ἐν πάσῃ περιπτώσει, ἡ ἀνθρώπινη δημιουργία δὲν διαφέρει ἀπὸ τὴν ἐργασία ἑνὸς ἀγγειοπλάστη, τοῦ ὁποίου τά ἐσφαλμένα δημιουργήματα θραύονται γιά νά ἐπανέλθουν στὴν πηγή τους, τὸ χῶμα. Τέτοιες ἀντιλήψεις εἶναι ἐκ διαμέτρου ἀντίθετες μὲ τὴν χριστιανικὴ διδασκαλία γιά τὸ βαθύτερο νόημα τῆς ζωῆς καὶ φυσικά εἶναι τελείως ἀντίθετες μὲ τὴν τραγουδημένη στίς Ὠδὲς πίστι ὅτι ὁ ἄνθρωπος δὲν εἶναι τὸ φθαρτὸ σῶμα, ποὺ ὅμορφο ἤ ἄσχημο ἔχει προορισμὸ ἕναν ὅμοιο λάκκο, ἀλλὰ τὸ θεῖον πνεῦμα. Ὁ Κάλβος τῶν Ὠδῶν δὲν βλέπει τὸν θάνατο σάν ἕνα ὑλικὸ γεγονὸς—αὐτὸ εἶναι μιά ἀσήμαντη λεπτομέρεια στὴν οὐράνια ἱστορία τῆς ψυχῆς —ἀλλὰ σάν ἕνα γεγονὸς πνευματικό, γιατὶ σημειώνει τὸ πέρασμα τοῦ ἐνσαρκωμένου πνεύματος ἀπὸ μιά δοκιμασία.

Καὶ ἡ ψυχαὶ τῶν ἀνόμων
Ὡς αἵματος σταγόνες
Πέφτουν 'σ τὸν ἅδην

Τῶν ὁσίων τά πνεύματα
Ὡς ἀργυρέα ὁμίχλη
Τά ὑψηλά ἀναβαίνει,
Καὶ εἰς ποταμοὺς διαλύεται
Φωτὸς καὶ δόξης.

(Εἰς Ἀγαρηνοὺς)

Τὸ ἴδιο ἔχει ἀπορριφθῆ στὶς Ὠδὲς ἡ θεωρία τοῦ κοινωνικοῦ χρέους, ποὺ συνάπτει ὁ ἄνθρωπος. Ἕνα μονάχα χρέος ἔχει συνάψει: Νά ζήση μὲ τρόπο ποὺ νά ὑπηρετήση τὴν ἀνοδικὴ πνευματική του ἐξέλιξι. Ἡ συνταύτισις τῆς Ἀρετῆς μὲ τὴν Πατρίδα δὲν μεταβάλλει τὴν πίστι τοῦ ποιητοῦ, ὅτι ὁ ἄνθρωπος ἀκολουθεῖ τὸν προορισμὸ τῆς ἀτομικῆς του ψυχῆς, ἡ ὑπηρεσία πρὸς τὴν πατρίδα, καὶ μέχρι τῆς θυσίας, εἶναι, ἀκριβῶς, ἕνα στοιχεῖο

τῆς Ἀρετῆς καὶ ὄχι σκοπὸς ἰδιαίτερος. Εἶναι κάτι παρεπόμενο, καθὼς καὶ τὰ ἄλλα συστατικὰ τῆς Ἀρετῆς. Ἡ ἀγάπη, ἡ εὐσέβεια, ἡ ὑπομονή, ἡ ἐγκράτεια, ἡ ἀγαθὴ φήμη, ἡ σεμνότης, ἡ δικαιοσύνη, ὅλα αὐτά, καθὼς λέγουν οἱ ἀπόστολοι Παῦλος (πρὸς Φιλιππησίους Δ΄ 8) καὶ ὁ Πέτρος (Β΄ ἐπιστ. Α΄ 3—7), εἶναι συνηρτημένοι καρποὶ τῆς γνώσεως, ἤτοι τῆς πίστεως.

Καὶ πιὸ πολὺ ἔχει ἀπορριφθῆ στὶς Ὠδὲς κάθε λιποψυχία μπροστὰ στὴ ζωή. Ἡ «πικρὰ τύχη» νικήθηκε καὶ ὁ ποιητὴς ὑψώθηκε σὲ πνευματικὰ ὕψη, ἀκλόνητος ἀπὸ ἀτυχίες καὶ χωρὶς παράπονο. Ἐὰν προβάλλεται ὁ θάνατος σὰν λύσις, εἶναι γιὰ νὰ σταματήση ἡ ἐπονείδιστη ζωὴ τῆς δουλείας καὶ ὅλων τῶν ἀνοισχύντων φρονημάτων, ὄχι σὰν ἀπελπισία γιὰ τὴν στέρησι ὑλικῶν ἀπολαύσεων τῆς ζωῆς ἢ φυγομαχία.

Ἀντίθετο, τὰ δεινοπαθήματα τῆς ζωῆς θεωροῦνται ἀπὸ τὸν ποιητὴ σὰν φυσικὰ περιστατικὰ στὸ δρόμο τῆς ἀ λ ή θ ε ι α ς.

Ἀλλοίμονον, ἀλλοίμονον,
Ὅταν ὁ Θεὸς πέμψη
Ἀκτῖναν ἀληθείας,
Καὶ μὲ αὐτὴν τὸ στῆθος σας
Ζωοποιήση

Εάν τις τὸ νουθέτημα
Θεῖον ἀκολουθήση,
Στόμα μαχαίρας, βάσανα,
Κλαύματα φυλακῆς
Τότε ἂς προσμένη.

(Εἰς Ἀγαρηνοὺς)

Εἶναι, ὅμως, προνομιοῦχοι αὐτοὶ οἱ δίκαιοι, γιατὶ γίνονται ἄξιοι τοῦ Θεοῦ. Ἐνῶ οἱ βαδίζοντες ἐπὶ τῆς ὁδοῦ τοῦ ψ ε ύ δ ο υ ς, μπορεῖ μὲν ν' ἀπολαμβάνουν σ' αὐτὴ τὴ ζωή, ἀλλὰ «τιμωρίαν ἀληθινὴν καὶ μόνην, φρικτήν, οἱ μιαροὶ ἔχουσιν ἄλλην — τὴν ἔνδειαν τῆς γλυκείας γαλήνης τῶν δικαίων» (Εἰς Χίον). Εἶναι βέβαια, μιὰ τιμωρία μεταφυσική, σὰν ἐξορία ἀπὸ τὴ Νιρβάνα τῶν Ἰνδῶν, ἀλλὰ ἀντισταθμίζει τὸ ἐγκόσμιο αἴσθημα γαλήνης τῶν δικαίων, ποὺ εἶναι καθαρὰ φυσικὸ καὶ τόσο σπουδαῖο, ἀφοῦ φέρνει τὴ συμφιλίωσι μὲ τὴ ζωὴ καὶ μὲ τὸ θάνατο.

Αὐτὴ τὴ συμφιλίωσι τὴν ἔ ζ η σ ε ὁ ἴδιος ὁ ποιητὴς καὶ λυτρώθηκε, πραγματοποιώντας τὸ ἰδανικὸ τῆς Ἀρετῆς, ποὺ εἶναι, καθὼς εἶπε ὁ Ρουσσώ, μιὰ «ἐμπόλεμος κατάστασις μὲ τὸν ἑαυτό μας». Ὅπλο του εἶχε τὴν διδασκαλία τῆς Βίβλου.

Φαινομενικὰ—καθὼς ἀπὸ τὸ εἶδος τῶν στίχων του ἐχαρακτηρίσθηκε Πινδαρικός— δείχνει νὰ ἐκφράζη μᾶλλον τὴν ἀρχαία ἑλληνικὴ θρησκεία. Ἡ ἡμέρα εἶναι θυγάτηρ τοῦ Ὑπερίονος, ἡ σελήνη εἶναι ἡ τρίμορφος Ἑκάτη, Μοῦσες, Χάριτες καὶ Νηρηΐδες περνοῦν ἀπὸ τὶς στροφές του, ὁ μέγας Ὄλυμπος δεσπόζει καὶ οἱ χαρὲς τῶν ἀνθρώπων εἶναι «δῶρα τῶν μακάρων Ὀλυμπίων». Συχνὰ ἐπικαλεῖται «τοὺς ἀθανάτους θεούς». Ἀλλά, πρόκειται γιὰ «ποιητικὸν ἔνδυμα». Καθὼς εἶπε ὁ Γ. Σωτηριάδης :

«Ὁ εὐσεβής, ὁ χριστιανικῶς εὐσεβὴς Κάλβος, εἶναι μεστὸς συνάμα μιᾶς ἀντιλήψεως ὁμηρικῆς θείας μεγαλειότητος· ἠμπορεῖ νὰ τὸ ἰδῆτε εἰς πολλὰς στροφάς του Αὐτὸ ὅμως καὶ δύναται καὶ πρεπει νὰ εἶναι ὁ ἀληθῶς εὐσεβὴς χριστιανός. Διότι ἡ μὴ ἀρδευομένη ἀπὸ νάματα ὁμηρικῆς θεολογικῆς ἐμπνεύσεως, αἰσχυλείου καὶ πινδαρικῆς καὶ πλατωνικῆς θεοσοφίας Χριστιανικὴ θεοσέβεια κινδυνεύει πολὺ εὔκολα νὰ μείνη ξηρὰ καὶ στεῖρα».

Δὲν παύει, λοιπόν, νὰ εἶναι χριστιανὸς ὁ Κάλβος. Καὶ ὑμνεῖ τὸν ἕνα Θεόν:

Ἕνας Θεὸς καὶ μόνος
Ἀστράπτει ἀπὸ τὸν ὕψιστον
Θρόνον· καὶ τῶν χειρῶν του
Ἐπισκοπεῖ τὰ αἰώνια
Ἄπειρα ἔργα.

Κρέμονται ὑπὸ τοὺς πόδας του
Πάντα τὰ ἔθνη, ὡς κρέμεται
Βροχὴ ἔτι ἐναέριος
Ἐν ᾧ κοιμῶνται οἱ ἄνεμοι
Τῆς οἰκουμένης.

(Εἰς Ἀγαρηνοὺς)

Εἶναι ὁ Θεὸς τῶν Ψαλμῶν (ΡΓ΄), ὁ «ἀναβαλλόμενος φῶς ὡς ἱμάτιον, ἐκτείνων τὸν οὐρανὸν ὡσεὶ δέρριν, ὁ στεγάζων ἐν ὕδασι τὰ ὑπερῷα αὐτοῦ, ὁ τιθεὶς νέφη τὴν ἐπίβασιν αὐτοῦ...».

Καὶ ὅταν ἀκόμη στρέφει τὸν ὕμνον του στὴ «θαυμασία Ζάκυνθο» ποὺ τοῦ ἔδωσε τὴν πνοή, διότι

Ἐχθαίρουσιν οἱ Ἀθάνατοι
Τὴν ψυχήν, καὶ βροντάουσιν
Ἐπὶ τὰς κεφαλὰς
Τῶν ἀχαρίστων.

εἶναι βαθειὰ ἐπηρεασμένος καὶ πάλι ἀπὸ τὴν Βίβλο. «Πρόσεχε σεαυτῷ μὴ ἐπιλάθῃ Κυρίου τοῦ Θεοῦ σου», προειδοποιεῖ τοὺς ἀχαρίστους τὸ Δευτερονόμιον (Η΄ 11—20). «Τίς γινώσκει τὸ κράτος τῆς ὀργῆς σου καὶ τὸν θυμόν σου ἐξαριθμήσασθαι;» ψάλλει ὁ Δαυῒδ (ΠΘ΄ 11) καὶ ἀναγγέλλει στοὺς ὑπερηφάνους, ὅτι «Κύριος, Θεὸς τῶν ἐκδικήσεων ἐπαρρησιάσετο» καὶ «ἀπὸ ἐπιτιμήσεώς του φεύξονται, ἀπὸ φωνῆς βροντῆς του δειλιάσουσιν».

Συνθέτει τὶς ᾠδές του σὲ πολεμικὴ ἐποχή. Τοῦ χρειάζεται ὁ σκληρὸς Ἰεχωβᾶ. Οἱ ἄγγελοί του κρατοῦν ρομφαῖες. Ἀλλὰ ὁ ἀγώνας γίνεται γιὰ τὴν ἐλευθερία τῆς ἑλληνικῆς πατρίδας καὶ γιὰ τὴν θρησκεία τοῦ «γλυκυτάτου τέκνου» τῆς Ναζαρέτ. Καί, πέραν ἀπὸ τὰ ἀρχαϊκὰ τοπωνύμια, ὑπεράνω τῶν θείων τοπίων τοῦ Ὀλύμπου, ὁ ποιητὴς δὲν ἀγωνίζεται παρὰ νὰ στήση ἕνα Σινᾶ καὶ ἕνα Ὄρος τῶν Ἐλαιῶν.

ΧΡ. Α. ΡΙΖΟΠΟΥΛΟΣ

ΕΝΑ ΠΟΥΛΙ: ΘΡΥΛΟΣ ΚΑΙ ΣΥΜΒΟΛΟ

Ἡ λαϊκὴ πίστις, ὅτι ὁ πελεκᾶνος, ὅταν δὲν ἔχει τί ἄλλο νὰ δώση στὰ μικρά του, τὰ ταΐζει μὲ τὴν καρδιά του, εἶναι ἀβάσιμη ἐπιστημονικῶς. Προῆλθε ἀπὸ τὸ γεγονός, ὅτι ὁ πελεκᾶνος, γιὰ νὰ ταίση τὰ μικρά του, ἐξεμεῖ ἀπὸ τὴν περίφημη λαιμοσακκούλα του ψάρια μισοχωνεμένα, πιέζοντας τὴν κοιλιά του μὲ τὴν ἄκρη τοῦ μακρυοῦ ράμφους του. Τὸ αἷμα ποὺ φαίνεται νὰ βγαίνη, προέρχεται ἀπὸ τὰ ψάρια, κομματισμένα ἀπὸ τὸ κοφτερὸ ράμφος τοῦ περίεργου αὐτοῦ πουλιοῦ. Ὡστόσο, στὸ ποίημα ποὺ δημοσιεύεται παρακάτω, ὁ Μυσσὲ ἐκμεταλλεύεται μ' ἐπιτυχία την ρωμαντικὴ ὀμορφιὰ τοῦ θρύλου, δίνοντάς του ἕναν ὑψηλότερο συμβολισμό

Ὑπάρχει καὶ μία ἄλλη ἐκδοχὴ τοῦ θρύλου, κατὰ τὴν ὁποία ὁ πελεκᾶνος, ὅταν τὰ παιδιά του πεθάνουν, τὰ βρέχει μὲ τὸ αἷμα του καὶ τοὺς ξαναδίνει τὴ ζωή. Κατὰ τοὺς τρεῖς τελευταιους αἰῶνες τοῦ Μεσαίωνος, ἡ χριστιανικὴ τέχνη παρουσίαζε συχνὰ ἕναν πελεκᾶνο στὴν κορυφὴ τοῦ σταυροῦ, γιὰ νὰ συμβολίση τὸν Σωτῆρα ὁ ὁποῖος δίνει τὸ αἷμα του γιὰ τὴ σωτηρία τοῦ ἀνθρωπίνου γένους. Ὁ πελεκᾶνος διατηρεῖται καὶ στὰ χρόνια μας ὡς σύμβολο, σὲ μυστηριακὲς ὀργανώσεις.

ALFRED DE MUSSET

Ο ΠΕΛΕΚΑΝΟΣ

ἀπὸ τὴ «Νύχτα τοῦ Μάη»
Μετάφρασις: Β. Ἄβωρνα

Δέν θά σέ κάμει τίποτα, πίστεψε ὦ Ποιητή,
Μεγάλο μή ἂν δέν πόνεσες μιά λύπη δυνατή.
Μά γιά νά φτάσεις στ' ἄφταστα ἡ λαλιά σου θ' ἀκουστεῖ.
Τά πειό ὤμορφα τραγούδια μας μιλοῦν γι' ἀπελπισιά·
Καί ξέρω κάτι ἀθάνατα πού ἀτόφιοι εἶναι λυγμοί.
Τό μακρυνό ταξίδι του τελειώνει ὁ Πελεκᾶνος
Καί μέσα στά καλάμια του γυρίζει ἀποβραδίς.

Πεινοῦν κι' αὐτὸν κυττάζοντας φωνάζουν στὴν ἀκτὴ
Κι' ἀπάνωθε, ὡς χυμάει καὶ πέφτει μέσα στὰ νερά,
Τὸν τρέχουνε ξωπίσω του τὰ ἀχόρταστα μικρά.
Θαρρῶντας πὼς θ' ἁρπάξουνε τὸ ψάρι μερασιά
Χαρούμενα τὰ ράμφη τους στὶς γοῦσες τους κινοῦν.
Καὶ κεῖνος μ' ἀργοκίνητο τὸ βῆμα πάει στὸ βράχο
Καὶ κρέμουνται οἱ φτεροῦγες του τραβῶντας τὰ παιδιά του.
Ψαρᾶς αὐτὸς μελάγχολος κυττάει τὸν οὐρανό.
Στὸ ὁλάνοιχτο τὸ στῆθος του σὰν κύματα χοντρὰ
Κυλάει τὸ αἷμα, πού ἄδικά του ἀνάσκαψε βυθούς,
Γιατὶ ἦταν ἄδεια ἡ θάλασσα κι' ἔρημη ἡ ἀκρογιαλιά.
Καὶ τώρα φέρνει ὁ ἄμοιρος τροφὴ γιὰ τὰ παιδιά του
Μονάχα τὴν καρδιά του.
Σωπαίνοντας τεντώνεται στὸ βράχο καὶ μοιράζει
Στὰ παιδιά του
Τὰ πατρικὰ τὰ σωθικά του.
Καὶ μέσ' στὴν ὑπερκόσμια τὴν ἀγάπη του λικνίζει
Τὴ λύπη του κυττάζοντας τὸ αἱμόφυρτό του στῆθος
Καὶ χύνεται στὸ θάνατο ἀναπάντεχη εὐωχία.
Κατάχαμα κλονίζεται μεθάει ἀπὸ ἡδονὴ
Κι' ἀπὸ ἅγια τρυφερότητα καὶ φρίκη στὸ χαμό.
Μὰ ξάφνου, ὅπως κουράζεται κι' ὅπως σιγοπεθαίνει,
Φοβᾶται στὴν ἀτέλειωτή του ὀδύνη μὴ λυγίσουν
Τὰ πεινασμένα του παιδιά καὶ ζωντανὸ τὸ ἀφήσουν
Τὸ πατρικὸ κορμί του κι' ὑψώνεται κι' ἀνοίγει τὰ φτερά του
Χτυπῶντας τὴν καρδιά του.
Καὶ μιὰ κραυγὴ τὴν πένθιμη τὴ νύχτα χαιρετίζει,
Ποὺ ὁ ἀχός της ἐρημώνει τὶς ἀκτὲς ἀπὸ τὰ πουλιὰ
Τὰ θαλασσένια, ποὺ ἔφυγαν στὸν ὕπνο φοβισμένα·
Κι' ὁ βραδυασμένος στέκεται δειλὸς ὁ στρατοκόπος
Κι' ὥς νοιώθει πὼς τὸ θάνατο σιμώνει ἡ ἀκρογιαλιά,
Σταυροκοπιέται ἀμίλητος κι' ὑψώνεται στὸ Θεό..

Ἀπὸ τοὺς «Παπύρους τῆς Νεκρᾶς θαλάσσης»

Ἐγχειρίδιον Πειθαρχίας τοῦ Τάγματος τῶν Ἐσσαίων

Τὸ πλῆρες κείμενον

μὲ σημειώσεις τοῦ καθ. Πανεπιστημίου Κολούμπια Theodor H Gaster

Περὶ τῆς ἐξετάσεως τῶν μυουμένων(*)

ΠΡΟΚΕΙΜΕΝΟΥ ν' ἀποφασισθῇ εἰσδοχὴ εἰς τὴν συνθήκην ἀνθρώπων προτιθεμένων νὰ ἐνεργοῦν ἐφεξῆς βάσει τῶν ρηθέντων κανονισμῶν καὶ νὰ συνασπίσουν ἑαυτοὺς κατηγορηματικῶς μετὰ τῆς ἱερᾶς συναγωγῆς, δέον νὰ γίνεται ἔρευνα ἀναφορικῶς πρὸς τὸ ἦθος ἑκάστου εἰς τὰς ἀνθρωπίνας σχέσεις καὶ ὡς πρὸς τὴν κατανόησιν καὶ συμμόρφωσιν εἰς ζητήματα δογματικῆς. Ἡ ἔρευνα ἀναλαμβάνεται ὁμοῦ ὑπὸ τῶν ἱερέων οἵτινες ἔχουν ἀναλάβει τὴν τήρησιν τῆς Διαθήκης τοῦ Θεοῦ καὶ τὴν ἐπίβλεψιν τηρήσεως τῶν ἐντολῶν Του. καὶ ἀπὸ πλειοψηφίαν λαϊκῶν οἵτινες ἔχουν ὁμοίως ἀναλάβει νὰ ἐπιστρέψουν εἰς τὴν Διαθήκην. Ἕκαστος ἄνθρωπος τότε δέον νὰ καταχωρῆται εἰς ἰδιαιτέραν σειράν, ὁ εἷς μετὰ τὸν ἄλλον, κατὰ τὸν βαθμὸν τῆς ἀντιλήψεως καὶ δράσεως. Σκοπὸς εἶναι ὅπως ἕκαστον πρόσωπον καθίσταται ὑποκείμενον πρὸς τὸν ἀνώτερόν του. Ἡ πνευματική των στάσις καὶ ἡ διαγωγὴ θὰ ὑπόκεινται εἰς ἐπιθεώρησιν, ἐν τούτοις, ἀνὰ πᾶν ἔτος, τινὲς δὲ θὰ προάγωνται κατὰ τὴν πρόοδον αὐτῶν εἰς τὴν κατανόησιν καὶ τὴν ἀκεραιότητα τῆς διαγωγῆς των, ἕτεροι δὲ θὰ ὑποβιβάζωνται ἕνεκα τῆς δυστροπίας των.

Περὶ καταγγελιῶν καὶ φθόνου

Ὁσάκις ἔχῃ τις νὰ διατυπώσῃ κατηγορίαν ἐναντίον τοῦ πλησίον του, ὀφείλει νὰ τὸν καταμηνύσῃ ἀψευδῶς, ταπεινῶς καὶ συμπαθῶς. Δὲν πρέπει νὰ ὁμιλῇ πρὸς αὐτὸν μετὰ θυμοῦ, ἐριστικότητος ἢ ἀλαζονείας ἢ μὲ οἱανδήποτε κακὴν διάθεσιν[1]. Δὲν πρέπει νὰ τρέφῃ μῖσος εἰς τὴν καρδίαν του δι' αὐτόν. Ὅταν ἔχῃ κατηγορίαν τινα ἐναντίον του, πρέπει νὰ τὴν διατυπώσῃ ὅταν καὶ ὅπου δεῖ καὶ ὄχι νὰ καταστῇ ὁ ἴδιος ἔνοχος ποινῆς διὰ φθόνον. Περαιτέρω, οὐδεὶς ἐπιτρέπεται νὰ διατυπώνῃ κατηγορίαν ἐναντίον τοῦ πλησίον του δημοσίᾳ, πλὴν ὅταν εἶναι ἀποδεδειγμένη διὰ μαρτύρων.

(*) συνέχεια ἐκ τῆς σελ. 76 τοῦ 5ου τεύχους.

1. Ὁ Φίλων ἐγκωμιάζει τοὺς Ἐσσαίους διὰ τὴν «χαρωπὴν ἰδιοσυγκρασίαν» των. Ἐπίσης ὁ Ἰώσηπος λέγει ὅτι εἶναι ἱκανοὶ «νὰ περιστέλλουν τὴν ὀργήν των, νὰ χαλιναγωγοῦν τὰ πάθη των... λειτουργοὶ εἰρήνης».

Περὶ κοινοτικῶν καθηκόντων

Ἡ ἑπομένη διαδικασία πρέπει ν' ἀκολουθῆται ἀπὸ πάντα τὰ μέλη τῆς κοινότητος εἰς τὰς σχέσεις μεταξύ των, ὁπουδήποτε καὶ ἂν διαμένουν.

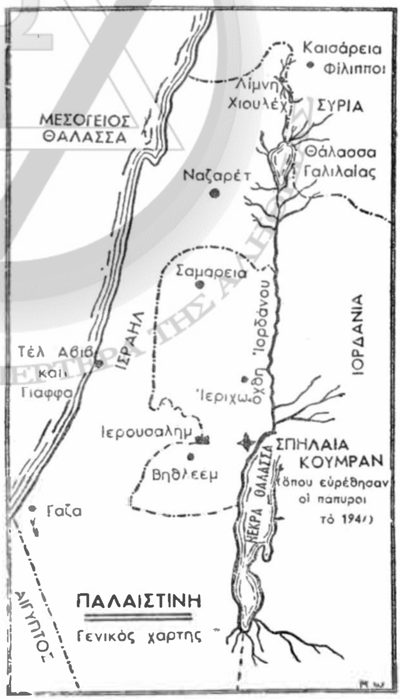
Ἕκαστος ὀφείλει νὰ ὑπακούῃ τὸν κατὰ βαθμὸν ἀνώτερόν του [2] εἰς πάντα τὰ ζητήματα ἐργασίας ἢ χρήματος. Πάντες ὅμως ὀφείλουν νὰ γευματίζουν ἀπὸ κοινοῦ, νὰ προσεύχωνται ἀπὸ κοινοῦ καὶ νὰ συνεδριάζουν ἀπὸ κοινοῦ [3].

Ὁπουδήποτε εὑρίσκονται δέκα ἄνδρες [4] καταταγμένοι εἰς τὴν κοινότητα συμφώνως πρὸς τοὺς τύπους, δὲν πρέπει ν' ἀποχωρίζεται αὐτῶν ὁ εἷς ἱερεύς. Καθήμενοι ἐπὶ παρουσίᾳ του λαμβάνουν ἕκαστος τὴν ἀνήκουσαν εἰς τὸν βαθμόν του θέσιν καὶ κατὰ τὴν ἰδίαν τάξιν κάθηνται ὁσάκις πρόκειται νὰ συνέλθουν εἰς συμβούλιον.

Ὅταν κάθηνται εἰς τράπεζαν πρὸς συνεστίασιν ἢ ἑτοιμάζονται νὰ πίουν οἶνον, ὁ ἱερεὺς πρῶτον ἐκτείνει τὴν χεῖρα του εἰς ἐπίκλησιν εὐλογίας διὰ τὸ πρῶτον τεμάχιον ἄρτου ἢ τὸν οἶνον [5].

Ὁμοίως ὁσάκις εὑρίσκωνται δέκα ἄνδρες συμφώνως πρὸς τοὺς τύπους καταταγμένοι εἰς τὴν κοινότητα, δὲν πρέπει νὰ ἀπουσιάζῃ ἀπὸ αὐτοὺς ὁ δυνάμενος νὰ ἑρμηνεύῃ τὸν Νόμον [6] πρὸς αὐτοὺς ἀνὰ πᾶσαν ὥραν ἡμέρας ἢ νυκτός, διὰ τὴν ἁρμονικὴν ρύθμισιν τῶν ἀνθρωπίνων σχέσεών των.

Τὰ γενικὰ μέλη τῆς κοινότητος ὀφείλουν νὰ ἀγρυπνοῦν κατὰ τὸ ἓν τρίτον τῶν νυκτῶν ὁλοκλήρου τοῦ ἔτους, ἀναγινώσκοντες βιβλία, μελετῶντες τὸν Νόμον καὶ προσευχόμενοι ἀπὸ κοινοῦ.

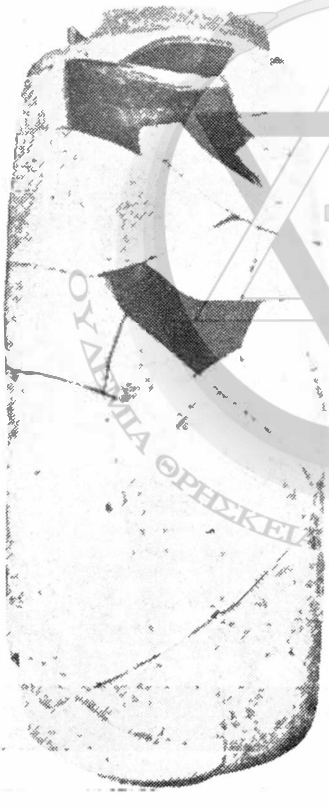
2. Τὸ κείμενον ἐπὶ λέξει λέγει ὅτι «ὁ μικρὸς νὰ ὑπακούῃ τὸν μεγάλον», εἶναι προφανὲς ὅμως ὅτι πρόκειται περὶ διαφορᾶς βαθμοῦ καὶ ὄχι ἡλικίας. Πάντως, ὁ Φίλων ἀναφέρει περὶ τῶν Ἐσσαίων ὅτι εἰς τὴν συναγωγὴν ὁ νεώτερος ἐκάθητο ὑπὸ τὸν πρεσβύτερον.
3. Τοῦτο βεβαιοῦται καὶ ἀπὸ τὰ συγγράμματα τοῦ Φίλωνος καὶ τοῦ Ιωσήπου περὶ τῶν Ἐσσαίων.
4. Δέκα ἄτομα κατ' ἐλάχιστον ἀπῃτοῦντο, κατὰ τὸν Ἰουδαϊκὸν νόμον, πρὸς σχηματισμὸν συναγωγῆς. Οἱ Ἐσσαῖοι ἐτήρουν τὴν διάταξιν ταύτην.
5. Ὅπως ἐσυνήθιζαν οἱ Ἐσσαῖοι, ἡ πρώτη πρᾶξις εἰς τὴν «ἀγάπην», κατὰ τοὺς πρώτους χριστιανικοὺς χρόνους, ἦτο ἡ εὐλογία τοῦ κυπέλλου. Ὁ Ἐπίσκοπος, ἐὰν ἦτο παρών, ἐξετέλει τὸ καθῆκον τοῦτο.
6. Α' Κορινθ. ΙΔ' 28. Κατὰ τὴν «Ἀποστολικὴν Διδασκαλίαν» χρέη ἑρμηνευτοῦ ἐξετέλουν οἱ ἐπίσκοποι.

Περὶ τοῦ Γενικοῦ Συμβουλίου

Ὁ ἑπόμενος κανὼν ἀφορᾷ εἰς τὰς δημοσίας συνεδριάσεις. Οἱ ἱερεῖς καταλαμβάνουν τὴν πρώτην θέσιν. Οἱ πρεσβύτεροι ἔρχονται δεύτεροι. Οἱ λοιποὶ καταλαμβάνουν θέσεις ἀναλόγως τῶν βαθμῶν των. Κατὰ τὴν τάξιν αὐτὴν κάθηνται προκειμένου περὶ ἐκδόσεως δικαστικῆς κρίσεως ἢ περὶ κοινοῦ συμβουλίου ἢ ὅταν ἀνακύπτῃ θέμα γενικοῦ ἐνδιαφέροντος.

Ὁ καθεὶς δύναται νὰ ἐκφέρῃ τὴν γνώμην του εἰς τὸ κοινὸν συμβούλιον. Οὐδείς, ὅμως, ἐπιτρέπεται νὰ διακόπτῃ τὸν πλησίον του ὁμιλοῦντα ἢ ν' ἀρχίζῃ ὁμιλῶν προτοῦ τελειώσῃ ὁ προηγούμενος[7]. Ἐπίσης δὲν ἐπιτρέπεται νὰ ὁμιλῇ τις πρὸ τῆς καθωρισμένης τάξεως αὐτοῦ. Ἕκαστος ὁμιλεῖ μὲ τὴν σειράν, ὅταν κληθῇ πρὸς τοῦτο.

Εἰς δημοσίας συνεδριάσεις, οὐδεὶς ἐπιτρέπεται νὰ ὁμιλῇ ἐπὶ θέματος μὴ σχετιζομένου μὲ τὴν κοινότητα ὡς σύνολον[8]. Ἐὰν ὁ ἐπόπτης[9] τῆς ἀδελφότητος ἢ ἕτερος ὅστις δὲν εἶναι τοῦ ἰδίου βαθμοῦ μὲ τὸν ἐγείροντα ζήτημά τι ἐνώπιον τῆς κοινότητος, ἔχῃ νὰ εἴπῃ τι πρὸς τὴν κοινότητα, πρέπει νὰ ἐγερθῇ καὶ νὰ δηλώσῃ: Ἔχω κάτι νὰ εἴπω πρὸς τὴν ὁμάδα. Καὶ μόνον ὅταν τοῦ τὸ ἐπιτρέψουν, λαμβάνει τὸν λόγον.

Ἕνας ἀπὸ τοὺς ἀμφορεῖς ποὺ περιεῖχαν τοὺς παπύρους

Περὶ ὑποψηφίων καὶ δοκίμων

Ἐὰν οἱοσδήποτε κάτοικος τοῦ Ἰσραὴλ ἐπιθυμῇ νὰ εἰσέλθῃ εἰς τὴν ὀργάνωσιν τῆς κοινότητος, ὁ ἐπόπτης τῆς ἀδελφότητος ἐξετάζει τοῦτον ὡς πρὸς τὴν διανόησίν του καὶ τὰς πράξεις του καί, ἐὰν ἐπιτύχῃ εἰς δοκιμασίαν, τὸν παροτρύνει εἰς τὴν συνθήκην ἵνα ἐπιστρέψῃ εἰς τὴν ἀλή-

---

7. Ὁ Ἰώσηπος ἀναφέρει διὰ τοὺς Ἐσσαίους ὅτι «οὔτε θόρυβος, οὔτε ταραχὴ βεβηλώνουν τὸν οἶκον των. Καλοῦν ἕκαστον ὅπως μετάσχῃ τῶν συζητήσεων μὲ τὴν σειράν του».
8. Κατὰ τὸν Ἰώσηπον, ὁσάκις ἦσαν συνηθροισμένοι δέκα Ἐσσαῖοι (δηλ. ἡ ἐλαχίστη ἀπαρτία), οὐδεὶς ὡμίλει ἐὰν δὲν συνεφώνουν οἱ λοιποὶ ἐννέα.
9. Ἡ χρησιμοποιουμένη εἰς τὸ ἑβραϊκὸν κείμενον λέξις εἶναι ἀντίστοιχος μὲ τὴν ἑλληνικὴν Ἐ π ί σ κ ο π ο ς. Οὕτω διαφωτίζεται ἡ ἀρχικὴ μορφὴ τοῦ λειτουργήματος, τὸ ὁποῖον μετετράπη ἀργότερον εἰς ἱερατικόν.

θειαν καὶ ἀποστραφῇ πᾶσαν φαυλότητα. Ἐπίσης τοῦ διδάσκει ὅλους τοὺς κανόνας τῆς κοινότητος.

Ἐν συνεχείᾳ, ὁ ὑποψήφιος παρουσιάζεται πρὸς τὴν ἀδελφότητα καὶ τὰ μέλη ταύτης ἐρωτῶνται περὶ αὐτοῦ και τῆς εἰσδοχῆς του ἢ τῆς ἀπορρίψεώς του, ἡ δὲ ἀπόφασις λαμβάνεται διὰ ψηφοφορίας.

Οὐδεὶς ὑποψήφιος, ἐν τούτοις, γίνεται δεκτὸς εἰς τὴν συνήθη κατάστασιν ἁγνότητος τῆς γενικῆς ἀδελφότητος [10] εἰμὴ μετὰ τὴν συμπλήρωσιν ἔτους καὶ τὴν ἔγκρισιν τῆς πνευματικῆς του στάσεως καὶ ἐπιδόσεως. Ἐν τούτῳ τῷ μεταξὺ δὲν ἔχει μέρος εἰς τὸ κοινὸν ταμεῖον [11].

Ἀφοῦ διέλθη ἓν πλῆρες ἔτος ἐν μέσῳ τῆς κοινότητος, τὰ μέλη ταύτης ἐπανεξετάζουν τὴν κατανόησίν του καὶ τὴν συμμόρφωσιν εἰς ζητήματα δογματικῆς. Ἐὰν τότε ψηφισθῇ ἀπὸ τοὺς ἱερεῖς καὶ τὴν πλειοψηφίαν τῶν συμβεβλημένων ὅπως γίνῃ δεκτὸς εἰς τὴν ἀδελφότητα, τότε τὸν καλοῦν νὰ κομίσῃ μεθ' ἑαυτοῦ πᾶσαν τὴν ἰδιοκτησίαν του καὶ τὰ ἐργαλεῖα τοῦ ἐπαγγέλματός του, παραδίδονται δὲ εἰς τὴν φρούρησιν τοῦ «ἐπιμελητοῦ τῶν ἔργων» τῆς κοινότητος. Καταγράφονται εἰς λογαριασμόν, ὁ δὲ ἁρμόδιος δὲν ἔχει τὸ δικαίωμα νὰ δαπανήσῃ ἐξ αὐτῶν διὰ τὸ γενικὸν ὄφελος. Μόνον μετὰ τὴν συμπλήρωσιν δευτέρου ἔτους μεταξὺ τῶν μελῶν τῆς ἀδελφότητος ἀδύναται ὁ ὑποψήφιος νὰ γίνῃ δεκτὸς εἰς τὸ κοινόβιον [12]. Ὅταν συμπληρωθῇ τὸ δεύτερον τοῦτο ἔτος δεον νὰ ὑποβληθῇ εἰς περαιτέρω ἐξε-

Τὸ χειρόγραφον τοῦ Τάγματος τῶν Ἐσσαίων, καθὼς ἤρχισε τὸ ξετύλιγμά του

10. Ὁ Ἰώσηπος ἀναφέρει τέσσαρας κατηγορίας μεταξὺ τῶν Ἐσσαίων καὶ λέγει ἐπίσης, ὅτι ὁ ὑποψήφιος δὲν εἰσήρχετο εἰς τὸ «ἱερὸν ὕδωρ τοῦ ἐξαγνισμοῦ» εἰμὴ μετὰ τὴν ἐτησίαν δοκιμασίαν. Ἡ «συνήθης γενικὴ κατάστασις ἁγνότητος» (κατὰ λέξιν, «ἁγνότης τῶν πολλῶν») ἦτο προφανῶς ὁ κατώτερος βαθμός.

11. Ἐπιβεβαιοῦται καὶ ἡ διάταξις αὕτη περὶ τῶν Ἐσσαίων ἀπὸ τὸν Ἰώσηπον.

12. Ἡ «Ἀποστολικὴ Διδασκαλία» ἀποκλείει τοὺς νεοφύτους ἀπὸ τὸ κοινὸν δεῖπνον. Οὕτω συνέβαινε καὶ ἐπὶ Ἐσσαίων.

τασιν ὑπὸ τῆς γενικῆς ἀδελφότητος [13] καὶ ἐὰν τότε ψηφισθῇ ὡς μέλος τῆς κοινότητος, καταγράφεται εἰς τὴν δέουσαν τάξιν, τὴν ὁποίαν θὰ κατέχῃ μεταξὺ τῶν ἀδελφῶν του εἰς ὅλα τὰ ζητήματα δογματικῆς, δικαστικῆς διαδικασίας, βαθμοῦ ἁγνότητος καὶ μερισμοῦ τῶν κοινῶν ἀγαθῶν. Ἔκτοτε ἡ γνώμη του καὶ ἡ κρίσις του εἶναι εἰς τὴν διάθεσιν τῆς κοινότητος.

Περὶ ψευδοῦς, ἄφρονος καὶ βλασφήμου λόγου

Οἱ ἑπόμενοι κανόνες δέον νὰ ἀκολουθῶνται κατὰ τὴν ἑρμηνείαν τοῦ νόμου ἀναφορικῶς πρὸς τὰς μορφὰς τοῦ λόγου.

Ἐὰν ἤθελεν εὑρεθῇ εἰς τὴν κοινότητα ἀνὴρ ὅστις ἐνσυνειδήτως ψεύδεται ἀναφορικῶς μὲ τὴν περιουσίαν (του), δέον νὰ θεωρηθῇ ὡς ἐκτὸς τῆς καταστάσεως ἁγνότητος τῆς ἀπολαμβανομένης ὑπὸ τῶν μελῶν τῆς ἀδελφότητος καὶ τιμωρεῖται διὰ περικοπῆς τοῦ ἑνὸς τετάρτου τῆς μερίδος τροφῆς.

Ἐάν τις ἀπαντήσῃ εἰς τὸν πλησίον του περιφρονητικῶς ἢ ὁμιλήσῃ ἀποτόμως εἰς τρόπον ὥστε νὰ ὑποσκάψῃ τὴν βάσιν τῆς συντροφικότητος, ἀπειθήσῃ δὲ καὶ εἰς τὰς διαταγὰς ἀνωτέρου του, τιμωρεῖται δι' ἓν ἔτος.

Ἐάν τις, ὁμιλῶν περὶ πράγματός τινος, ἀναφέρῃ τὸ ὑπεράνω ὅλων τιμώμενον Ὄνομα [14] ἢ ἐὰν εἰς στιγμὴν αἰφνιδίας ὀργῆς ἢ δι' ἄλλον προσωπικὸν λόγον ἤθελε βλασφημήσει [15], ἀποβάλλεται διὰ παντὸς καὶ δὲν ἐπιστρέφει πλέον εἰς τὴν ἀδελφότητα τῆς κοινότητος.

Ἐάν τις ὁμιλήσῃ μὲ ὀργὴν ἐναντίον κληρικοῦ ἐκ τῶν ἐγγεγραμμένων, τιμωρεῖται δι' ἓν ἔτος, τίθεται ἐν ἀπομονώσει καὶ θεωρεῖται ἐκτὸς τῆς ἐπιφυλασσομένης εἰς τὰ μέλη τῆς κοινότητος ἁγνότητος. Ἐὰν ὡμίλησεν ἄνευ προθέσεως, ἡ ποινὴ περιορίζεται μόνον εἰς ἓξ μῆνας.

Ἐάν τις δυσφημῇ ἀδίκως τὸν πλησίον του καὶ πράττῃ τοῦτο σκοπίμως τιμωρεῖται μὲ ἓν ἔτος καὶ θεωρεῖται «ἐκτός».

Περὶ ἀπάτης

Ἐάν τις ὁμιλήσῃ πρὸς τὸν πλησίον του μὲ δόλον ἢ ἐνσυνειδήτως τὸν ἐξαπατήσῃ, τιμωρεῖται μὲ ἓξ μῆνας. Ἐὰν ὅμως τὸν ἀπατήσῃ ἄνευ προθέσεως τιμωρεῖται μόνον μὲ τρεῖς μῆνας.

Ἐάν τις ἐξαπατήσῃ τὴν κοινότητα, προκαλῶν ζημίαν εἰς τὰ οἰκονομικά της, ὑποχρεοῦται εἰς ἐπανόρθωσιν τῆς ζημίας. Ἐὰν παραλείψῃ τοῦτο, τιμωρεῖται μὲ 60 ἡμέρας.

Περὶ ἐκδικητικότητος

Ἐάν τις τρέφῃ φθόνον κατὰ τοῦ πλησίον του ἄνευ νομίμου αἰτίας, τιμωρεῖται μὲ ἓξ μῆνας. (Διόρθωσις ὑπεράνω τῆς γραμμῆς ἀναφέρει : ἓν ἔτος). Τὸ αὐτὸ ἰσχύει καὶ διὰ πάντα ὅστις λαμβάνει προσωπικῶς ἐκδίκησιν κατὰ τοῦ πλησίον του ἀσχέτως αἰτίας.

Περὶ ἀκαθάρτου λόγου

Ὅστις παρακινεῖ εἰς ἄκοσμον ὁμιλίαν τιμωρεῖται μὲ τρεῖς μῆνας.

ΤΟ ΤΕΛΟΣ
ΕΙΣ ΤΟ ΠΡΟΣΕΧΕΣ

---

13. Κατὰ τὸν Ἰώσηπον, ὅστις ἐπεθύμει νὰ καταταγῇ εἰς τοὺς Ἐσσαίους, ὤφειλε νὰ διέλθῃ ἓν ἔτος δοκιμῆς «ἐκτὸς» καὶ δύο πλήρη ἔτη «ἐντός», μὲ διαβάθμισιν δοκιμασίας, ἵνα καταστῇ ὑποκείμενος εἰς ψηφοφορίαν εἰσδοχῆς. Δὲν ὑπάρχει οὐσιαστικὴ ἀντίφασις μὲ τὸ κείμενον τοῦ ἐγχειριδίου.

14. Δευτερον. ΚΗ' 58. Α' Ἰακώβου Β'. 7

15. Εἰς τὸ σημεῖον αὐτὸ ὑπάρχει μικρὸν κενόν, προφανῶς διότι κατὰ τὴν ὑπαγόρευσιν τοῦ κειμένου ὁ ἀντιγραφεὺς δὲν ἀντελήφθη λέξεις τινας.

ΒΕΔΑ ΚΑΙ ΒΙΒΛΟΣ

Ἀπὸ τὸ βιβλίο τοῦ Δρ. Πάουλ Ντόϋσσεν
«Ἡ Μυστικὴ διδασκαλία τῆς Βέδας»
(Μετάφρ καὶ σημειώσεις Κ. ΑΝΤΩΝΙΑΔΗ)

ΓΙΑ τὴ Βέδα[1] οἱ Οὐπανισάντς[2] εἶναι ὅ,τι γιὰ τὴ Βίβλο ἡ Καινὴ Διαθήκη· καὶ ἡ ἀναλογία αὐτὴ δὲν εἶναι μόνον ἐξωτερικὴ καὶ συμπτωματική, ἀλλὰ τέτοια, ποὺ προχωρεῖ κατὰ πολὺ μέσα στὸ βάθος καὶ ποὺ βασίζεται σ᾿ ἕνα γενικό, καὶ στοὺς δυὸ τομεῖς ἐμφανιζόμενο νόμο ἐξελίξεως τῆς θρησκευτικῆς ζωῆς.

Κατὰ τὴν παιδικὴ ἡλικία τῶν λαῶν, ἡ θρησκεία θέτει ἐντολὲς καὶ ἀπαγορεύσεις, καὶ δίνει ἔμφασι σ᾿ αὐτὲς μὲ ὑπόσχεσι ἀνταμοιβῆς καὶ ἀπειλὴ τιμωρίας· ἔτσι ἀπευθύνεται στὸν ἐγωϊσμό, τὸν ὁποῖο προϋποθέτει σὰν τὸν κύριο πυρῆνα τοῦ φυσικοῦ ἀνθρώπου, καὶ πέρα ἀπ᾿ τὸν ὁποῖο δὲν προχωρεῖ.

Μία ἀνώτερη βαθμίδα τῆς θρησκευτικῆς συνειδήσεως ἐπιτυγχάνεται μὲ τὴν ἀναγνώρισι, ὅτι ὅλες οἱ πράξεις ποὺ ἔχουν σὰν ἐλατήριό τους τὸ φόβο καὶ τὴν ἐλπίδα εἶναι χωρὶς ἀξία γιὰ τὸν αἰώνιο προορισμὸ τοῦ ἀνθρώπου, ὅτι τὸ ὕψιστο καθῆκον τῆς ὑπάρξεως ἔγκειται ὄχι σὲ μιὰ ἱκανοποίησι τοῦ ἐγωϊσμοῦ, ἀλλὰ σὲ μιὰ πλήρη κατάργησί του, καὶ ὅτι ἡ ἀληθινή, θεία μας ὀντότης φθάνει σ᾿ αὐτὴ μόνο μὲ τὴ διάρρηξι τῆς ἀτομικότητος, σὰν ἑνὸς περικαλύμματος.

Καὶ ἐκείνη μὲν ἡ παιδικὴ ἄποψι τῆς δικαιώσεως τῆς πράξεως ἀντιπροσωπεύεται στὴ Βίβλο μὲ τὸ Νόμο τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης καὶ ἀντιστοίχως στὴ Βέδα μ᾿ αὐτὸ ποὺ οἱ Ἰνδοὶ

---

1. Ἡ «Βέδα»—Veda— ἡ «Ἱερὴ Γνῶσι», εἶναι τὸ ἱερὸ βιβλίο τῶν Ἰνδῶν, ἀντίστοιχο πρὸς τὴ Βίβλο τῶν Χριστιανῶν.
2. Οἱ «Οὐπανισάντς» — Upanishad's—(γιατὶ ὑπάρχουν πολλὲς «Οὐπανισὰντ») ἢ ἀλλοιῶτικα, ἡ «Βεντάντα»—Vedânta—(Τέλος τῆς Βέδας) εἶναι ἕνα μέρος τῆς Βέδας, τὸ τελευταῖο της, ποὺ περιέχει θεολογικὲς καὶ φιλοσοφικὲς ἀπόψεις γιὰ τὴν οὐσία τῶν πραγμάτων.

θεολόγοι ὀνομάζουν Κ ά ρ μ α κ ά ν τ α μ (μέρος τοῦ ἔργου), [3] ὑπὸ τὸ ὁποῖο ὄνομα περιλαμβάνουν ὅλη τὴ φιλολογία τῶν Ὕμνων καὶ τῶν Βράχμανας, μὲ ἐξαίρεσι τὰ ἐδῶ καὶ κεῖ παρεμβεβλημένα μέρη τοῦ εἴδους τῶν Ο ὐ π α ν ι σ ά ν τ ς. Καὶ τὰ δυό, ἡ Παλαιὰ Διαθήκη καὶ τὸ Κ ά ρ μ α κ ά ν τ α μ τῆς Β έ δ α ς, κηρύσσουν ἕνα νόμο καὶ προοιωνίζουν γιὰ τὴν τήρησι τούτου ἀμοιβή, γιὰ τὴν παράβασί του ποινή· καὶ ἂν ἡ Ἰνδικὴ θεωρία ἔχει τὸ προτέρημα, ὅτι μπορεῖ νὰ μεταθέσῃ τὴν ἀνταπόδοσι ἐν μέρει στὸν ἄλλο κόσμο καὶ μ᾽ αὐτὸ ν᾽ ἀποφύγῃ τὴ σύγκρουσι μὲ τὴν πεῖρα, πρᾶγμα ποὺ στὴν περιωρισμένη στὸν κόσμο τοῦτο διδασκαλία τῆς ἀνταποδόσεως τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης προξενεῖ τόσες πολλὲς στενοχώριες, ἔτσι εἶναι πάλι ὁ ἐξαιρετικὸς χαρακτήρας τῆς βιβλικῆς δικαιοσύνης τοῦ Νόμου, ὅτι αὐτή, λιγώτερο παρὰ ἡ Ἰνδική, καταλήγει στὸ αὐτὸ μὲ τυπικὰ παραγγέλματα καὶ γι᾽ αὐτὸ θέτει μεγαλύτερη ἔμφασι σὲ μιὰν ἠθική, «ἀνεπίληπτη» διαγωγή. Γιὰ τὰ συμφέροντα τῆς ἀνθρώπινης κοινωνίας τὸ προτέρημα αὐτὸ εἶναι πολὺ μεγάλο· ἀλλὰ καθ᾽ ἑαυτὸ καὶ γιὰ τὴν ἠθικὴ ἀξία τῆς πράξεως δὲν δικαιολογεῖ καμμιὰ διαφορά, ἂν ὁ ἄνθρωπος μοχθῇ στὴν ὑπηρεσία φανταστικῶν θεῶν ἢ στὴν ὑπηρεσία τῶν συνανθρώπων του: καὶ τὰ δυὸ εἶναι, ἐφ᾽ ὅσον σ᾽ αὐτὰ σὰν ἔσχατος σκοπὸς προβάλλεται ἡ ἴδια του εὐημερία, ἕνα ἁπλὸ μέσο σ᾽ αὐτὸν τὸν ἐγωϊστικὸ σκοπό, καὶ ὡς ἐκ τούτου εἶναι, ὅπως αὐτὸς ὁ ἴδιος, ἀπὸ ἠθικῆς ἀπόψεως χωρὶς ἀξία καὶ κατακριτέα.

Ἡ δὲ ἀναγνώρισις αὐτὴ ἀντανακλᾶται στὴν Καινὴ Διαθήκη καὶ στὶς Ο ὐ π α ν ι σ ά ν τ ς, ὅταν αὐτὲς διδάσκουν, ἡ μὲν πρώτη τὴν ἔλλειψι ἀξίας, ἡ δὲ δεύτερη τὸ ἀξιοκατάκριτο μάλιστα ὅλων, ἐπίσης καὶ τῶν καλῶν πράξεων· καὶ οἱ δυὸ ἐξαρτοῦν τὴ σωτηρία ὄχι ἀπ᾽ ὁποιαδήποτε πρᾶξι ἢ παράλειψι, ἀλλ᾽ ἀπὸ μιὰ πλήρη μεταλλαγὴ ὁλοκλήρου τοῦ φυσικοῦ ἀνθρώπου· καὶ οἱ δυὸ θεωροῦν τὴν μεταλλαγὴ αὐτὴ σὰ μιὰ λύτρωσι ἀπ᾽ τὰ δεσμὰ αὐτῆς ὅλης τῆς ριζωμένης στὸν ἐγωϊσμὸ ἐμπειρικῆς πραγματικότητος.

Ἀλλὰ γιατί ἔχουμε ἀνάγκη λυτρώσεως ἀπ᾽ αὐτὴ τὴν ὕπαρξι; Γιατὶ αὐτὴ εἶναι τὸ κράτος τῆς ἁμαρτίας, ἀπαντάει ἡ Β ί β λ ο ς· γιατὶ εἶναι τὸ κράτος τῆς πλάνης, ἀπαντάει ἡ Β έ δ α. Ἐκείνη βλέπει τὴν ἀπώλεια στὸ βουλητικό, αὐτὴ στὸ γνωστικὸ μέρος τοῦ ἀνθρώπου· ἐκείνη ζητάει μιὰ μεταλλαγὴ τῆς θελήσεως, αὐτὴ μιὰ τέτοια τῆς γνώσεως. Σὲ ποιὰ πλευρὰ βρίσκεται ἐδῶ ἡ Ἀλήθεια; Ἂν ὁ ἄνθρωπος ἦταν μόνο θέλησις ἢ μόνο γνῶσις, τότε θὰ εἴχαμε ν᾽ ἀποφασίσουμε ἀναλόγως, γιὰ τὴ μιὰ ἢ γιὰ τὴν ἄλλη ἀντίληψι. Ἀλλ᾽ ἀφοῦ ὅμως ὁ ἄνθρωπος εἶναι ἕνα συγχρόνως βουλόμενο καὶ γνωρίζον ὄν, γι᾽ αὐτὸ ἡ μεγάλη αὐτὴ μεταβολή, στὴν ὁποία βλέ-

3. «Κάρμακάνταμ» — Karmakandam—σημαίνει ἀκριβέστερα τὸ μέρος τοῦ παγκόσμιου ἔργου ποὺ πρέπει νὰ ἐπιτελέσῃ ὁ ἄνθρωπος ποὺ ἀφορᾶ τὸν ἄνθρωπο.

που τὴ σωτηρία ἡ Βίβλος καὶ ἡ Βέδα, πρέπει νὰ συντελεσθῆ καὶ στοὺς δυὸ τομεῖς: πρῶτα, σύμφωνα μὲ τὴ βιβλικὴ ἄποψι, θὰ μαλακώση τὴν ἀπολιθωμένη στὸν φυσικὸ ἐγωϊσμὸ καρδιὰ καὶ θὰ τὴν κάνη ἱκανὴ γιὰ πράξεις δικαιοσύνης, ἀγάπης καὶ αὐταπαρνήσεως, καὶ ὕστερα, μαζὶ μ' αὐτὸ θ' ἀποκαλύψη μέσα μας τὴ μεγάλη γνῶσι τῶν Οὐπανισάντς ποὺ προλαβαίνει τὴ διδασκαλία τοῦ Κάντ, ὅτι ὅλη αὐτὴ ἡ μέσα στὸν χῶρο, κατ' ἀκολουθία πολλαπλῆ, κατ' ἀκολουθία ἐγωϊστικὴ κοσμικὴ τάξι βασίζεται μόνο σὲ μιά, σὲ μᾶς λόγω τῆς ἱκανότητος τοῦ νοητικοῦ μας, ἔμφυτη πλάνη (mâyâ), ὅτι ἀληθινὰ ὑπάρχει μόνο ἕνα αἰώνιο, πέρα ἀπὸ χῶρο καὶ χρόνο, πολλαπλότητα καὶ γίγνεσθαι, ὑπέρτατο ὄν, τὸ ὁποῖο παρουσιάζεται σ' ὅλες τὶς μορφὲς τῆς φύσεως, καὶ τὸ ὁποῖο ἐγώ, ὁλόκληρος κι' ἀμέριστος, νοιώθω καὶ βρίσκω στὸ ἐσωτερικό μου σὰν τὸν ἴδιο μου Ἑαυτό, σὰν τὸ Ἄτμαν.

Βεβαίως, ἔτσι, σύμφωνα μὲ τὴν μεγάλη διδασκαλία τοῦ Σοπενχάουερ, ἡ θέλησι καὶ ὄχι ἡ διάνοια ἀποτελεῖ τὸν πυρῆνα τοῦ ἀνθρώπου, βεβαίως ἔτσι θὰ μείνη στὸν Χριστιανισμὸ τὸ προτέρημα, ὅτι ἡ ἀξίωσί του γιὰ μιὰν ἀναγέννησι τῆς θελήσεως εἶναι ἡ πραγματικὰ κεντρικὴ καὶ οὐσιώδης, ἀλλὰ βεβαίως, ἀφοῦ ὁ ἄνθρωπος εἶναι ὄχι μόνο θέλησις, ἀλλὰ συγχρόνως καὶ διάνοια, ἔτσι βεβαίως ἡ χριστιανικὴ αὐτὴ ἀναγέννησι τῆς θελήσεως θὰ παρουσιασθῆ ἀπὸ τὴν ἄλλη της πλευρὰ σὰν μιὰ ἀναγέννησι τῆς γνώσεως, ὅπως τὴν διδάσκουν οἱ Οὐπανισάντς. «Ἀγάπα τὸν πλησίο σου σὰν τὸν ἑαυτό σου», προτρέπει ἡ Βίβλος· ἀλλ' ἀπὸ ποῦ προέρχεται αὐτὴ ἡ ἀξίωσις, ἀφοῦ ἐγὼ αἰσθάνομαι τὸν ἑαυτό μου μόνο μέσα μου καὶ ὄχι μέσα στὸν ἄλλο; «Γιατί», προσθέτει διευκρινίζοντας ἐδῶ ἡ Βέδα, «ὁ πλησίον σου, στὴν ἀλήθεια, εἶναι ὁ ἴδιος ὁ ἑαυτός σου, καὶ ὅ,τι σὲ χωρίζει ἀπ' αὐτὸν εἶναι μόνο ξεγέλασμα». Ὅπως σ' αὐτὴν τὴν περίπτωσι, τὸ ἴδιο εἶναι καὶ σ' ὅλα τὰ σημεῖα τοῦ συστήματος: Ἡ Καινὴ Διαθήκη καὶ οἱ Οὐπανισάντς, αὐτὰ τὰ δυὸ ὕψιστα προϊόντα τῆς θρησκευτικῆς συνειδήσεως τοῦ ἀνθρώπου, πουθενὰ δὲν στέκονται (ἂν δὲν προσκολληθῆ κανεὶς στὴν ἐξωτερική τους ὄψι) σὲ μιὰ ἀσυμβίβαστη ἀντίφασι, ἀλλὰ χρησιμεύουν κατὰ τὸν ὡραιότερο τρόπο, τὸ ἕνα γιὰ διασαφήνισι καὶ συμπλήρωσι τοῦ ἄλλου.

Ἕνα παράδειγμα μπορεῖ νὰ δείξη, τί ἀξία μπορεῖ νὰ κερδίση ἡ διδασκαλία τῶν Οὐπανισάντς, γιὰ τὴ διαμόρφωσι τῆς χριστιανικῆς μας συνειδήσεως.

Ὁ Χριστιανισμὸς διδάσκει κατὰ τὸ πνεῦμα του, ἂν ὄχι παντοῦ κατὰ τὸ γράμμα του, ὅτι ὁ ἄνθρωπος, σὰν τέτοιος, εἶναι ἱκανὸς μόνο γι' ἁμαρτωλές, δηλ. ἐγωϊστικὲς[4] πράξεις (Πρὸς Ρω-

4. «Γιατὶ ξερω, ὅτι δὲν κατοικεῖ μέσα μου (δηλ. στὴ σάρκα μου) ἀγαθό. ἐπειδὴ τὸ νὰ θέλω βρίσκεται σὲ μένα, δὲ βρίσκω ὅμως τὸ νὰ κάνω τὸ καλό».

μαίους 7, 18) καὶ ὅτι κάθε καλό, σύμφωνα, μὲ τὸ νὰ θέλουμε, ὅπως καὶ μὲ τὸ νὰ ἐκτελοῦμε, μπορεῖ νὰ προέλθη μέσα μας[5] μόνον ἀπ' τὸ Θεὸ (Πρὸς Φιλιππησίους 2,13). Ὅσο φανερὰ κι' ἂν βρίσκεται διατυπωμένη ἡ διδασκαλία αὐτὴ γιὰ καθέναν ποὺ ἔχει μάτια νὰ βλέπη, ἂν ὄχι τόσο στὶς καθ' ἕκαστον ρήσεις, ὅσο περισσότερο σ' ὅλο τὸ σύστημα σὰν τέτοιο, τόσο δύσκολο ὅμως σ' ὅλες τὶς ἐποχὲς κατέστη στὴν Ἐκκλησία νὰ ἐξοικειωθῆ μ' αὐτήν· πάντοτε ἤξερε αὐτὴ νὰ βρίσκη κάποιον τρόπο πρὸς τὸ συνεργισμὸ[6] μὲ τὶς ἀτέλειές του καὶ ν' ἀφίνη ἀνοιχτὸ κάποιο παραθυράκι στὴ σύμπραξι τοῦ ἀνθρώπου, φανερά, γιατὶ αὐτή, πίσω ἀπ' τὸ μονεργισμὸ[6], ποὺ ἀπέδιδε κάθε καλὸ στὸ Θεό, ἔβλεπε νὰ στέκεται σὰ φοβερὸ φάντασμα τὴ φρικιαστικὴ ἀτοπία τοῦ προκαθωρισμένου.

Μολονότι ὁ Παῦλος προσπαθεῖ νὰ ταυτίση τὸν Θεὸ μὲ τὸν «πνευματικὸ ἄνθρωπο» (Α΄ Κορινθ. 15, 47)[7], μολονότι ἐπίσης ὁ Κὰντ ἐπιζητάει ἀπ' αὐτὸ νὰ ἐξηγήση τὸ θαυμαστὸ φαινόμενο τῆς μέσα μας κατηγορηματικῆς προσταγῆς, ὅτι σ' αὐτὸ ὁ ἄνθρωπος σὰν πρᾶγμα καθ' ἑαυτὸ δίνει τὸ νόμο στὸν ἄνθρωπο σὰν ἐμφάνισι,—τί σημασία, ὅμως, ἔχουν οἱ δειλὲς καὶ ψηλαφητὲς αὐτὲς προσπάθειες ἀπέναντι στὴ μεγάλη, σὲ κάθε σελίδα τῶν Οὐπανισὰντς διαλάμπουσα βασικὴ ἄποψι τῆς Βεντάντα, ὅτι ὁ Θεός, ὁ ὁποῖος μόνος ἐνεργεῖ μέσα μας κάθε καλό, εἶναι ὄχι ὅπως στὴν Παλαιὰ Διαθήκη ἕνα, σὰν κάποιος ἄλλος, ἀπέναντί μας ἱστάμενο ὄν, ἀλλὰ πολὺ περισσότερο —χωρὶς βλάβη τῆς πλήρους ἀντιθέσεώς του ἀπ' τὸ φθαρτὸ ἐμπειρικό μας Ἐγὼ (jîva)—τὸ ἴδιο μας μεταφυσικὸ Ἐγώ, ὁ σὲ ὅλες τὶς παραπλανήσεις τῆς ἀνθρώπινης φύσεως σὲ ἀπόλυτη ἱερότητα παραμένοντας αἰώνιος, ἅγιος, θεῖος μας Ἑαυτός, — τὸ Ἄτμαν, μας[8] !

---

5. «...γιατὶ ὁ Θεὸς εἶναι ἐκεῖνος ποὺ ἐνεργεῖ μέσα σας καὶ τὸ νὰ θέλετε καὶ τὸ νὰ ἐνεργῆτε εἶναι κατὰ τὴν εὐδοκία του».
6. «Συνεργισμὸς» εἶναι (κατὰ τὸν Μελάχθωνα), ἡ μαζὶ μὲ τὸ Θεὸ σύμπραξι τοῦ ἀνθρώπου στὶς καλὲς πράξεις του, κατ' ἀντίθεσι πρὸς τὸ «μονεργισμό», κατὰ τὸν ὁποῖο κάθε καλὴ πρᾶξι τοῦ ἀνθρώπου προέρχεται ἀπὸ μόνο τὸ Θεό, χωρὶς νὰ συμμετέχη σ' αὐτὴν ὁ ἄνθρωπος. Στὴν τελευταία δηλ. περίπτωσι ὁ ἄνθρωπος στερεῖται ὡς πρὸς τὶς καλὲς πράξεις του ἀπὸ πραγματικὰ δικιά του βούλησι, ἡ δὲ νομιζομένη σὰν τέτοια εἶναι βούλησι τοῦ Θεοῦ.
7. «Ὁ πρῶτος ἄνθρωπος προέρχεται ἀπ' τὴ γῆ, εἶναι χωμάτινος. ὁ δεύτερος εἶναι ὁ Κύριος, ἀπ' τὸν οὐρανό».
8. Μολονότι ἡ κυριολεκτικὴ σημασία τοῦ «Ἄτμαν»—âtman— εἶναι «Πνεῦμα» (ἢ «πνοή». πρβλ «ἀτμὸς» καὶ τὴ γερμ λέξι atmen «ἀναπνέειν», ἐν τούτοις τὸ Ἄτμαν εἶναι κάτι πιὸ πέρα ἀπ' αὐτό Δὲν εἶναι ἡ κατὰ τὸν Χριστιανισμὸ αὐτοτελὴς «ψυχὴ» τοῦ ἀνθρώπου, ἄσχετη μὲ τὸ Θεό, ἂν καὶ ἐμφυσημένη ἀπ' αὐτον. ἀλλ' ἕνα κομμάτι τοῦ Θεοῦ. ποὺ βρίσκεται μ ε σ α σ' ὅ λ α τ ὰ π ρ ά γ μ α τ α ἔ μ ψ υ χ α ε ἴ τ ε ἄ ψ υ χ α καὶ ποὺ ἀποτελεῖ τὸ ὑπερβατικο. συνειδητὸ εἴτε ἀσυνείδητο «Ἐγώ» τους.

Κατά τίς Ἰνδικές Βέδες

Ἡ προέλευση τῶν πραγμάτων

(Rigveda 10, 129)

1. Ἀνυπαρξία τότε δὲν ὑπῆρχε, οὔτε ὕπαρξι,
Ἀτμόσφαιρα δὲν ἤτανε, οὔτε οὐρανὸς ἀπάνω.
Τὸν κόσμο ποιὸς ἐσκέπαζε, ποιὸς μέσα του τὸν εἶχε;
Ποῦ βρίσκονταν ἡ ἄβυσσο, κι' ἡ θάλασσα ποῦ ἦταν;

2. Τότε δὲν ἦταν θάνατος, οὔτε ἀθανασία,
Ἡ νύχτα ἦταν ἄγνωστη, ἡ μέρα δὲν φαινόταν.
Ἀνάνεμα στὴν Ἀπαρχὴ μόνο ἔπνεε τὸ Ἕνα,
Κι' ἔξω ἀπ' αὐτὸ δὲν ἤτανε, τότε, τίποτες ἄλλο.

3. Ἀπὸ σκοτάδι ἤτανε ὁ κόσμος σκεπασμένος,
Σάν ἄφωτος ὠκεανός, χαμένος μέσ' στὴ νύχτα·
Τότε, αὐτὸ ποὺ ἤτανε κρυμμένο στὴν καλύπτρα,
Γεννήθηκε ἀπ' τῆς ἀναλαμπῆς τὴ δύναμι, τὸ Ἕνα.

4. Ἀπὸ αὐτὸ ξεπρόβαλε πιὸ πρῶτο ἀπ' ὅλα τ' ἄλλα,
Σά σπόρος κάθε γνώσης μας ἡ Πάγκοσμη Ἀγάπη·
Τὸ ρίζωμα τῆς ὕπαρξης μέσ' στὴν ἀνυπαρξία
Ψάξαν καὶ βρῆκαν οἱ Σοφοὶ μέσ' στῆς καρδιᾶς τὸ χτύπο.

5. Κι' ὅταν ὕστερα βάλανε τὸ μέτρο νά μετρήσουν,
Ἀπὸ κάτω τί ἤτανε, τί ἀπὸ πάνω ἦταν;
Τὸ σπόρο τὸν ἐφέρνανε δυνάμεις π' ἀναδεύαν,
Κάτω ἡ αὐθυπόσταση, ἡ διάταση ἀπὸ πάνω.

6. Ἀλλ' ὅμως ποιὸς κατώρθωσε νά ψάξη καὶ νά βρῆ,
Ποιὸς ποτὲ ἄκουσ' ἀπὸ ποῦ βγῆκ' ἡ Δημιουργία;
Κι' ἀκόμα δῶθε οἱ Θεοὶ ἀπὸ αὐτήνε βγῆκαν!
Ποιὸς λοιπὸν λέει ἀπὸ ποῦ ἐκεῖνοι ἔχουν ἔρθει;

7. Αὐτὸς ποὺ μόνος ἔκαμε τὴ θεία Δημιουργία,
Καὶ μέσ' στ' οὐράνιο τὸ φῶς σ' αὐτήνε ποὺ προσβλέπει,
Αὐτὸς ὅπου τὴν ἔκαμε ἢ δὲν τὴν ἔχει κάμει,
Αὐτὸς τὸ ξέρει! ἢ μήτ' αὐτὸς νά μὴν τὸ ξέρει ἴσως;

Μετάφραση ἀπ' τὸ Γερμανικό Κ. ΑΝΤΩΝΙΑΔΗ

Ἀπαντήσεις τοῦ ΣΡΙ ΡΑΜ

Ἐρώτησις: Ὁ σύζυγός μου, ἀποθανὼν πρὸ διετίας εἰς αὐτοκινητικὸν δυστύχημα, εἶναι εὐτυχής;

Ἀπάντησις: Δὲν εἶμαι διορατικός, δύναμαι ὅμως νὰ σᾶς εἴπω ὅτι εἶναι εὐτυχής.

Ἐρώτησις: Ἀφοῦ δὲν εἶσθε διορατικός, πῶς σᾶς εἶναι δυνατόν, νὰ κρίνετε περὶ τοῦ βαθμοῦ ἐξελίξεως τῶν προσώπων ποὺ συναντᾶτε;

Ἀπάντησις: Τοῦτο μοῦ εἶναι δυνατόν, ἐν γενικαῖς γραμμαῖς καὶ κατὰ τρόπον ἀκριβῆ, διὰ τῆς συμπαθείας καὶ τῆς διαισθήσεως.

Ἡ διόρασις εἶναι ἀληθὲς γεγονός, ἀλλὰ τοιαύτη ὡς ὑφίσταται κατὰ τὸ ἡμέτερον ἐξελικτικὸν στάδιον, δὲν εἶναι ἀκριβής. Εἶναι ἀδύνατον νὰ διαχωρίσῃ κανεὶς τὸ ἀντικειμενικὸν πρᾶγμα ποὺ βλέπομεν ἀπὸ τὰς περὶ αὐτοῦ ὑποκειμενικὰς ἰδέας καὶ αἰσθήματα. Τοῦτο δὲ ἀποτελεῖ πηγὴν συνεχῶν πλανῶν, ὀφείλομεν ἑπομένως νὰ εἴμεθα λίαν καχύποπτοι ὡς πρὸς τὰ φαινόμενα διοράσεως.

Ἐρώτησις: Πῶς δυνάμεθα νὰ ἀποκτήσωμεν τὴν διαίσθησιν;

Ἀπάντησις: Πρὸς ἀπόκτησιν τῆς διαισθήσεως ἀπαιτοῦνται δύο ὅροι:

—αἰσθητικότης
—ἠρεμία.

Οἱ δύο αὐτοὶ ὅροι πρέπει νὰ ὑπάρχουν ταυτοχρόνως, περικλείουν δὲ καὶ ἄλλας ἰδιότητας. Ἐπὶ παραδείγματι ἡ αἰσθητικότης περικλείει τὴν ἁγνότητα, ἡ δὲ ἠρεμία τὴν εἰρήνην.

* * *

Ἐρώτησις: Τί φρονεῖτε περὶ τοῦ Κρισναμοῦρτι;

Ἀπάντησις: Ὁ Κρισναμοῦρτι εἶναι Μέγας Ἐκπαιδευτής.

Ἐρώτησις: Τὸ ὅτι ὁ Κρισναμοῦρτι ἐγκατέλειψε τὴν Θεοσοφικὴν Ἑταιρίαν δὲν μαρτυρεῖ ἐκ μέρους του στάσιν ἀγνωμοσύνης καὶ ὑπερηφανείας, καὶ κατὰ συνέπειαν πνευματικὴν στασιμότητα ἢ καὶ πτῶσιν;

Ἀπάντησις: Ποσῶς. Ὁ Κρισναμοῦρτι ἐγκατέλειψε τὴν Θεοσοφικὴν Ἑταιρίαν διότι ἦτο ἐπιθυμητὸν διὰ τὸ μήνυμά του νὰ μὴ ἔχῃ ἐπικολλημένην καμμίαν ἐτικέτταν: Ἰνδουϊστικὸν ἢ Βουδδιστικὸν ἢ Θεοσοφικὸν κλπ.

Ἐρώτησις: Ὁ Κρισναμοῦρτι δὲν διεκήρυξεν ὅτι αἱ θεοσοφικαὶ διδασκαλίαι ἦσαν δηλητήριον;

Ἀπάντησις: Προσωπικῶς δὲν ἔλαβον γνῶσιν τοιαύτης δηλώσεως, ἡ ὁποία, διὰ νὰ κριθῇ, θὰ ἔπρεπε νὰ ἐξετασθῇ εἰς ἀκέραιον τὸ κείμενον αὐτῆς καὶ ἐν συναρτήσει πρὸς τὰς συνθήκας, αἱ ὁποῖαι τὴν προεκάλεσαν. Πιθανῶς ἐγένετο πρὸς καταδίκην πάσης ἐξωτερικῆς αὐθεντίας. Ὁ Κρισναμοῦρτι εὐλόγως ἐπιμένει ἐπὶ τῆς κατανοήσεως, ἡ ὁποία χρειάζεται ἀνεξαρ-

τησίαν κρίσεως. Εἶναι δυνατὸν νὰ λεχθῇ διὰ πᾶσαν πίστιν, ἀκόμη καὶ δι' ἀλήθειαν, ἐρειδομένην ὅμως ἐπὶ τῆς ἐξωτερικῆς αὐθεντίας, ὅτι εἶναι δηλητήριον. Οὕτω εἶναι θεμιτὸν νὰ λεχθῇ : ὁ Χριστιανισμὸς εἶναι δηλητήριον, ὁ Ἰνδουϊσμὸς εἶναι δηλητήριον, ἡ Θεοσοφία εἶναι δηλητήριον καί, ἐξ ἴσου, ἡ διδασκαλία τοῦ Κρισναμοῦρτι εἶναι δηλητήριον.

Ἐρώτησις : Δὲν ὑπάρχει ἀντίθεσις μεταξὺ τῶν διδασκαλιῶν τοῦ Κρισναμοῦρτι καὶ ἐκείνων τῆς Θεοσοφικῆς Ἑταιρίας ;

Ἀπάντησις : Οὐδεμία ἀντίθεσις ὑφίσταται. Ἡ θέσις τῆς Θεοσοφικῆς Ἑταιρίας εἶναι συνθετικὴ καὶ περιλαμβάνει πάσας τὰς διδασκαλίας, πάντων τῶν ἐκπαιδευτῶν, εἰς ὅ,τι τὸ ἀληθὲς περιέχουν. Ἕκαστος ἐξ ἡμῶν, ἕκαστον ἄτομον δύναται νὰ προσαγάγῃ ἕνα νέον φῶς, μίαν νέαν ἀλήθειαν ἢ μίαν νέαν ἄποψιν τῆς ἀληθείας ἐν τῷ κόσμῳ.

Αὐτὴ ἡ ἀλήθεια θὰ εἶναι Θεοσοφική.

Δύνασθε, μάλιστα, νὰ μελετᾶτε καὶ νὰ συμβιβάζετε τὰς ἑπομένας διαφόρους πηγὰς ἀληθείας :

—Τὸν Σρὶ Ἀουρομπίντο Γκόζε, ὅστις παρουσιάζει εἰς τὴν σύγχρονον ἐποχὴν τὴν πατροπαράδοτον Ἰνδουϊστικὴν πνευματικὴν φιλοσοφίαν.

—Τὸν Κρισναμοῦρτι, ὅστις ἀντιπροσωπεύει τὴν ψυχολογίαν τῆς διαισθήσεως καὶ τὸ Θεοσοφικὸν βίωμα.

—Τὴν Θεοσοφικὴν διδασκαλίαν, ἤτοι τὴν ἐπιστήμην τοῦ πνευματικοῦ.

Θὰ ἔχετε, τότε, ἐπιτελέσει κάτι τὸ ἔξοχον.

*
* *

Ἐρώτησις : Πῶς πρέπει νὰ διαδώσωμεν τὰς Θεοσοφικὰς διδασκαλίας καὶ ν' αὐξήσωμεν τὸν ἀριθμὸν τῶν μελῶν ὅστις παραμένει ἐλάχιστος ;

Ἀπάντησις : Ὁ κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον μεγάλος ἀριθμὸς μελῶν εἶναι δευτερεῦον ζήτημα, καὶ δὲν πρέπει νὰ κάμνωμεν προσηλυτισμόν, ἀναζητοῦντες πελατείαν, καθὼς πράττει εἰς τὴν ἀγορὰν ἕνας πωλητής, ἐπαινῶν τὸ ἐμπόρευμά του καὶ δυσφημῶν τὸ τοῦ γείτονός του.

Ὁ ἰδικός μας ρόλος εἶναι κατὰ πρῶτον νὰ δοκιμάσωμεν νὰ ζήσωμεν τὴν Θεοσοφίαν, νὰ ἀποκτήσωμεν τὴν ἀξίαν παραδείγματος, καὶ κατόπιν νὰ προσπαθήσωμεν ὅσον καλύτερον δυνάμεθα νὰ καταστήσωμεν εἰς ὅσον τὸ δυνατὸν εὐρύτερον ἀριθμὸν γνωστὰς τὰς ἀληθείας, αἱ ὁποῖαι, καθὼς ἡμεῖς πιστεύομεν, εἶναι ἱκαναὶ νὰ βοηθήσουν τὴν ἀνθρωπότητα ν' ἀκολουθήσῃ τὰς ὁδοὺς τῆς εἰρήνης καὶ τῆς εὐτυχίας. Ἀνήκει εἰς τὸ κοινὸν νὰ τὰς ἀποδεχθῇ ἢ νὰ τὰς ἀπορρίψῃ.

(Ἀπὸ τὸ περιοδικὸ «Ντάο Χόκ» (Θεοσοφικαὶ Σπουδαί), ὄργανον τῆς Θ. Ε. τοῦ Βιετ Νάμ, εἰς Σαϊγκόν).

ΧΡΟΝΙΚΑ

ΤΑ ΒΗΜΑΤΑ ΤΟΥ ΘΕΟΥ

Ὁ κορυφαῖος λογοτέχνης κ. Στρ. Μυριβήλης, σὲ μιὰ ἀπὸ τὶς Κυριακάτικες σελίδες, ποὺ δημοσιεύει στὴν «Ἐλευθερία», μιλάει μὲ πολὺ ὑποβλητικὸ λυρισμὸ γιὰ τὸ θρησκευτικὸ συναίσθημα ποὺ δίνει ἡ «ὀμορφιὰ τῆς φυσικῆς παρουσίας τοῦ Δημιουργοῦ». Ὁ συγγραφεὺς τῆς «Ζωῆς ἐν τάφῳ» περιγράφει τὴν ἄνοιξι στὴν Ἀττική:

Ὅλο αὐτὸ τὸ θέαμα ἦταν καταπληκτικὸ καὶ μεγάλη σὲ ἔκταση καὶ σὲ βάθος ἡ ὀμορφιά του, καὶ κανενας ἄνθρωπος δὲν θὰ μποροῦσε νὰ μᾶς τὸ πῆ μὲ καμμιὰ τεχνη του, γιατὶ ἦταν μέσα στὸν καταστόλιστο κάμπο ὁ ἴδιος ὁ Θεός, ποὺ περπατοῦσε πάνω στὸ χαμομήλι. κι᾿ αὐτὸ μύριζε κάτω ἀπὸ τὰ ἅγια πόδια Του. Περπατοῦσε καὶ δημιουργοῦσε καὶ εὐλογοῦσε.

Μονάχα ὁ Μεγάλος Μωυσῆς μπόρεσε να δέση μέσα στὴν ἀπλησιαστη ποίηση τῆς Κοσμογονίας του κάποιους ἤχους, κάποια χρώματα καὶ κάποιους ρυθμοὺς ἀπὸ αὐτὰ τὰ κατορθώματα τοῦ Θεοῦ. Καθε φορὰ ποὺ ἀκούω ἔτσι τὸ Θεὸ νὰ περπατῆ πλάι μου μὲ ὅλη τὴ δόξα Του μόνο ὁ Μωυσῆς μοῦ τὸν ἐξηγεῖ με κεῖνες τὶς καταπληκτικες φράσεις του, ποὺ δε μεταγραφηκαν πιὰ ποτὲς ἀπὸ ἀνθρώπινο κοντύλι.

Ἡ δὲ γῆ ἦν ἀόρατος καὶ ἀκατα
[σκεύαστος
καὶ σκότος ἐπάνω τῆς ἀβύσσου.
Καὶ πνεῦμα Θεοῦ ἐπεφέρετο ἐπάνω
[τοῦ ὕδατος.
Καὶ εἶπεν ὁ Θεός. Γεννηθήτω φῶς.
[Καὶ ἐγένετο φῶς!
Καὶ εἶδεν ὁ Θεὸς τὸ φῶς ὅτι κα-
[λόν...

Θὰ ἦταν μιὰ μέρα σὰν καὶ τούτη, μιὰ μέρα ἀνοιξιάτικη, ὅταν ὁ Θεὸς πρωτοδημιούργησε τὰ λουλούδια, τὰ δένδρα, τὶς παπαροῦνες καὶ τὶς μηλιές.

Καὶ εἶπεν ὁ Θεός. Βλαστησάτω ἡ
[γῆ βοτάνην χόρτου
σπεῖρον σπέρμα κατὰ γένος καὶ
[καθ' ὁμοιότητα
καὶ ξύλον κάρπιμον ποιοῦν καρ-
[πόν, οὗ τὸ σπέρμα
αὐτοῦ ἐν αὐτῷ κατὰ γένος ἐπὶ
[τῆς γῆς.
Καὶ εἶδεν ὁ Θεὸς ὅτι καλόν.
Καὶ ἐγένετο ἑσπέρα καὶ ἐγένετο
[πρωΐ, ἡμέρα Τρίτη.

Αὐτὸ τὸ θαῦμα τῆς Γενέσεως γίνεται κάθε χρόνο. Ἔτσι ἔγινε καὶ φετος. Πάνω στὰ χαμομήλια. καὶ ἀνάμεσα στὸ ἄλικο χαλὶ τῆς παπαρούνας. βλέπεις σφραγισμένα τὰ βήματα τοῦ Θεοῦ, ποὺ πέρασε σπέρνοντας τὴ ζωὴ καὶ τὴν κίνηση καὶ τὰ χρώματα. Τὸ θαῦμα ἐξακολουθεῖ νὰ γίνεται γύρω μας. Μᾶς κυκλώνει καὶ μᾶς ἐξουθενώνει καὶ βοᾶ. Ἀπὸ τὸν ἴδιο βῶλο τὸ χῶμα φυτρώνουν δεκα λογῆς λουλούδια. Ὅλα ἀντλοῦν ἀπὸ τὴν ἴδια πηγή. Καὶ εἶναι ἕνας βῶλος χῶμα ἴσα-

με μιὰ γροθιά. Καὶ τὸ καθένα βγάζει διαφορετικὸ χρῶμα, διαφορετικὸ σχῆμα, διαφορετικὸ ἄρωμα, ἀλλοιώτικη φυλλωσιά. Κατὰ γένος καὶ καθ᾽ ὁμοιότητα. Ζοῦμε κυκλωμένοι ἀπὸ τὸ θαῦμα, γεννηθήκαμε· μέσα στὸ θαῦμα, ἡ ὕπαρξή μας εἶναι ἕνα πολύπλοκο, ἀκατανόητο θαῦμα, καὶ τὸ μόνο ποὺ δὲν πιστεύουμε εἶναι τὸ θαῦμα...

ΨΥΧΗ ΚΑΙ ΕΠΙΣΤΗΜΗ

«Δὲν πιστεύουμε στὸ θαῦμα».. Μὰ οὔτε καὶ τὸ ἀρνούμεθα. Κάτι χειρότερο—τὸ παραμερίζουμε ἀπὸ τὴν ψυχή μας.

Ὑπάρχει ἡ Ἐπιστήμη σήμερα ποὺ μάχεται τὴν Ψυχή. Καὶ μ᾽ αὐτὸ τὸ θέμα ἀσχολεῖται σ᾽ ἐπιφυλλίδα του στὸ «Βῆμα», ὁ γνωστὸς στοχαστὴς κ. Γεώργ. Φτέρης, ἀπὸ ἀφορμὴ μιὰ διάλεξι στὸ Γαλλικὸ Ἰνστιτοῦτο γιὰ τὸν Μπέρξον.

Ὁ Γαλλοεβραῖος φιλόσοφος ἐτόνιζε:

«Ἡ μηχανὴ δὲν θὰ ξαναβρεῖ τὴν ἀληθινή της διεύθυνση, οὔτε θὰ προσφέρει τὶς ὑπηρεσίες της, τὶς ἀνάλογες μὲ τὴ δύναμή της, ἐὰν ἡ ἀνθρωπότης, ἡ σκυμμένη ἀπὸ τὴ μηχανικὴ πρὸς τὴ γῆ, δὲν ξανασηκωθεῖ, γιὰ νὰ ὑψώσει πάλι πρὸς τὸν οὐρανὸ τὸ βλέμμα της».

Ἀλλὰ ὁ κ. Φτέρης δὲν πιστεύει πὼς μπορεῖ νὰ ξαναγυρίση τὸ βλέμμα της ἡ ἀνθρωπότης στὸν οὐρανό.

«Γιατί—γραφει—ὅσο καὶ νἆναι δικαιολογημένη ἡ σημερινὴ σύγχυση, ὕστερα ἀπὸ τὶς τόσες ἀποτυχίες ποὺ παρακολουθήσαμε τὰ τελευταῖα σαράντα χρόνια, ὅσο δηλαδὴ κι᾽ ἂν πάρομε σὰν ἕνα ἀναμφισβήτητο γεγονὸς τὸ ὅτι ὁ ἄνθρωπος τοῦ εἰκοστοῦ αἰῶνα ξεγελάστη ἀπὸ τὸν ἄνθρωπο τοῦ δέκατου ἔνατου, θὰ ἦταν μιὰ ἐγκατάλειψη τοῦ ἀνθρώπινου ἀγῶνα—μὲ τὸ πνεῦμα ποὺ τὸν ἀντιλαμβανόμαστε σήμερα—νὰ χαλαρώσομε τὴν ἐπιστημονικὴ θέληση καὶ νὰ ξαναγυρίσομε στὸ ἀντιορθολογικό».

Ὁ 19ος αἰώνας, ποὺ προώθησε τὸν ὀρθολογισμὸ καὶ τὸν ἐπιστημονικὸν ἐμπειρισμό, ἐκλόνισε τὴ θρησκευτικὴ πίστη καὶ μαζί της τὴν πίστη πρὸς τὸ ἀπόλυτο. Ἀλλά, ἡ πίστη βρίσκεται μέσα στὴν καρδιὰ τοῦ ἀνθρώπου καὶ ζητάει κάτι τὸ πνευματικό, αἰώνια θὰ τὸ ζητάει. Καθὼς ἔλεγε ὁ Μπέρξον, γιὰ νὰ ἰσοσκελίση τὸν προϋπολογισμό του ἀνάμεσα στὴ μηχανικὴ πρόοδο καὶ τὶς πνευματικὲς ἀνάγκες, ὁ σημερινὸς ἄνθρωπος χρειάζεται ἕνα «συμπλήρωμα ψυχῆς».

ΑΟΡΑΤΕΣ ΔΥΝΑΜΕΙΣ

Ἀλλά, μήπως ἡ Ἐπιστήμη μπόρεσε νὰ ἐκτοπίση τὴν πίστη πὼς ὑπάρχουν γύρω μας ἀόρατες δυνάμεις;

«Κάθε ἄλλο! ἠμπορεῖ κανεὶς νὰ φωνάξη—γράφει ὁ Ἀθηναῖος τῆς «Καθημερινῆς» σ᾽ ἕνα ἀπὸ τὰ τελευταῖα Σημειώματά του. Αἱ «πρόοδοι» τῆς ἐπιστήμης ἔχουν ἀποδείξει ἀκριβῶς τὸ ἀντίθετον, ἀφοῦ, ἂν ἡ ἐπιστήμη δὲν ἠμπόρεσεν ἀκόμη νὰ καταστήση ὁρατάς, νὰ ἐμφανίση, μερικὰς ἀπὸ τὰς ἀοράτους δυνάμεις, τὰς «συνέλαβεν» ὅμως καὶ τὰς ἔθεσεν εἰς τὴν ὑπηρεσίαν μας καὶ ἀπὸ «ἀσυλλήπτους» καὶ ἀτιθάσσους, τὰς ἔκαμεν ὑπηρετικὰς καὶ κατοικιδίους. Γυρίζομεν ἕνα κουμπὶ καὶ ἀκοῦμε κάποιον ποὺ τραγουδεῖ εἰς τὸ Παρίσι! Γυρίζομεν ἄλλο καὶ ὄχι μόνον τὸν ἀκοῦμεν, ἀλλὰ καὶ τὸν βλέπομεν! Εἶναι δυνατὸν νὰ ὑποστηρίξωμεν, χωρὶς κίνδυνον γελοίου, ὅτι αὐταὶ μό-

νον ὑπάρχουν ἀόρατοι γύρω μας δυνάμεις, ὅσαι ἐδέχθησαν ν' ἀφήσουν ἕως σήμερα νὰ συλληφθοῦν; Ὄχι, βέβαια! Ποιὸς ξεύρει πόσαι εἶναι ἀκόμη ἕτοιμοι ν' ἀποκαλυφθοῦν καὶ περιμένουν ἀνυπόμονα γιὰ νὰ εὕρωμεν τὰ κουμπιά τους! Ἂς μὴ πολυκοροϊδεύωμεν, λοιπόν, ὅσους τὰς φοβοῦνται, ἀγνώστους, ἢ τὰς προσδοκοῦν!»

ΛΑΝΘΑΝΟΥΣΕΣ ΑΙΣΘΗΣΕΙΣ

Πολὺ ἐπίκαιρα ἐδημοσιεύθη στὸν ἀθηναϊκὸ Τύπο ἡ καταπληκτικὴ περίπτωσις ἑνὸς κατοίκου τῆς Χιλῆς, τοῦ Αἰμιλίου Χαράρα, ὁ ὁποῖος, συνεπείᾳ αὐτοκινητικοῦ δυστυχήματος, ἐνῷ ἐτυφλώθη γιὰ τὶς συνηθισμένες στὸν ἄνθρωπο ἀποστάσεις καὶ δὲν βλέπει τίποτα ἀπὸ ὅσα βλέπουν τὰ κοινὰ μάτια, βλέπει ἐν τούτοις τὰ πάντα στὴν ἀπίθανη ἀπόστασι τῶν 30.000 μέτρων! Καὶ μάλιστα βλέπει μὲ διαύγεια ποὺ δὲν ἔχουν γερὰ μάτια. Τὴν πρώτη ἑβδομάδα τοῦ Μαΐου παρηκολούθησε ἀγῶνα ποδοσφαίρου, ὁ ὁποῖος διεξήγετο εἰς ἀπόστασιν 29 χιλιομέτρων καὶ περιέγραψεν ἀπὸ τοῦ μικροφώνου, ἐνώπιον πολυμελοῦς ἐπιτροπῆς ἐπιστημόνων, ὅλες τὶς φάσεις τοῦ ἀγῶνος. Μετὰ τὴν λῆξι τοῦ ἀγῶνος ἔγινε ἀντιπαραβολὴ τῆς περιγραφῆς τοῦ Χαράρα μὲ ἐκείνην ἑνὸς συντάκτου τοῦ Ραδιοσταθμοῦ τοῦ Σαντιάγιο, ὁ ὁποῖος ἦταν μέσα στὸ γήπεδο. Τὸ συμπέρασμα ἦταν ὁ τυφλὸς Χαράρα εἶχε ἰδῆ πολλὲς λεπτομέρειες ποὺ δὲν εἶχαν ὑποπέσει στὴν ἀντίληψι τοῦ εἰδικοῦ ἐπὶ τόπου. Ἡ περίπτωσις τοῦ Χαράρα— γράφει μία ἐφημερίδα — εἶναι πρωτοφανὴς στὰ ἐπιστημονικὰ χρονικὰ «καὶ ἐνισχύει τὴν κατὰ καιροὺς καὶ ὑπὸ ἐπιστημόνων ὑποστηριχθεῖσαν ἄποψιν ὅτι ἐκτὸς τῶν πέντε κλασσικῶν αἰσθήσεων—ὁράσεως, ἀκοῆς, ἁφῆς, ὀσφρήσεως καὶ γεύσεως—ὑπάρχουν καὶ ἄλλαι ὑπολανθάνουσαι, ἡ μελέτη καὶ ἡ ἀνάπτυξις τῶν ὁποίων δύναται νὰ ἀνυψώσῃ τὸν ἄνθρωπον εἰς κάτι ποὺ θὰ δύναται σχεδὸν νὰ χαρακτηρισθῇ ὑπερφυσικὸν ὄν».

Ἡ περίπτωσις εἶναι, ἀσφαλῶς, καταπληκτική, ὄχι ὅμως καὶ πρωτοφανής. Ὁ Σβέντεμποργκ δὲν εἶδε ἀπὸ ἀπόστασι πολλῶν χιλιομέτρων τὴν πυρκαϊὰ τοῦ σπιτιοῦ του;

ΤΗΛΕΠΑΘΕΙΑ

Ἕνα σχετικὸ—ἐπίσης καταπληκτικό—περιστατικὸ μετεδόθη ἀπὸ τὴ Νέα Ὑόρκη, ὅπου ὁ νέος Ὁλλανδὸς μετανάστης Πέτερ Χάρκοε ἐπιδεικνύει τὶς τηλεπαθητικές του ἱκανότητες. Μπορεῖ ν' ἀπαριθμήσῃ τὰ κυριώτερα περιστατικὰ ποὺ συνέβησαν σ' ἕνα ἄτομο, φθάνει νὰ ψαύσῃ μερικὰ προσωπικά του ἀντικείμενα. Ἐπίσης ἐσημείωσε ἐπιτυχίες καὶ σὲ προρρήσεις μελλόντων. Δὲν εἶχε πάντοτε τὶς ἰδιότητες αὐτές. Τὶς ἀπέκτησε κατόπιν πτώσεώς του ἀπὸ ὕψους 15 μέτρων, κατὰ τὴν ὁποία ἐτραυματίσθηκε στὸ κεφάλι!

Μέσα στὸν ἄνθρωπο ὑπάρχουν, ἀναμφισβήτητα, λανθάνουσες δυνάμεις. Καὶ δὲν ἐλευθερώνονται μόνον μὲ τυχαῖα περιστατικά, ἀλλὰ καὶ μὲ τὸν ἀποκρυφισμό, ποὺ παραμερίζει τὰ δεσμὰ τοῦ χονδροειδοῦς ὑλικοῦ σώματος, αὐτοῦ τοῦ φορέως τῆς θείας σπίθας...

ΥΠΝΩΤΙΣΜΟΣ

Στὶς ἐφημερίδες τῆς 14ης Ἀπριλίου ἐδημοσιεύθη περίληψις ἄρθρου τοῦ προέδρου τῆς Βρετανικῆς ἑταιρίας ἰατρῶν ὑπνωτιστῶν κ. Βὰν Πέλτ, ὁ ὁποῖος ἰσχυρίζεται ὅτι ἄτομον μέσης πνευματικῆς ἀναπτύξεως εἶναι δυνατὸν νὰ καταστῇ ἰδιοφυΐα ὑπὸ τὴν ἐπίδρασι τοῦ ὑπνωτισμοῦ. Ἀναφέρει τὴν περίπτωσι ὑπνωτισμένου, ὁ ὁποῖος ἐζωγράφισε πίνακα ἐντὸς ἕξη ὡρῶν, ἐνῷ ὁ πίναξ θὰ ἀπήτει κανονικὴν ἐργασία 70 ὡρῶν. Ἐπίσης ἀναφέρει ὅτι ὁ Ρῶσσος συνθέτης Ραχμάνινωφ ἐσημείωσε μεγάλη ἐπιτυχία μὲ ἕνα κοντσέρτο ποὺ συνέθεσε ἐνῷ εἶχε ὑπνωτισθῆ ἀπὸ τὸν κ. Ντάχλ. Ἀλλά, δὲν παραλείπει ὁ πρόεδρος τῆς Βρετανικῆς ἑταιρίας νὰ τονίσῃ ὅτι ὁ ὑπνωτισμὸς εἶναι μιὰ δύναμι ποὺ δὲν μπορεῖ εὔκολα νὰ χρησιμοποιηθῆ καὶ συνοδεύεται ἀπὸ τεράστιους καὶ φοβεροὺς κινδύνους. Δὲν ὑπάρχει ἀτιμωρησία γιὰ ἐκείνους ποὺ θέλουν νὰ ἐκβιάσουν τὴν ἐξέλιξι τοῦ ἀνθρώπου ὡς ψυχικῆς ὀντότητος...

"ΟΜΑΔΙΚΗ ΠΡΟΣΕΥΧΗ„

Ἡ μεταπολεμικὴ ἐποχὴ—γράφει ὁ κριτικὸς τῶν ἑλληνικῶν γραμμάτων κ. Πέτρος Χάρης—χαρακτηρίζεται ἀπὸ τὴν σύγκρουσι ἀνάμεσα σὲ φανατισμοὺς καὶ ἀδιαλλαξίες. Ἀπόδειξις ὥριμου ἀνθρώπου εἶναι ἡ σύνθεσις:

Φωνές, κραυγές, ψίθυροι, σιωπή,—κ' ἔπειτα, ἡ σύνθεση στὴ ζωὴ καὶ στὴν τέχνη. Τὰ ἴδια αὐτὰ στοιχεῖα προσφέρονται καὶ γιὰ τὴν ἄλλη ἐκείνη σύνθεση, ποὺ ἀπαιτεῖ ἡ ἐποχή μας καὶ ποὺ χρειάζεται κάθε συνείδηση γιὰ νὰ κρατήση σταθερὴ τὴ στάση της μέσα στὴ θύελλα. Κουράστηκα ν' ἀκούω ἐγκώμια τῆς ἐλευθερίας καὶ ἱεροὺς ὅρκους. Μὰ δὲν μπορεῖς νὰ κάνης οὔτε βῆμα πρὸς τὴν ἐλευθερία, ἂν δὲν τῆς ἔχης ἐξασφαλίσει ἐντός σου χῶρο κ' ἂν κάποτε δὲν τὴν ἔχης ἤρεμα, ἀφανάτιστα, γνωρίσει, γιὰ νὰ ξέρης ἂν δύνασαι νὰ τὴν κρατήσης μέσα σου. Πηγαίνει κανεὶς στὸ Θεό, ἂν δὲν βρῆ τὸ δρόμο του στὴν προσευχὴ καὶ στὴν περισυλλογή: Ὅποιος ὅμως μπορεῖ νὰ σταθῆ μπροστὰ στὸ Θεό, ἔχει πρόσωπο νὰ δείξη καὶ στὴν αὐστηρὴ ματιὰ τῆς ἐλευθερίας.

Ἡ συνθετικὴ προσπάθεια, τονίζει ὁ κ. Χάρης, μπορεῖ νὰ γίνῃ καὶ πρέπει νὰ γίνῃ «ἡ μεγάλη, ἡ καθημερινή, ἡ ὁμαδικὴ προσευχὴ τῶν ἀνθρώπων τοῦ καιροῦ μας». Μιὰ τέτοια σύνθεσι θὰ ἐχάριζε στοὺς ἀνθρώπους τὴν εἰρήνη καὶ θὰ τοὺς ἐλύτρωνε ἀπὸ τὴν ἀγωνία. Κάτι παραπάνω: Θὰ τοὺς ἐχάριζε τὴν εὐημερία. Ἀλλά...

ΘΗΡΙΟΤΡΟΦΕΙΟΝ

...Ἀλλά, καθὼς ἔλεγε ὁ δραματογράφος Φρανσουὰ ντὲ Κυρέλ, ὁ ἄνθρωπος κλείνει μέσα στὸ σῶμα του σωστὸ θηριοτροφεῖο! Καὶ σχολιάζει αὐτὸν τὸν ὁρισμὸ ὁ Ἀθηναῖος:

Ὁ ἄνθρωπος εἶναι λίγο ἀπ' ὅλα τὰ πλάσματα τοῦ Θεοῦ, ἀπὸ σκουλήκι ἕως θηρίον. Αὐτὸ εἶναι μία βιολογικὴ ἀλήθεια. Τὸ ἀνθρώπινον σῶμα περιέχει ὅλα τὰ ζῶα ποὺ ἐνεφανίσθησαν ἐπὶ τῆς γῆς κατὰ τὸ διάστημα τῆς ἐξελίξεως: εἶναι σύνοψις τῆς Δημιουργίας. Κάθε ζωντανὸν πλάσμα περιέχει ἐν ἑαυτῷ τὰ ἄλλα πλάσματα ποὺ προηγήθησαν εἰς τὴν κλίμακα τῆς ἐξελίξεως. Καὶ ὁ ἄνθρωπος τὰ

περιέχει ὅλα: Εἶναι καὶ φίδι καὶ ὄρνεον καὶ κτῆνος καὶ ἄγγελος, εἶναι τὰ πάντα, κατέχει ὅλας τὰς κακίας, ἀλλὰ καὶ ὅλας τὰς ἀρετὰς τῆς ζωῆς.

Ὅταν ὁ ἄνθρωπος ἐκδηλώνη αὐτό του τὸ πολυσύνθετο μέσα στὴν οἰκογένεια, στὸ χωριό, στὴ γειτονιά, ὅπου ἐπικρατοῦν συνθῆκες κάποιας οἰκειότητος καὶ ἀδελφότητος, πῶς νὰ μὴν τὸ ἐκδηλώνη ἀνάμεσα στὰ ἔθνη, ποὺ χωρίζονται ἀπὸ ἐχθρότητες προαιώνια ριζωμένες, μὲ μεγαλύτερη καὶ ἀγριώτερη ὁρμή;

ΣΥΝΥΠΑΡΞΙΣ

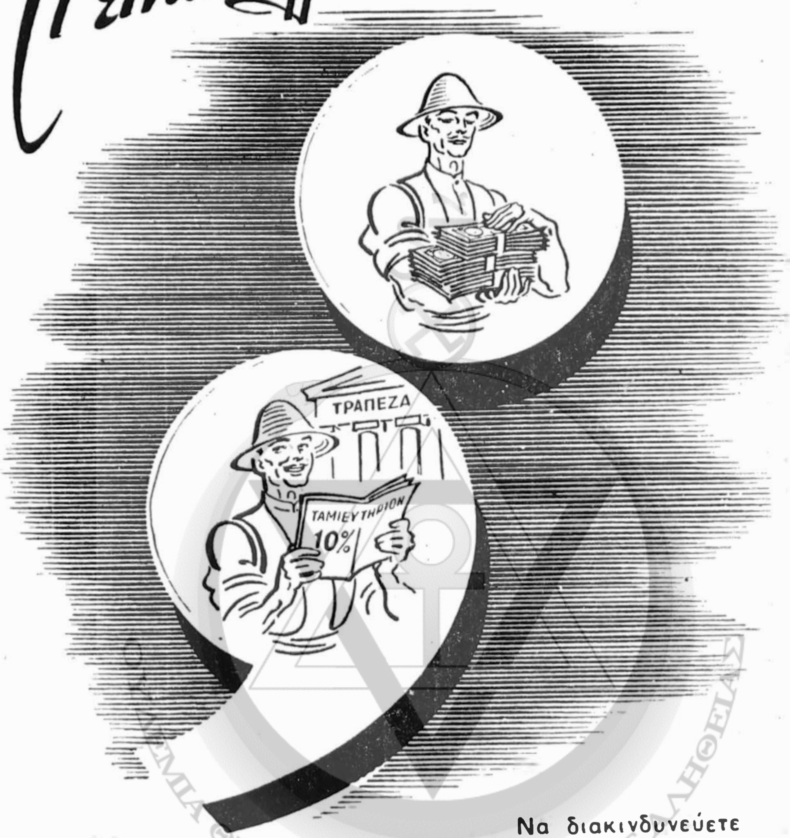
Καὶ ὅμως ὁ ἄνθρωπος ἔχει γεννηθῆ γιὰ νὰ συνυπάρχη μὲ τοὺς ὁμοίους του, μὲ ἀγάπη— ὑπεστήριξε σὲ μιὰ διάλεξί του στὸν «Παρνασσὸ» ὁ ἀκαδημαϊκὸς καὶ ποιητὴς κ. Γ. Ἀθανασιάδης Νόβας. Ἐπραγματεύθηκε τὸ θέμα «Ἀγωγὴ τοῦ πολίτου» ἀπὸ φιλοσοφικὴ ἄποψι καὶ ὑπεστήριξε ὅτι ὁ ἄνθρωπος ἔρχεται στὴ ζωὴ ὄχι γιὰ νὰ ὑπάρξη, ἀλλὰ γιὰ νὰ συνυπάρξη. Ὑπέχει συνεπῶς ἐκ γενετῆς τὴν φυσικὴ ἀναγκαιότητα τῆς Κοινωνικότητος καὶ τῆς ἐντάξεώς του σὲ μιὰ Κοινότητα καὶ σὲ μιὰ Πολιτεία. Καὶ αὐτὴ ἡ Πολιτεία δὲν «γεννᾶται νόμῳ» ἀλλὰ εἶναι φυσικὸ δημιούργημα, ὅπως ὑπεστήριξε πρῶτος ὁ Ἀριστοτέλης, δογματίσας ὅτι ἡ κοινότης προϋπάρχει τοῦ ἀτόμου καὶ ὅτι «ὁ ἄνθρωπος ἐκτὸς τῆς Κοινότητος παύει νὰ εἶναι ἄνθρωπος καὶ γίνεται ἢ Θεὸς ἢ θηρίον». Ἐφ᾽ ὅσον ὁ ἄνθρωπος γεννᾶται «Κοινωνικὸν ζῶον» φυσικὸ εἶναι νὰ ἔχη ἀνάγκη κοινωνικῆς καὶ πολιτικῆς ἀγωγῆς γιὰ νὰ συνειδητοποιήση τὰ καθήκοντά του καὶ τὰ δικαιώματά του μέσα στὴν κοινωνία καὶ στὴν Πολιτεία. «Φύσις, Ἔθνος, διδαχὴ» ἀπαιτεῖται γιὰ νὰ πραγματοποιηθῆ ὁ βασικὸς αὐτὸς σκοπὸς τῆς μορφώσεως τοῦ ἀνθρώπου ὡς πολίτου.

Λοιπόν, μπορεῖ νὰ κλείνη μέσα τὸ θηρίον ὁ ἄνθρωπος, ἀλλὰ κλείνει καὶ τὸν Θεό. Καὶ μπορεῖ ν᾽ ἀνυψωθῆ...

Ο ΧΡΟΝΟΓΡΑΦΟΣ

'Γκρέκα

Τί εἶναι καλλίτερα

Να διακινδυνεύετε
τά χρήματα τής έσοδειας σας σε άμφιβολα δανεια;

ή

νά τα καταθέτετε στα ΤΑΜΙΕΥΤΗΡΙΑ τών ΤΡΑΠΕΖΩΝ
καί τα ΤΑΧΥΔΡΟΜΙΚΑ ΤΑΜΙΕΥΤΗΡΙΑ όπου έχετε·

- **Τόκο 10% άφορολόγητο**
- **'Ασφάλεια 100%**
- **Τά χρήματά σας όποτε τά θελήσετε;**

ΔΡ. 7.50